

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN
ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ VE DOĞU AKDENİZ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Aybala Nur ŞAHİN

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN
ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ VE DOĞU AKDENİZ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Aybala Nur ŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi Murat ESMER

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN
ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ VE DOĞU AKDENİZ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Aybala Nur ŞAHİN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:20.06.2025-25

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Murat ESMER

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sezercan BEKTAŞ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ali Osman KARAOĞLU

KOCAELİ 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR	VII
GÖRSELLER LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSRAİL-GAZZE SALDIRILARININ GELİŞİM SÜRECİ VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	3
1.1. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU.....	3
1.1.1. İsrail Devleti'nin Kuruluşu	3
1.2. FİLİSTİN DEVLETİ'NİN KURULUŞU VE OSLO SÜRECİ.....	6
1.2.1. Filistin Devleti'nin Kuruluşu.....	6
1.2.2. Oslo Süreci.....	7
1.3. İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI VE GELİŞİM SÜRECİ.....	8
1.3.1. Osmanlı Dönemi.....	8
1.3.2. İngiliz Mandası ve Balfour Deklarasyonu.....	10
1.3.3. 1947 BM Takip Planı ve İsrailin Kuruluşu.....	12
1.3.4. 1967 Altı Gün Savaşı ve İşgalin Derinleşmesi.....	13
1.3.5. İntifadalar ve Barış Süreçleri.....	14
1.3.6. Güncel Durum ve Gelişmeler.....	16
1.4. İSRAİL-GAZZE SALDIRILARININ ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞU AKDENİZ'İN ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU BAKIMINDAN ÖNEMİ VE İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ'DE MEYDANA GETİRDİĞİ HUKUKİ SORUNLAR.....	22
2.1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE BUNA İLİŞKİN TEMEL SÖZLEŞMELER.....	22
2.1.1. Uluslararası Deniz Hukuku.....	22
2.1.2. 1958 Tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri.....	23
2.1.3. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.....	24
2.1.4. 1936 tarihli Boğazlar Rejimi Hakkında Montrö Sözleşmesi	26
2.2. ULUSLARARASI DENİZ ALANLARINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR.....	27

2.2.1 Esas hat.....	27
2.2.2 İç Sular.....	27
2.2.3.Karasuları.....	28
2.2.4.Bitişik Bölge.....	30
2.2.5. Kıta Sahanelığı.....	30
2.2.6. Münhasır Ekonomik Bölge.....	32
2.3.DOĞU AKDENİZ'İN ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN ÖNEMİ...	34
2.3.1 Genel Değerlendirme.....	34
2.3.2 Tarihsel Önemi.....	41
2.3.3 Jeopolitik Önemi.....	42
2.3.4. Stratejik Önemi.....	43
2.4. İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ'DE MEYDANA GETİRDİĞİ HUKUKİ SORUNLAR.....	43
2.4.1 Doğu Akdeniz'de Uluslararası Deniz Hukukuna İlişkin Güncel Sorunlar.....	43
2.4.1.1. Doğu Akdeniz'de Bölge Ülkelerinin Deniz Yetki Alanlarının Değerlendirilmesi.....	45
2.4.1.1.1 Mısır.....	45
2.4.1.1.2 İsrail.....	47
2.4.1.1.3 Lübnan.....	49
2.4.1.1.4.Suriye.....	50
2.4.1.1.5. KKTC.....	51
2.4.1.1.6.GKRY.....	52
2.4.1.1.7.Yunanistan.....	54
2.4.1.1.8.Libya.....	58
2.4.1.2.Doğu Akdeniz'de Enerji Kaynakları ve Hukuki Çatışmalar.....	59
2.4.1.3. Doğu Akdeniz'de Deniz Güvenliği ve Uluslararası Hukuk.....	60
2.4.1.4 Doğu Akdeniz'de Uluslararası Hukukun Uygulanabilirliği ve Çözüm Arayışları.....	61
2.4.2 İsrail Devletinin Gazze'ye Yaptığı Saldırıların Doğu Akdeniz'de Meydana Getirdiği Hukuki Sorunlar.....	63
2.4.2.1 Gazze Ablukasını ve Uluslararası Deniz Hukuku Bakımından Sonuçları.....	64
2.4.2.1.1. Deniz Ablukasının Hukuki Niteliği.....	64
2.4.2.1.2. Gazze'nin Deniz Alanları ve Ablukanın Etkileri.....	65
2.4.2.1.3. Balıkçılık ve Ticaret Serbestisi Sorunu.....	65
2.4.2.1.4. İsrail'in Ablukasının Hukuki Değerlendirmesi.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ DENİZ YETKİ ALANI POLİTİKASI VE İSRAİL'İN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	67
3.1. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ ULUSLARARASI DENİZ YETKİ ALANLARI POLİTASI VE ÖRNEK ULUSLARARASI YARGI KARARLARI	67
3.1.1. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarına Dair Hukuki Tutumu.....	67
3.1.2. Türkiye-Libya Deniz Yetki Anlaşması.....	69
3.1.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB ve Kıta Sahanelığı Tezleri.....	71

3.1.4. NAVTEX İlanları ve Askeri Tatbikatlar.....	74
3.2.KITA SAHANLIĞI VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI İLE İLGİLİ BAZI ULUSLARARASI UYUŞMAZLIKLAR VE YARGI KARARLARI.....	75
3.2.1. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Sınırlandırılması Davası.....	77
3.2.2.Ukrayna- Romanya Arasında Karadeniz'deki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Davası.....	79
3.2.3 1986 Gine- Gine Bissau Davası.....	81
3.2.4.Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası.....	82
3.2.5. Bangladeş- Myanmar Bengal Körfezi Davası.....	83
3.2.6. 1977 Manş Denizi Davası.....	85
3.2.7. Uluslararası Adalet Divanı'nın 2004 ve 2024 Tarihli Danışma Görüşleri Işığında İsrail'in Uygulamalarının Hukuki Değerlendirilmesi.....	86
3.3. İSRAİL'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI VE GAZZE İLE BAĞLANTISI	88
3.3.1. İsrail'in Enerji Arama ve Çıkarma Faaliyetleri.....	88
3.3.2. İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Müttefiklik İlişkileri.....	89
3.3.3. İsrail-Gazze Çatışmalarının Bölgedeki Deniz Güvenliğine Etkisi.....	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA.....	95

ÖZET

Bu tez çalışması, İsrail-Gazze çatışmalarının tarihsel gelişimini ve bu sürecin uluslararası hukuk çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceğini incelemektedir. Çalışmada öncelikle İsrail ve Filistin devletlerinin kuruluş süreçleri, Oslo Anlaşmaları ve sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler ele alınmış ardından, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları uluslararası insancıl hukuk, savaş hukukunun temel ilkeleri ve Birleşmiş Milletler sözleşmeleri ışığında analiz edilmiştir. Tezin ikinci bölümünde, Doğu Akdeniz bölgesinin uluslararası deniz hukuku bakımından taşıdığı stratejik, jeopolitik ve ekonomik öneme odaklanılmıştır. Bu bağlamda, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının Doğu Akdeniz'de ortaya çıkardığı hukuki sorunlar ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Deniz yetki alanları, Münhasır Ekonomik Bölgeler (MEB), kıta sahanlığı ve enerji kaynakları üzerindeki egemenlik iddiaları kapsamında çeşitli devletlerin tutumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları politikası kapsamlı bir şekilde ele alınmış; özellikle Türkiye-Libya deniz yetki alanı anlaşması, NAVTEX ilanları ve Türkiye'nin uluslararası yargı kararları karşısındaki tutumu analiz edilmiştir. Ayrıca, İsrail'in enerji politikalarının Gazze ile olan bağlantısı, bölgedeki güvenlik ortamı üzerindeki etkileri ve deniz güvenliği açısından doğurduğu sonuçlar ortaya konmuştur. Bu çalışma, İsrail-Gazze çatışmasının sadece bir kara sınır anlaşmazlığı değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'in enerji kaynakları ve deniz yetki alanları bağlamında çok katmanlı bir uluslararası hukuk sorunu olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak hem bölgesel istikrarın sağlanması hem de deniz hukukunun etkin uygulanması açısından çok taraflı iş birliği ve uluslararası hukuk çerçevesinde çözüm arayışlarının önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Gazze, Uluslararası Hukuk, Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanları, Münhasır Ekonomik Bölge, Enerji Politikaları

ABSTRACT

This thesis examines the historical development of the Israel-Gaza conflict and evaluates the process within the framework of international law. The study first addresses the establishment processes of the States of Israel and Palestine, the Oslo Accords, and the subsequent political developments. It then analyzes Israel's attacks on Gaza in the light of international humanitarian law, the fundamental principles of the law of armed conflict, and relevant United Nations conventions.

The second chapter focuses on the strategic, geopolitical, and economic significance of the Eastern Mediterranean from the perspective of international maritime law. Within this context, the legal issues arising from Israel's attacks on Gaza in relation to the Eastern Mediterranean are evaluated in detail. The positions of various states concerning maritime jurisdiction, Exclusive Economic Zones (EEZ), continental shelf rights, and sovereignty claims over energy resources are comparatively analyzed.

The third chapter provides a comprehensive examination of Turkey's maritime jurisdiction policy in the Eastern Mediterranean. Special attention is given to the Turkey-Libya maritime boundary agreement, NAVTEX declarations, and Turkey's stance in relation to international judicial decisions. Additionally, the connection between Israel's energy policies and the Gaza conflict, as well as the resulting implications for regional security and maritime safety, are discussed. This study demonstrates that the Israel-Gaza conflict is not merely a land-based territorial dispute but also a multifaceted international legal issue concerning energy resources and maritime jurisdiction in the Eastern Mediterranean. Ultimately, the importance of multilateral cooperation and seeking solutions within the framework of international law is emphasized for ensuring regional stability and the effective application of maritime law.

Keywords: Israel, Gaza, International Law, Eastern Mediterranean, Maritime Jurisdiction, Exclusive Economic Zone, Energy Policies

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, akademik hayatımın önemli bir aşamasını temsil eden, yoğun emek ve çaba gerektiren bir sürecin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tezimin her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, akademik rehberliği ve kıymetli katkılarıyla çalışmama yön veren ve danışmanlığımı üstlenen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Murat ESMER'e resmi olarak danışmanım olmamasına rağmen tez sürecimin her aşamasında kıymetli desteğini esirgemeyen, yönlendirmeleri ve yapıcı katkılarıyla bana büyük güç veren kıymetli hocam Doç. Dr. Sezercan BEKTAŞ'a ve eğitim hayatım boyunca bilgi birikimlerini benimle paylaşan, bilimsel düşünce sistemimi geliştirmeme katkıda bulunan tüm değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca bana inanan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, fedakârlıklarıyla bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan aileme sonsuz teşekkür ederim. Onların sevgisi ve desteği olmasaydı, bu süreci tamamlamak çok daha zor olurdu.

Bana her zaman güç ve motivasyon veren sevgili eşime, anlayışı, sabrı ve desteği için minnettarım. Varlığıyla bu süreci benim için daha anlamlı ve katlanılabilir kıldığı için kendisine en derin şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmanın, ilgili alanda yapılacak akademik çalışmalara katkı sunmasını ve araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
EMGF	: Doğu Akdeniz Gaz Forumu
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Hk	: Hakkında
ITLOS	: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
İHA	: İnsansız Hava Aracı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Km	: Kilometre
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
NAVTEX	: Seyir Telgraf Sistemi
SAR	: Arama Kurtarma Faaliyetleri
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UDM	: Uluslararası Deniz Mahkemesi
UHM	: Ulusal Mutabakat Hükümeti
Vb	: Ve benzeri
ss.	:sayfa sayıları
s.	:Sayfa

GÖRSELLER LİSTESİ

- Görsel 1** : BMDHS uyarınca Deniz yetki alanlarının şematik gösterimi
- Görsel 2** : Türkiye'nin Kıta Sahanelığını gösteren harita
- Görsel 3** : Doğu Akdeniz Bölgesini Gösterir Harita
- Görsel 4** : Leviathan Havzasını gösterir harita
- Görsel 5** : Mısır ile GKRY arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB Anlaşması'nın BM 'ye sunulan haritası
- Görsel 6** : Zohr sahasını gösterir harita
- Görsel 7** : Lübnan Deniz Yetki alanını gösterir harita
- Görsel 8** : Suriye'nin MEB sınırlarını gösterir harita
- Görsel 9** : GKRY'nin yayımladığı Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı ve MEB Sınırları
- Görsel 10** : Doğu Akdeniz'de Türkiye-Yunanistan Anlaşmazlığına ilişkin harita
- Görsel 11** : Türkiye-Libya Antlaşması çerçevesinde BM'ye bildirilen alan
- Görsel 12** : Türkiye- Filistin Sınırlarını gösterir Harita
- Görsel 13** : Türkiye-Libya Deniz Antlaşmasına İlişkin Harita

GİRİŞ

İsrail-Filistin meselesi, yalnızca Ortadoğu'nun değil, aynı zamanda uluslararası toplumun en büyük siyasi ve hukuki krizlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İsrail'in 1948 yılında kurulmasıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden bu çatışma, özellikle Gazze Şeridi özelinde daha da yoğunlaşmış, askeri operasyonlar, ambargolar ve insan hakları ihlalleri gibi pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Söz konusu durum, uluslararası insancıl hukuk, savaş hukukunun ilkeleri ve Birleşmiş Milletler kararları açısından ciddi bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları yalnızca bir iç güvenlik politikası olarak değerlendirilemez. Bu saldırılar, aynı zamanda İsrail'in bölgedeki jeopolitik hedeflerinin bir uzantısı olarak Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları, enerji kaynaklarına erişim ve stratejik hâkimiyet iddialarıyla doğrudan bağlantılıdır. Nitekim, Doğu Akdeniz bölgesi, son yıllarda başta doğal gaz olmak üzere enerji kaynaklarının keşfiyle birlikte yalnızca bölgesel devletlerin değil, küresel aktörlerin de dikkatini çeken bir alan hâline gelmiştir. Bu durum, uluslararası deniz hukukunun uygulanabilirliğini ve bölgedeki hukukî sınırların netliğini tartışmalı hale getirmiştir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik politikalarının ve askeri müdahalelerinin yalnızca insan hakları ihlalleri ya da çatışma hukuku açısından değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları, Münhasır Ekonomik Bölgeler (MEB), kıta sahanlığı sınırlandırmaları ve enerji kaynakları üzerindeki egemenlik iddiaları çerçevesinde de ele alınması gerekmektedir. Nitekim İsrail-Gazze arasında gerçekleşen bu savaş hem mevcut uluslararası hukuk sisteminde çözüm bekleyen ciddi bir boşluğa hem de bölgesel güvenlik açısından büyük bir tehdide işaret etmektedir.

Bu tez çalışması, üç ana eksen üzerine inşa edilmiştir. İlk bölümde, İsrail ve Filistin devletlerinin tarihsel kuruluş süreçleri, Oslo Anlaşmaları ve İsrail-Gazze çatışmasının uluslararası hukuk bağlamında nasıl değerlendirilebileceği ele alınmıştır. Bu kısımda özellikle, sivillere yönelik saldırılar, orantılılık ilkesi, işgal rejimi ve insan haklarına aykırılık bağlamında uluslararası sözleşmeler ve mahkeme kararları üzerinden kapsamlı bir analiz sunulmuştur.

İkinci bölümde, Doğu Akdeniz'in uluslararası deniz hukuku açısından önemi detaylı şekilde incelenmiş; bölgedeki mevcut deniz yetki alanları, devletlerin egemenlik iddiaları, enerji kaynaklarına yönelik ekonomik hedefler ve bunların doğurduğu uluslararası hukukî çatışmalar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, bölge ülkelerinin pozisyonları (Türkiye, Yunanistan, İsrail, Mısır, Lübnan, Libya, KKTC, GKRY vb.) ayrı ayrı analiz edilmiş, özellikle enerji kaynaklarının paylaşımı ve güvenliği açısından doğan krizler ortaya konmuştur.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları politikası, Türkiye-Libya mutabakatı, NAVTEX ilanları ve uluslararası yargı kararları karşısındaki duruşu ele alınmış, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının bu politikalar üzerindeki dolaylı etkileri irdelenmiştir. Ayrıca, İsrail'in enerji politikaları, bölgedeki müttefiklik ilişkileri ve Gazze bağlamında deniz güvenliğine dair yansımaları da bu bölümde kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, belgesel arama yöntemi kullanılmış, ulusal ve uluslararası mevzuat, mahkeme kararları, resmi raporlar ve akademik literatür incelenerek kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Tezin sonunda, mevcut çatışma ve kriz ortamına yönelik çözüm önerileri sunulurken, uluslararası hukuk çerçevesinde sürdürülebilir bir düzenin nasıl tesis edilebileceğine dair birtakım fikirler ortaya konmuştur.

Bu bağlamda, tez yalnızca tarihsel ve hukuki bir analiz sunmakla kalmamakta; aynı zamanda uluslararası hukuk düzeninin Doğu Akdeniz gibi çok aktörlü bölgelerde karşılaştığı sınamaları da gözler önüne sermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.İSRAİL-GAZZE SALDIRILARININ GELİŞİM SÜRECİ VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İsrail Devleti ile Hamas kontrolünde olan Gazze şeridi arasında gerçekleşen çatışmalar esasında Uluslararası Hukukun çeşitli dallarını ilgilendiren oldukça karmaşık bir yapı sergilemektedir. Bu çatışmalar her ne kadar İnsan Hakları Hukuku, devletlerin kuvvet kullanımını yasağı ve Uluslararası Ceza Hukuku açısından değerlendirmeye açıksa da bu çalışmada, İsrail Devleti ve Hamas kontrollerindeki Gazze şeridi arasında yer alan çatışmaların Uluslararası Deniz hukuku bağlamında değerlendirilmesi ve özellikle de bu çatışmaların Doğu Akdeniz üzerinde yarattığı etkiler kapsamlı olarak incelenecektir.

İsrail Devleti ile Gazze şeridi arasında yer alan çatışmaların Uluslararası Hukuk bağlamında değerlendirilmesi öncesinde, öncelikle çatışmaya sebep olan unsurlar genel bir çerçevede değerlendirilecektir. Bu kapsamda çatışmaların tarihsel ve hukuksal açıdan sağlıklı değerlendirilmesi amacıyla İsrail Devlet'i ve Filistin Devleti'nin kuruluş sürecine kısaca göz atmamız kaçınılmaz olacaktır.

1.1. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

1.1.1. İsrail Devleti'nin Kuruluşu

Her ne kadar İsrail'in temelleri 19.yy sonlarında Avrupa'da ortaya çıkan Siyonizm hareketiyle atılmaya başlamışsa da Yahudilerin devlet oluşturmaları düşüncesi kutsal kitaplarında yer alan referansa kadar dayanmaktadır. Yahudilerin tarih boyunca iki kez sürüldükleri Filistin toprakları, kutsal kitaplarında da yer alan referanslarıyla Yahudilerin anayurdu olarak değerlendirilmiş ve dünyanın birçok yerindeki Yahudilerin buraya gelerek toplanarak burada devlet oluşturma düşünceleri zamanla yaygınlık kazanmıştır. Filistin topraklarının Yahudilere yurt olarak verilmesi önerisi, Yahudileri büyük ölçüde topraklarında kabul eden Osmanlı İmparatorluğu

tarafından reddedilmişse de Filistin toprakları idaresinde bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra İngiliz yönetimine geçmiştir. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Althur Balfour'un ,1917'de yayınladığı deklarasyon çerçevesinde Yahudi göçü desteklenmiş, teşvik edilmiş ve bölgeye her geçen gün Yahudi göçünün artması sağlanmıştır. Özellikle 2.Dünya Savaşı'nda Nazilerin soykırımına uğradığı iddia edilen Yahudilerin, yaşanan bu göçte büyük katkısı olduğu kaydedilmiştir. Artan göçler, yerel Arap nüfusla gerilimleri de beraberinde getirmiştir. 2.Dünya Savaşı sonrası İngiliz yönetimi 1947 yılında sorunu Birleşmiş Milletler (BM) genel kuruluna getirmişse de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin'de Arap ve Yahudilerden oluşan iki devletli bir yapı önerisi sunduğu Taksim kararı¹, İslam devletlerince kabul görmemiştir. 14 Mayıs 1948'de manda yönetiminin resmen kalktığına ilanı ile, Tel Aviv'de David Ben- Gurion tarafından İsrail Devleti'nin kurulduğu resmen ilan edilmiştir. Bu ilanın hemen ertesi gün Suriye, Lübnan, Mısır, Ürdün ve Irak gibi Arap ülkeleri İsrail'e savaş açmıştır. İsrail bu savaştan galip çıkarak planlanan sınırların ötesine geçmiştir. Savaşlar ile birlikte 700.000'den fazla Filistinlinin göç etmesi veya zorla yerinden edilmesi esasen çatışmanın fitilini ateşlemiştir. Bu olay Filistinliler tarafından büyük felaket “NAKBA” olarak anılmakta ve günümüze kadar süren mülteci krizinin başlangıcını oluşturmaktadır. Netice itibariyle İsrail Devleti'nin kuruluşu BM bölünme planına dayanmakla birlikte mantığında savaş yoluyla sınırların genişletilmesi ve büyük bir demografik değişim ile gerçekleşmiştir. Her ne kadar İsrail Devleti uluslararası toplumun büyük bölümü tarafından tanınmışsa da Filistin meselesi ve toprak ihtilafları Uluslararası Hukuk bakımından çözümsüz kalmış ve bölgede kalıcı barışı engelleyen en temel sorunlardan biri haline gelmiştir. İsrail Devleti'nin kuruluş süreci temelinde yalnızca bir devletin doğuşu değil aynı zamanda etnik çatışmaların ve Uluslararası Hukuk tartışmaları ile şekillenmiş tarihsel bir dönüm noktasıdır.

İsrail'in devlet geçmişi 1948 tarihinden bu yana ağırlıklı olarak Arap Devletlerini ve bölgedeki Filistin halkına karşı güvenliğini gerekçe göstererek giriştiği saldırılarla anılmaktadır. İsrail Devleti tarafından yapılan söz konusu saldırılar bir devletin kendini koruma güdüsünün çok ötesinde olup uluslararası çatışma hukuku

¹ Edward Said, Filistin'in Sorunu, çev. Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul: Pınar Yayınları, 1985, s. 27-30.

kapsamında da birçok orantısızlık içermektedir. Filistin sorununun temelinde İsrail'in Filistin topraklarını satın alma ve işgal politikası ile Birleşmiş Milletler kararlarını uymaması yatmaktadır. 1981 yılında Kudüs'ü ilhak ederek kendisine başkent yapması ve Golan tepelerine ilhakı gibi işlemler İsrail'in uluslararası hukukun temel kurallarına aykırılıklarını somutlaştıran önemli eylemlerdir. Nitekim bu eylemler sonucunda Filistinliler çeşitli ülkelere sürülmüş ve hayatlarını mülteci olarak yaşamalarına neden olmuştur. Bu durum işgalin getirdiği büyük yıkımlardan biridir. 194 sayılı Birleşmiş Milletler genel kurulunun kararı² demografik yapının bozulacağı gerekçesiyle İsrail tarafından tanınmamıştır. Söz konusu karar mültecilerin evlerine dönüş imkanını tanımaktaysa da karar aynı zamanda dönüş yapamayan mültecilerin kaybettikleri mülkleri için tazminat ödenmesini de öngörmüştür. Nitekim bu kararlar İsrail Devleti tarafından kabul görmediği gibi mültecilerin geri dönüşlerini izinde verilmemiştir. İsrail işgal ettiği toprakların kutsal kitaplarında geçen ve Yahudilere ait topraklar olduğunu belirterek işgalci olmadıklarını iddia etmiştir. Bu husus İsrail'in resmi politikalarının, Filistin topraklarını işgal ve Filistinlilere saldırı konusunda evrensel hukukun hiçbir sınırını kabul etmediğini gözler önüne sermektedir.

İsrail tarafından Camp David'deki çözüm planı reddedildikten sonra 28 Mart 2002 tarihinde Beyrut'ta düzenlenen, 22 devletin katıldığı Arap zirvesinde Suudi Arabistan Prensi Abdullah tarafından sunulan ABD, Rusya, AB ve Arap Devletleri tarafından da benimsenen Arap Çözüm Planı da mültecilerin geri dönüşü konusunda esnek bir tutum izlemesine rağmen İsrail tarafından reddedilmiştir. Bu planda; 1967 yılında İsrail'in işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesi BM'nin 1949 tarih ve 194 sayılı kararına³ uygun olarak Filistin mültecilerin sorununa adil bir çözüm bulunması, başkenti Kudüs olan bir Filistin devletinin kurulması, Arapların İsrail ile barış anlaşmaları imzalaması ve gerçekleştirilecek kapsamlı barış antlaşmaları çerçevesinde İsrail ile normal ilişkilerin kurulması öngörülmekteydi. ⁴ Bunun dışında 2 Aralık 2003 tarihinde Cenevre'de sunulan Ortadoğu Barış planı da yine İsrail tarafından reddedilmiştir. Bahse konu Ortadoğu Barış planında İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına

² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, "Karar 194 (III), Filistin Mültecileri", 11 Aralık 1948.

³ United Nations General Assembly, Resolution 194 (III), Palestine — Progress Report of the United Nations Mediator, A/RES/194(III), 11 December 1948, [https://undocs.org/en/A/RES/194\(III\)](https://undocs.org/en/A/RES/194(III)) (Erişim: 8 Ağustos 2025).

⁴ Mehmet Dalar, Gazi Savaşı, I. Baskı, Ankara, Dora Yayınları, 2009, s. 189.

çekilmesi, Kudüs'ün Filistin ve İsraililer arasında paylaşılması, Batı Şeria Ve Gazze'deki çoğu yerleşim yerlerinin kapatılması, ve Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarından feragat etmeleri öngörülmekteydi. Bununla beraber İsrail Devleti'ne sunulan birçok barış planı İsrail ile yine avantajlar tanısı da kamuoyunda artık İsrail tarafından kabul edilmeyeceği düşüncesi taşımıştır. Nitekim bunun en net göstergelerinden biri de İsrail tarafından alınan bir kararla güvenlik gerekçe gösterilerek Filistinlileri hapseden bir güvenlik duvarı inşa edilmesidir. Bu konuda her ne kadar Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından inşaatın durdurulması kararı⁵ alınmışsa da karara İsrail Devleti uymamıştır. Bu hususta Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) verdiği danışma görüşünde ; Filistinlilere hayatı çekilmez hale getiren inşaatın Filistinlilerin can, mal ve toprağına önemli zarar verdiği tespit edilen duvarın uluslararası hukuka aykırı olduğu ve duvarın yıkılarak inşaatın durdurulması gerektiği belirtilmiştir. ⁶

1.2. FİLİSTİN DEVLETİ'NİN KURULUŞU VE OSLO SÜRECİ

1.2.1. Filistin Devleti'nin Kuruluşu

“Filistin denen topraklar esas itibariyle, Suriye ile Mısır ve Akdeniz ile Şeria nehri arasında kalan topraklardır. Şeria nehrinin döküldüğü Ölüdeniz de (Lut gölü) Filistin'in doğu sınırına dahildir. Bu sınırlar içinde de Filistin toprakları coğrafi bakımdan Akdeniz kıyı şeridi, kuzeyden güneye doğru uzanan dağ silsilesinin bulunduğu ortadaki yayla bölümü ve en doğuda da Şeria Vadisi olmak üzere üç parçaya ayrılır. Bu üç parçalı coğrafi ayırım hemen bütün kaynaklarca benimsenmiştir.”⁷ Yukarıdaki tanımda yer alan Filistin toprakları I. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun da dağılmasıyla Britanya Mandası altına girmiştir. 1.Dünya Savaşı sonrası bölgede Yahudi göçünün başlaması ve hemen akabinde 2.Dünya Savaşı ile de bu göçün zirve noktasına ulaşması Filistinliler ve Yahudiler arasında büyük çatışmalara sebep olmuştur. Bu çatışmalar üzerine Birleşmiş Milletler altında özel bir komite kurulmuş, komite bölgede yaptığı incelemeler

⁵ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “A/RES/ES-10/19”, 21 Aralık 2017.

⁶“Utanc Duvarı,” Filistin Dayanışma Platformu, <http://home.arcor.de/filistin/insanhaklari/utancduvari/utancduvari.html> (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2025).

⁷ Fahir Armaoğlu, Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988), Ankara, s. 3-71, 267.

sonucunda iki çözüm önerisinde bulunmuştur. Önerilen ilk plan; Arap ve Yahudilerden oluşan federal bir devlet kurulmasını, ikinci plan ise iki devletli bir çözüm öngörmüştür. Birleşmiş Milletler genel kurulunda ikinci plan olan iki devletli bir çözüm önerisi 181 sayılı kararıyla⁸ onaylanmıştır. Her ne kadar bu plan Araplar ve Filistinliler tarafından reddedilmişse de İsrail bu kararı referans göstererek 14 Mayıs 1948'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Filistin nüfusunun yaklaşık yarısından fazlası Batı Şeria'da, bir milyonu aşkın bir kısmı ise Gazze şeridinde bulunmaktaydı. İş bu rakamların halen gerçekleşmekte olan saldırılar sonucunda, vefat eden insanların sayılarının nüfustan düşülmeden ortaya konduğunu belirtmek gerekmektedir. İsrail Devleti Filistinlilerin “Self Determinasyon” hakkını uzun süredir reddetmişse de 1993 yılında yayınlanan Oslo ilkeler Bildirgesi ile Filistinliler, politik haklara sahip bir halk olarak resmen tanımıştır.

“Filistin; insan unsuru, sınırları belli bir ülke, siyasal yönetim ve başka devletlerle ilişkide bulunabilme kapasitesi bakımından Montevideo kriterleri olarak bilinen unsurları karşılaması hasebiyle bir devlet sayılabilmektedir. Ayrıca Filistin hem kurucu hem açıklayıcı görüş nezdinde ileri sürülen şartları karşılamaktadır. Bu doğrultuda Filistin, 1988 yılında bağımsızlığını deklare etmiş ve bu deklarasyon, BM tarafından kayıt altına alınmıştır. Böylece açıklayıcı görüş penceresinden Filistin, deklarasyon yoluyla halihazırda uluslararası hukuk kişiliği haline gelmiştir. Kurucu teori açısından bakıldığında Filistin, hem uluslararası alanda 137 devlet tarafından karşılıklı olarak tanınmakta hem de BM gibi birçok uluslararası kurumda temsil edilmektedir”⁹.

1.2.2. Oslo Süreci

İki devletli çözüm vizyonunu temel alan bir barış süreci olan Oslo süreci İsrail ile Filistin Kurtuluş örgütü arasında 1990'ların başında başlatılan bir süreçtir. Adını gizli görüşmelerin ilk kez gerçekleştiği Norveç'in başkenti Oslo'da yapılmasından alır. Bu sürece zemin hazırlayan gelişmelerden ilki, Filistin halkının ayaklanması ve İsrail

⁸ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “A/RES/181(II), Palestine – Partition Plan”, 29 Kasım 1947.

⁹ Orçun Mutlu, Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, 8 (EUREFE' 19), s. 410.

üzerindeki baskıyı arttırması ile başlamıştır. Ardından ABD ve Sovyetler öncülüğünde taraflar ilk kez resmi olarak 1991 Madrid konferansında bir araya gelmiştir. Ancak iş bu konferansta ilerleme sağlanamayınca Oslo'da gizli müzakereler başlamıştır. Müzakerelerde gerçekleşen ilk anlaşma 13 Eylül 1993'te ABD Başkanı Bill Clinton gözetiminde İsrail Başbakanı Robin ile FKÖ lideri Arafat arasında Washington'da imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre taraflar birbirlerini karşılıklı olarak tanımıştır. İsrail, Gazze ve Batı Şeria'nın bazı bölgelerinden kademeli olarak çekileceğini, Filistin tarafı ise Filistin Yönetimi adıyla özerk bir idare kuracağını belirtmiştir. Kudüs, mülteciler, sınırlar ve yerleşimler gibi birtakım hususlar ise ileri görüşmelere bırakılmıştır. İşbu anlaşmadan iki yıl sonra 1995 yılında 2.Oslo anlaşması yapılmıştır. bu anlaşmaya göre Batı Şeria üç bölgeye ayrılmış (A-B-C), ilk bölge; tamamen Filistin yönetimi kontrolünde, ikinci bölge; sivil yetki Filistin'de güvenlik İsrail'de, üçüncü bölge ise tümüyle İsrail kontrolünde olacak şekilde ayrılmıştır. Bu anlaşma ile birlikte Filistin yönetimine seçim yapma ve idari kararlar alma hakkı tanımıştır. Tarihler 2000 yılını gösterdiğinde adeta Oslo Sürecinin çöküşü başlamış bu kapsamda; Kudüs, mülteciler ve sınırlar gibi en hassas konular çözülmeden ertelenmiştir. 2000 Camp David Zirvesi başarısız olmuş ve aynı yıl iki intifa da patlak vermiştir. İsrail'de dönemin başbakanı Rabin'in 1995'te suikastla öldürülmesi ve Arafat'ın gücünü yitirmesi süreci önemli ölçüde zayıflatmıştır.

Netice itibariyle Oslo süreci her iki taraf açısından ilk somut ve doğrudan ilerlemeyi sağlayan bir barış girişimi olmasına karşın, nihai statü konularının çözülememesi, tarafların birbirine duyduğu karşılıklı güvensizlik ve meydana gelen siyasi suikastlar da sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olan olayların başında gelmiştir.

1.3. İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI VE GELİŞİM SÜRECİ

1.3.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu, 1516 yılında Memlûkler ile yaptığı Mercidabık Savaşı'nın ardından Suriye ve Filistin topraklarını hâkimiyeti altına almış, 1517

Ridaniye Savaşı ile Mısır'ı da ele geçirerek Filistin'i Osmanlı idaresine katmıştır.¹⁰ Bu tarihten itibaren Filistin toprakları dört yüz yılı aşkın süreyle Osmanlı yönetimi altında kalmıştır. Filistin toprakları Osmanlı döneminde başlangıçta Şam Eyaleti'ne bağlı olarak idare edilmiş, ancak 19. yüzyılda Tanzimat reformlarının etkisiyle Kudüs, özel statülü bir mutasarrıflık haline getirilmiş ve doğrudan İstanbul'a bağlanmıştır.¹¹ Bu özel statü, Kudüs'ün sahip olduğu dinî önem ve Avrupalı güçlerin artan ilgisi nedeniyle verilmiştir.

Osmanlı'nın klasik dönemde uyguladığı millet sistemi çerçevesinde Filistin'de yaşayan Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler kendi dini cemaat yapıları içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu yapı, toplumsal barışın korunmasına katkı sağlamıştır.¹²

1858 tarihli Arazi Kanunnamesi, Osmanlı'nın toprak sisteminde önemli bir dönüşüm yaratmış ve bu değişim Filistin'i derinden etkilemiştir. Arazi tescil sistemi yerel halkı kayıt dışı bırakmış, bunun sonucunda topraklar büyük ölçüde bölgedeki eşraf veya dışarıdan gelen sermaye sahiplerinin eline geçmiştir.¹³ Bu gelişmeler, 19. yüzyıl sonlarında başlayan Yahudi göçleriyle birleştiğinde, Filistin'deki sosyo-ekonomik dengeyi bozmuştur. Avrupa'daki pogromlar sonucu gelen göçmenler, satın aldıkları topraklar üzerine tarımsal koloniler kurmuşlardır.¹⁴

1897'de Theodor Herzl öncülüğünde toplanan Birinci Siyonist Kongre'de Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulması fikri resmen benimsenmiştir. Herzl'in II. Abdülhamid ile yaptığı görüşmelerde, Filistin'e yerleşim talebi reddedilmiş, Sultan'ın meşhur cevabı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “Ben bir karış dahi toprak satmam. Bu topraklar bana değil, milletime aittir.”¹⁵

¹⁰ Kemal Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi*, çev. M. Taha Tunç, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019, s. 134.

¹¹ Selim Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi*, İstanbul: YKY, 2007, s. 215.

¹² Halil İncalçık, “Osmanlı'da Millet Sistemi,” *Belleten*, Cilt 28, Sayı 109, 1964, s. 42-45.

¹³ Engin Deniz Akarlı, *The Long Peace: Ottoman Lebanon, 1861–1920*, Berkeley: University of California Press, 1993, s. 93.

¹⁴ Walter Laqueur, *A History of Zionism*, New York: Schocken Books, 2003, s. 211.

¹⁵ Theodor Herzl, *Complete Diaries*, New York: Herzl Press, 1960, s. 350.

Osmanlı Devleti, Siyonist faaliyetlere karşı çeşitli dönemlerde sınırlayıcı tedbirler almış olsa da, bu önlemler çoğu zaman yeterli olmamış veya Batılı devletlerin baskısı nedeniyle sürdürülememiştir. 1917’de İngiliz General Allenby’nin Kudüs’e girmesiyle Osmanlı’nın Filistin üzerindeki egemenliği sona ermiştir.¹⁶

1.3.2. İngiliz Mandası ve Balfour Deklarasyonu

I. Dünya Savaşı’nın ardından Osmanlı Devleti’nin dağılmasıyla birlikte Ortadoğu’da yeni bir siyasal yapı ortaya çıkmış, bu yapı üzerinde en etkili aktörlerden biri İngiltere olmuştur. İngilizlerin Filistin üzerindeki hâkimiyeti, esasen savaşın devam ettiği sırada yapılan birtakım gizli anlaşmalarla şekillenmiştir. Bunların başında, 1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Sykes-Picot Anlaşması gelir. Bu anlaşmayla Osmanlı toprakları İngiltere ve Fransa arasında nüfuz alanlarına ayrılmış ve Filistin özel bir statüye tabi kılınmıştır.

Ancak bu süreçte Filistin toprakları sadece Avrupa devletlerinin çıkar çatışmalarının sahnesi değil, aynı zamanda Siyonist hareketin artan etkisinin de odağı olmuştur. Siyonizm’in kurucularından Theodor Herzl’in 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı yönetimiyle temas kurarak Filistin’de Yahudi yerleşimine izin istemesi, dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından reddedilmiştir.¹⁷ Ne var ki, İngiltere’nin Ortadoğu politikaları Siyonist hedeflerle zamanla daha fazla örtüşmeye başlamıştır.

Bu çerçevede 2 Kasım 1917 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour tarafından kaleme alınan ve Siyonist lider Lord Rothschild’e gönderilen mektupla ilan edilen Balfour Deklarasyonu, Filistin tarihinin kırılma noktalarından biri olmuştur. Deklarasyon, İngiltere’nin “Yahudi halkı için Filistin’de bir ulusal yurt kurulmasını desteklediğini” açıkça ilan etmiştir.¹⁸ Bu beyan, bölgede Arap nüfusun yoğunlukta olmasına rağmen, Yahudi yerleşimini ve ileride kurulacak bir İsrail devletinin önünü açan ilk resmi taahhüt olmuştur.

¹⁶ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C. 2, Kısım 3, 3. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s. 456.

¹⁷ Herzl, Complete Diaries, s. 350.

¹⁸ Laqueur, History of Zionism, s. 211.

İngiltere, Balfour Deklarasyonu'nun ardından Filistin üzerinde fiilen egemenlik kurmuş ve bu süreci 1922'de Milletler Cemiyeti'nin İngiltere'ye verdiği manda yönetimi ile hukuken de meşrulaştırmıştır. Manda sistemi altında İngiltere, bir yandan bölgedeki Yahudi göçünü teşvik ederken, diğer yandan Arap nüfusa karşı bastırıcı politikalar izlemiştir.¹⁹ Bu durum hem Yahudiler hem de Araplar açısından tatmin edici olmamış ve İngiliz yönetimi, giderek şiddetlenen toplumsal çatışmaların merkezinde yer almıştır.

Balfour Deklarasyonu, yalnızca bir diplomatik belge değil, aynı zamanda İngiltere'nin emperyal çıkarlarının ve Avrupa'daki Yahudi topluluklarla kurduğu stratejik ittifakların bir ürünüdür. Öyle ki, bu deklarasyon, Gazze'nin İngilizler tarafından işgalinden altı gün önce yazılmış ve işgalinden bir gün sonra açıklanmıştır.²⁰ Buna karşılık Arap dünyası, bu beyanı kendi topraklarında bir azınlığa ayrıcalık tanınması ve gelecekteki toprak kayıplarının başlangıcı olarak görmüştür.

Ayrıca, İngiltere aynı dönemde hem Araplara hem Yahudilere çeşitli vaatlerde bulunmuş ve bu durum Ortadoğu'daki güven sorununu derinleştirmiştir. McMahon-Hüseyin Yazışmaları bu bağlamda dikkate değerdir. İngilizler, Araplara bağımsızlık sözü verirken aynı zamanda Siyonistlere ulusal yurt vaadinde bulunmuş, dolayısıyla çelişkili politikalar izlemişlerdir.²¹

Manda yönetimi boyunca Yahudi göçü hız kazanmış, özellikle 1930'lu yıllarda Avrupa'da artan antisemitizmin etkisiyle Filistin'e gelen Yahudi nüfusu ciddi ölçüde artmıştır. Bu durum, yerel Arap halkı ile Yahudiler arasındaki gerilimi artırmış ve 1936-1939 Arap Ayaklanması gibi büyük çaplı direniş hareketlerine yol açmıştır.²² İngiliz yönetimi bu isyanları bastırmak için sert tedbirler almış, ancak aynı zamanda Yahudi silahlı örgütlerinin kurulmasına da göz yummuştur.

¹⁹ Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, s. 456.

²⁰ Hüseyin Önal "Filistin Meselesinin Bir Uluslararası Hukuk Sorunu Olarak Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*, haz. Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2025, s. 19.

²¹ Akarlı, *The Long Peace*, s. 93.

²² Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi*, s. 215.

1.3.3. 1947 BM TAKİP PLANI VE İSRAİLİN KURULUŞU

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Holokost'un yarattığı insanlık dramı, Filistin meselesinin uluslararası kamuoyunda daha da önem kazanmasına yol açtı. Savaş sonrası dönemde İngiltere'nin Filistin üzerindeki manda yönetimi artan siyasi ve güvenlik sorunlarıyla karşılaştı.

Bu koşullar altında İngiltere, sorunu Birleşmiş Milletler'e (BM) taşıdı. 1947 yılında BM Genel Kurulu, Filistin meselesini çözmek üzere bir komite kurdu ve 29 Kasım 1947'de oylamaya sunulan BM Takip Planı (Birleşmiş Milletler Filistin Bölgesi Paylaşım Planı, Resolution 181) kabul edildi²³. Plan, Filistin topraklarını Arap ve Yahudi devletleri ile uluslararası statüde Kudüs bölgesi olarak üçe bölmeyi öngörüyordu.

Planın en temel amacı, bölgedeki iki halk arasındaki çatışmayı sona erdirmek ve her iki tarafın haklarını uluslararası hukuk çerçevesinde garanti altına almaktı. Ancak, plan Arap devletleri ve Filistinli Araplar tarafından kesinlikle reddedildi; çünkü Araplar, toprak paylaşımının adaletsiz olduğunu ve bölgenin büyük çoğunluğunun Arap nüfusun yaşadığı yerler olduğunu savunuyordu²⁴.

Yahudi liderler ise planı kabul etti ve 14 Mayıs 1948'de David Ben-Gurion önderliğinde İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan ettiler²⁵. Bu ilan, bölgedeki gerilimi daha da tırmandırdı ve hemen ardından Arap devletleri İsrail'e karşı savaş ilan etti. Böylece 1948 Arap-İsrail Savaşı başlamış oldu.

BM Takip Planı ve İsrail'in kuruluşu, Ortadoğu tarihinde yeni bir dönemin başlangıcını simgeler. Bu gelişmeler, hem bölgedeki etnik ve dini gerilimleri derinleştirdi hem de uluslararası toplumun bölge politikalarında daha aktif rol almasına neden oldu²⁶. Savaş sonucunda İsrail toprakları planın öngördüğünden daha genişledi;

²³ Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, s. 478

²⁴ Laqueur, History of Zionism, s. 250.

²⁵ Deringil, İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi , s. 320

²⁶ Akarlı, The Long Peace, s. 150.

birçok Filistinli mülteci durumuna düştü. Bu da bölgedeki siyasi ve insani krizlerin temel kaynaklarından biri olarak günümüze kadar devam etti²⁷.

1.3.4. 1967 ALTI GÜN SAVAŞI VE İŞGALİN DERİNLEŞMESİ

1967 yılı Filistin ve İsrail arasında süregelen uyuşmazlıklar için önemli bir dönüm noktasıdır²⁸. İsrail ile komşu Arap devletleri arasında çıkan Altı Gün Savaşı, bölgedeki güç dengelerini kökten değiştirmiş ve İsrail'in işgal alanlarını önemli ölçüde genişletmesine yol açmıştır²⁹.

Savaş öncesinde, Mısır, Suriye ve Ürdün başta olmak üzere Arap ülkeleri, İsrail'e karşı birleşik bir cephe oluşturmuş, özellikle Sina Yarımadası ve Gazze Şeridi üzerinde kontrolü ele geçirmek için hazırlık yapmışlardır. Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı kapatması ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün bölgeden çekilmesi, savaş öncesinde gerginliği artırmıştır³⁰.

Haziran 1967'de İsrail, önleyici bir saldırı başlatarak hava kuvvetlerini büyük ölçüde yok etmiş ve hava üstünlüğünü ele geçirmiştir. Bu askeri üstünlük sayesinde kısa sürede Sina Yarımadası, Gazze Şeridi, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri gibi stratejik bölgeleri ele geçirmiştir³¹.

Bu savaş sonucunda İsrail'in işgal ettiği toprakların boyutu dramatik biçimde artmış ve özellikle Doğu Kudüs'ün işgali, Filistin meselesinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Doğu Kudüs, İsrail tarafından ilhak edilmiş ve burası uluslararası hukukta hala tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir³².

²⁷ Karpat, Osmanlı Modernleşmesi, s. 310.

²⁸ Ali Osman Karaoğlu, "Uluslararası Hukuk Açısından Altı Gün Savaşının Etkileri ve Barış Müzakereleri", *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*, haz. Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2025, s. 47.

²⁹ Laqueur, *History of Zionism*, s. 280.

³⁰ Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji*, s. 340.

³¹ Akarlı, *The Long Peace*, s. 165.

³² Karpat, Osmanlı Modernleşmesi, s. 325.

Altı Gün Savaşı, bölgedeki Filistinliler için yeni bir trajedi yaratmış; işgal altındaki topraklarda yerleşim yerleri ve askeri kontrol yoğunlaşmış, Filistinlilerin yaşam alanları daralmıştır.

Ancak, İsrail'in yerleşim politikaları ve işgalin devamı, çatışmaların sürmesine, müzakere süreçlerinin tıkanmasına ve bölgedeki istikrarsızlığın derinleşmesine yol açmıştır. 1967 sonrası dönemde, Filistin direnişi örgütlenmiş ve hem diplomatik hem de silahlı mücadele yolları aranmaya başlanmıştır³³.

1.3.5. İNTİFADALAR VE BARIŞ SÜREÇLERİ

Filistin direnişinin tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biri olan İntifadalar (Arapça'da “ayağa kalkış” anlamına gelir), İsrail işgaline karşı toplumsal tepkilerin örgütlü şekilde ortaya konulduğu halk hareketleridir. Bu süreçler, yalnızca bir direniş hareketi değil, aynı zamanda Filistin sorununu dünya kamuoyunun gündemine taşıyan önemli aşamalar olarak da değerlendirilir³⁴.

1987 yılında Gazze Şeridi'nde bir İsrail kamyonunun dört Filistinlinin ölümüne sebep olması, yıllardır süregelen işgal, ekonomik baskılar ve toplumsal huzursuzlukların birikmesiyle patlak veren Birinci İntifada, kısa sürede Batı Şeria ve Kudüs'e yayıldı³⁵. Taş atan gençler, grevler, sivil itaatsizlik eylemleri ve İsrail ürünlerine boykot gibi yöntemlerle kendini gösteren bu hareket, Filistin halkının örgütlü direniş kabiliyetini tüm dünyaya gösterdi³⁶.

Birinci İntifada, aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile Hamas gibi yeni aktörlerin etkinlik kazandığı bir dönemdir. Hamas, bu süreçte İslami temelli direnişin simgesi haline gelirken, FKÖ, daha çok uluslararası diplomasi üzerinden çözüm arayışına yönelmiştir³⁷.

³³ Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, s. 480.

³⁴ Said, Filistin'in Sorunu, s. 190.

³⁵ Rashid Khalidi, The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood, 1. Basım, Boston: Beacon Press, 2006, s. 144.

³⁶ Noam Chomsky, Orta Doğu'da Barış Var mı?, çev. Taylan Doğan, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004, s. 112.

³⁷ İsmail Kara, Modernleşme ve İslam, 2. Basım, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015, s. 203.

Bu dönemin sonunda, uluslararası kamuoyunun da baskısıyla 1993 Oslo Barış Görüşmeleri başlatılmış, taraflar arasında karşılıklı tanıma sağlanmış ve Filistin Ulusal Yönetimi kurulmuştur³⁸. Ancak bu gelişmelere rağmen işgalin sona ermemesi ve yerleşimlerin artmaya devam etmesi, ikinci bir patlamaya zemin hazırlamıştır.

2000 yılında dönemin İsrail muhalefet lideri Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'yı provokatif bir biçimde ziyaret etmesi, zaten hassas olan Kudüs'te büyük bir öfkeye neden olmuş ve İkinci İntifada'nın fitilini ateşlemiştir³⁹.

İkinci İntifada, Birinci'ye kıyasla çok daha kanlı geçmiş, yüzlerce Filistinli ve İsraili hayatını kaybetmiştir. Bu süreçte silahlı direniş daha öne çıkmış, intihar saldırıları, hava operasyonları ve sert askeri karşılıklar, barış sürecini neredeyse imkânsız hale getirmiştir⁴⁰.

Her iki İntifada da barış süreçlerini hem hızlandırmış hem de sekteye uğratmıştır. Oslo Süreci (1993), ilk İntifada'nın ardından umut vaat etmiş olsa da, Camp David Görüşmeleri (2000) başarısızlıkla sonuçlanmış, İsrail yerleşim politikaları ve Filistinli gruplar arasındaki iç bölünmeler, çözüm umutlarını gölgelemiştir⁴¹.

2007 yılında Gazze'nin Hamas tarafından kontrol altına alınması, Batı Şeria'daki El Fetih ile olan bölünmeyi derinleştirmiştir. Bu durum, Filistin tarafının müzakere pozisyonunu zayıflatmış, İsrail ise tek taraflı güvenlik politikalarını sertleştirmiştir⁴². Tüm bu gelişmeler, İsrail-Filistin meselesinin yalnızca yerel değil, bölgesel ve küresel bir kriz olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

³⁸ Yılmaz Ensaroğlu, "Filistin Sorunu ve Barış Süreci", Ortadoğu Yıllığı, Cilt 5, Ankara: SETA Yayınları, 2009, s. 98.

³⁹ Avi Shlaim, The Iron Wall: Israel and the Arab World, 2. Basım, New York: Norton, 2014, s. 452.

⁴⁰ İlhan Uzgel, "Filistin'de Direniş ve Diplomasi", Ortadoğu Analiz, Cilt 1, Sayı 10, 2009, s. 15.

⁴¹ Kemal İnat, "Ortadoğu'da Barış Süreci ve Türkiye'nin Rolü", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 98.

⁴² Ahmet Uysal, Filistin Davası ve İslam Dünyası, 1. Basım, İstanbul: İLEM Yayınları, 2017, s. 210.

1.3.6. GÜNCEL DURUM VE GELİŞMELER

İsrail-Filistin çatışması, 21. yüzyılın üçüncü on yılında daha da karmaşık bir hâl almıştır. Özellikle 2020 yılında İsrail'in bazı Arap ülkeleriyle normalleşme sürecine girmesi, bölgedeki diplomatik dengeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Sudan ve Fas'ın İsrail ile diplomatik ilişkileri normalleştirdiği İbrahim Anlaşmaları, Filistin meselesinin Arap dünyasının önceliği olmaktan uzaklaştığını göstermiştir. Bu gelişme, Filistin yönetimi tarafından "ihamet" olarak tanımlanmış, halk düzeyinde ise ciddi tepkilere neden olmuştur.⁴³

2021 yılı, Kudüs'teki Şeyh Cerrah Mahallesi'nden başlayan tahliye girişimleri ile yeniden büyük çaplı çatışmalara sahne olmuştur. İsrail polisinin Mescid-i Aksa çevresindeki müdahaleleri ve Gazze'ye yönelik hava saldırıları sonucunda Hamas'ın da roketli saldırılarla karşılık vermesi, on bir gün süren yoğun çatışmalara neden olmuştur. Bu süreçte yüzlerce sivil hayatını kaybetmiş, yüz binlerce kişi yerinden edilmiştir.⁴⁴

Gazze Şeridi'nde yaşanan insani kriz, uluslararası hukuk açısından ciddi ihlalleri gündeme getirmiştir. İsrail'in uyguladığı abluka, Gazze'de temel insani yaşam koşullarının dahi karşılanmasını engellemektedir. Bu durum, özellikle Birleşmiş Milletler'in ve Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşların raporlarında, "toplu cezalandırma" ve "insan hakları ihlali" olarak nitelendirilmektedir.⁴⁵

2023 yılında İsrail'in en sağcı hükümetlerinden birinin göreve gelmesiyle birlikte yerleşim politikalarında radikal adımlar atılmış, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim birimleri hızla genişletilmiştir. Aynı dönemde İsrail'in güvenlik politikaları da sertleşmiş, Filistinlilere yönelik baskı artmıştır.⁴⁶

⁴³ Rashid Khalidi, *The Hundred Years' War on Palestine*, 1. Baskı, New York: Metropolitan Books, 2020, s. 243.

⁴⁴ Avi Shlaim, *Israel and Palestine: Reappraisals, Revisions, Refutations*, 1. Baskı, London: Verso, 2010, s. 319.

⁴⁵ Noam Chomsky, *Gaza in Crisis: Reflections on Israel's War Against the Palestinians*, ed. Ilan Pappé, 1. Baskı, Chicago: Haymarket Books, 2010, s. 76.

⁴⁶ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), "West Bank Settlements Expansion Report", 2023.

Tüm bu gelişmeler, sadece bölgesel değil, küresel aktörlerin de gündemini meşgul etmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), İsrail'in işlediği savaş suçları iddialarıyla ilgili soruşturma başlatmış; bu ise İsrail tarafından “tarafılık”la eleştirilmiştir.

Son olarak, 2024-2025 döneminde yaşanan gelişmeler, bölgede kalıcı bir çözümün hâlâ uzak olduğunu göstermektedir. İsrail'in Filistin topraklarındaki işgali ve yerleşim politikaları devam ederken, Filistin toplumunda ise siyasi birlik sağlanamamakta; Hamas ve El Fetih arasındaki ayrılık derinleşmektedir. Bu siyasi bölünmüşlük, Filistin'in uluslararası alanda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesini güçleştirdiği gözlemlenmektedir.

1.4. İSRAİL-GAZZE SALDIRILARININ ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İki devlet açısından 1948'de İsrail devletinin kurulması ile başlayan bu ihtilaf gerek küresel gerek bölgesel düzeyde birçok hukuki ve siyasi sorun yaratmış, çeşitli anlaşmalar ve barış süreçlerine rağmen kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde BM'nin ve diğer uluslararası faktörlerin çatışmanın çözümünde ne kadar etkili olabileceği ve uluslararası hukukun uygulanabilirliği oldukça tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Özet haliyle değerlendirilecek olursa Filistin ve İsrail arasındaki anlaşmazlık, 1967 sonrası devam eden çok katmanlı ve derinlemesine bir çözüm gerektiren çatışma olmuştur. Çatışmanın çözümü yalnızca siyasi müdahaleler ve askeri müdahalelerle değil aynı zamanda her iki tarafın aralarında güvenin inşa edilmesi karşılıklı hakların tanınması, dürüst ve adil bir çözüm arayışı ile mümkün olabilecektir.

Malcolm N. Shaw'a göre Uluslararası Hukuk; “devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen ve büyük ölçüde antlaşmalar ile örf-adet kurallarına dayanan bir hukuk sistemidir”⁴⁷. Egemen devletlerin karşılıklı

⁴⁷ Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, 8. Baskı, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2019, s. 10.

haklarını, davranışlarını ve yükümlülüklerini belirler. Uluslararası hukukun en temel amacı dünya genelinde iş birliğini, barışı, adaleti ve düzeni sağlamaktır. Devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve uluslararası toplumun ortak normlarını belirleyen bir hukuk sistemidir. Uluslararası Hukuk sistemi birtakım temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler Uluslararası anlaşmaların çözülmesinde oldukça kritik bir önem arz etmektedir.

Uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar ilkesi, devletlerin karşılıklı olarak kabul ettikleri sözleşmeleri ve anlaşmaları uymalarını gerektirmektedir. Bu ilkeye göre, imzalanan anlaşmalar, taraf devletler arasında hukuki bağlayıcılığı olan yükümlülükler doğurmaktadır. Bu İlke, uluslararası ilişkilerde güven örü ve öngörülebilirlik sağlarken, anlaşmazlıkların çözümünde hukuki bir temel oluşturur.⁴⁸

Egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkesi, uluslararası hukukun temel taşlarından birini oluşturur. Her devlet kendi topraklarında tam egemenliğe sahip olup diğer devletlerin iç işlerine müdahale hakkına sahip olmamaktadır. Bu İlke, uluslararası sınırların korunmasını ve devletlerin iç işlerine saygıyı güvence altına alır. Ancak bu ülkenin uygulanabilirliği terörizm gibi durumlarda oldukça karmaşık hale gelebilmektedir.

Uluslararası insan hakları hukuku, devletlerin insan haklarını koruma hükümlerini ifade eder. Bu ilke özellikle savaş ve çatışma durumlarında insan hakları ihlallerine karşı uluslararası toplumun müdahale etkisini belirler. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ve çeşitli uluslararası sözleşmeler bu ilkenin somutlaşmış halleri arasındadır.⁴⁹

Uluslararası yardım ve işbirliği ilkesi, Devletlerin ve Uluslararası kuruluşların, özellikle de uluslararası barış ve güvenliği sağlama amacıyla işbirliği yapmadan öngörür. Bu ilkeye göre, uluslararası toplumun ortak sorunlara karşı birlikte hareket

⁴⁸ Peter Malanczuk (ed.), Akehurst's Modern Introduction to International Law, 7. rev. ed. (London: Routledge, 1997), s. 100–120.

⁴⁹ S. P. Marks, The Human Rights of Non-Citizens, Cambridge University Press, 2006, s. 45-70.

etmesi ve yardımlaşması gereklidir. Bu ilke özellikle kalkınma yardımları ve insani yardım durumlarında önem kazanır ve uluslararası dayanışmayı teşvik eder.⁵⁰

Filistin'in statüsü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1975 tarihli "Siyonizm, ırkçılığın bir biçimidir" kararı⁵¹ ve 2012'de Filistin'in gözlemci devlet statüsü kazanması ile birlikte daha fazla görünür hale gelmiş ve bu kararlar Filistin'in uluslararası hukuktaki yeri bakımından bir dönüm noktası olmuştur. İsrail'in 1967 savaşından sonra işgal ettiği Batı Şeria, Gazze şeridi ve Doğu Kudüs gibi bölgeler, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 numaralı kararları çerçevesinde tartışılmıştır. Bu kararlar her ne kadar barışçıl bir çözüm için müzakereler yapılmasını öngörmekteyse de uygulamada çok ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Özellikle insan hakları bakımından Filistin halkının maruz kaldığı derin ihlaller uluslararası hukuk kapsamında ele alınması gereken ilk konulardandır. İsrail'in işgal altındaki bölgelerde uygulamaları insan hakları ihlallerinin en net örneklerinden biri olarak değerlendirilmekte ve bu durum uluslararası mahkemelere de konu olmaktadır. Özellikle de Filistin halkının yaşam hakkı ve mülkiyet hakları üzerinde ciddi kısıtlamalar bulunmaktadır. Bu tür ihlaller Uluslararası Ceza Mahkemesinin (UCM) inceleme alanına girebilir.⁵²

BM, Filistin halkının durumu ve insan hakları ihlalleri ile ilgili çeşitli raporlar hazırlayarak meseleye dikkat çekmek için çalışmalar yapmaktadır. Ancak BM'nin etkisi sınırlıdır ve özellikle ABD gibi güçlerin politikaları bu çerçevede önemli bir etki yaratmaktadır. Sonuç olarak Filistin ve İsrail arasında yaşanan bu anlaşmazlık gerek derin insan hakları ihlalleri gerekse Uluslararası Hukuk bakımından oldukça karmaşık bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. BM, sorunun çözümü açısından kritik bir öneme sahipse de siyasi irade ve uluslararası iş birliği olmadan kalıcı bir çözüm bulmak oldukça zordur.

Filistin ve İsrail arasında barışın sağlanması, insan haklarının korunması ve toprak üzerindeki hakların belirlenmesi açısından yapılmaya çalışılan sözleşmeler ise

⁵⁰ Jan Klabbbers, *An Introduction to Institutional Law*, 2. Baskı, Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 200-220.

⁵¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, *Status of Jerusalem*, A/RES/72/240, 18 Aralık 2017, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-181963/>.

⁵² F. Khan, *The International Criminal Court and the Israeli-Palestinian Conflict: A Legal Perspective*, Hart Publishing, 2020, s. 80-100.

Uluslararası Hukuk bağlamında kritik bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda en önemli belgelerden biri 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel beyannamesidir. Bu beyanname, bireylerin temel haklarını güvence altına alarak, çatışmaların çözümünde bir referans noktası oluşturmuştur.⁵³

1966 tarihli Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmesi devletlerin bireylerin temel haklarını tanıma ve koruma yükümlülüklerini ortaya koyar. Filistin mültecilerin hakları ve yaşam standartları bu çerçevede tartışılmaktadır. Sözleşme, Filistin halkının haklarını savunma açısından önemli bir hukuki zemin sunmaktadır.⁵⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 numaralı kararları⁵⁵, Filistin-İsrail çatışmasında önemli bir rol oynamaktadır. Her iki karar da Filistin sorunu, İsrail'in işgal ettiği topraklar, mülteciler ve bölgesel barış konularında temel referans belgesi olarak görülmektedir. Özellikle Oslo süreci ve diğer Arap- İsrail barış girişimlerinde bu kararlar yasal zemin oluşturulmuştur. Ancak kararların bağlayıcılığı ve uygulanması konusunda taraflar arasında ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır.

IV No'lu Cenevre sözleşmesi ise 1949 yılında kabul edilmiş olup işgal altındaki topraklarda sivillerin korunmasını amaçlamıştır. Sözleşme Savaş zamanlarında sivil halkın korunmasını amaçlamış olup, İsrail- Filistin çatışması bağlamında en kritik hukuki dayanaklardan biri olarak kabul görmektedir. Özetle bu sözleşme, İsrail'in işgal gücü statüsünü belirler, yerleşimlerin Uluslararası Hukuk aykırı olduğunu ortaya koyar, Filistinli sivillerin korunmasına yönelik haklar tanımlar ve İsrail'in çeşitli uygulamalarını, uluslararası hukuka göre sorgulanabilir hale getirmektedir.

Filistin'in uluslararası alanda tanınması 2012 yılında Birleşmiş Milletler genel kurulunda kabul edilen 67/19 sayılı karar⁵⁶ ile gerçekleşmiştir. Bu karar Filistin'i

⁵³ Louis Henkin, *The Age of Rights*, New York: Columbia University Press, 1990, s. 15-30.

⁵⁴ Kadriye Şahin, "Uluslararası hukuk bağlamında Filistin-İsrail anlaşmazlığı, Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplumun rolü", *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, Cilt 5, Sayı: Filistin, Aralık 2024, s. 82-108.

⁵⁵ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, "S/RES/242 (1967)" ve "S/RES/338 (1973)"

⁵⁶ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, S/RES/ES-10/19 (2017), 21 Aralık 2017, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-181963/>.

gözcü devlet olarak tanımakta ve uluslararası hukuka dayanan haklarını güçlendirmektedir. Bu sayede Filistin'in uluslararası mahkemelerde daha etkin rol oynayacağı düşünülmektedir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma statüsü, 1998 yılında imzalanmış ve savaş suçları ile insanlığa karşı suçlar gibi ağır ihlallerin yargılanmasına olanak sağlamıştır. Roma statüsü ile uluslararası hukuki hesap verilebilirliğin yolları açılmış, Filistinlilere uluslararası hukukta bir hak arama zemini sunulmuş, İsrail ve Filistinli gruplar için savaş suçları ve insan hakları ihlalleri konusunda sorumluluk yaratmıştır.

Netice itibariyle uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri, Filistin halkının haklarını koruma ve tanıma konusunda önemli bir hukuki çerçeve sunmuş ve sunmaya devam etmektedir. Sözleşmeler devletlerin insan haklarını tanıma ve koruma yükümlülüklerini belirleyerek uluslararası toplumun sorumluluklarını artırma hedeflemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞU AKDENİZ'İN ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU BAKIMINDAN ÖNEMİ VE İSRAİL DEVLETİ'NİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ'DE MEYDANA GETİRDİĞİ HUKUKİ SORUNLAR

2.1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE BUNA İLİŞKİN TEMEL SÖZLEŞMELER

2.1.1. Uluslararası Deniz Hukuku

Dünya üzerinde 150'den fazla kıyı devleti bulunmaktadır. Bu duruma etken olarak denizlerin ekonomik anlamda sunduğu olanakların payı büyüktür. Denizler coğrafi açıdan olduğu kadar hukuki açıdan da çeşitli alanlara bölünmüştür. Gerek ulusal gerek uluslararası açıdan denizlerin hukuki yapısını inceleyen bilim dalı uluslararası Deniz Hukuku olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası Deniz hukuku denizlerin yönetimi ve kullanımı ile ilgili devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen uluslararası hukukun önemli bir dalıdır. Bu hukuk dalı devletler başta olmak üzere uluslararası Hukuk kişilerinin Denizcilik konularında birbirleriyle olan ilişkilerini yönetir; denizlerin barışçıl amaçlarla kullanılmasını, deniz kaynaklarının korunmasını, deniz trafiğinin güvenliğini sağlamayı ve deniz çevresinin sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlar. Deniz hukuku devletlerin egemen hak ve yetkilerini belirler ve bunları tanımlar.

Yerkürenin dörtte üçünün deniz alanları ile kaplı olması, bu alanlardaki faaliyetleri düzenleyen kuralların ve alanların hukuki rejiminin tespit edilebilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Deniz hukuku genel olarak deniz alanlarının hukuki rejimini, çeşitli kullanımlarını ve denizdeki gemilerin seyrüseferini düzenleyen kuralların bütünü şeklinde tanımlanabilir.⁵⁷

⁵⁷ Ingo Von Münch, Völkerrecht, Berlin, 1982. s 425; Churchill/Lowe The law of The Sea, Secend Edition, Manchester, 1983, s.1. Fahiman Tekil; Deniz Hukuku, 4.Baskı, İstanbul, 1993.s.5. Tahir Çağa;

Deniz hukuku kurallarının denize kıyısı olan devletlerin sınırlarını belirlemek, deniz kaynaklarının ülkeler arasındaki eşit paylaşımını sağlayabilmek, bölgedeki kaynakların sürdürülebilirliği ve açık deniz alanlarının insancıl yararına uygun şekilde düzenlenmesini sağlama amacı güttüğünü söyleyebiliriz.

Her ne kadar uluslararası deniz hukukunun kaynağını örf ve âdet hukukundan aldığı bilinmekte ise de gelişen dünya düzeninde örf adet hukukunun yetersiz kalmasıyla deniz hukukunun gelişim süreci başlamıştır. Deniz hukuku kaynakları asli hukuk ve yardımcı hukuk kaynakları olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Asli kaynaklar, uluslararası Adalet Divanı statüsünün 38.maddesine göre; uluslararası antlaşmalar, uluslararası örf adet kuralları ve hukukun genel ilkeleri, yardımcı kaynakları ise uluslararası mahkeme kararları ve doktrinlerdir.⁵⁸

2.1.2. 1958 Tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri

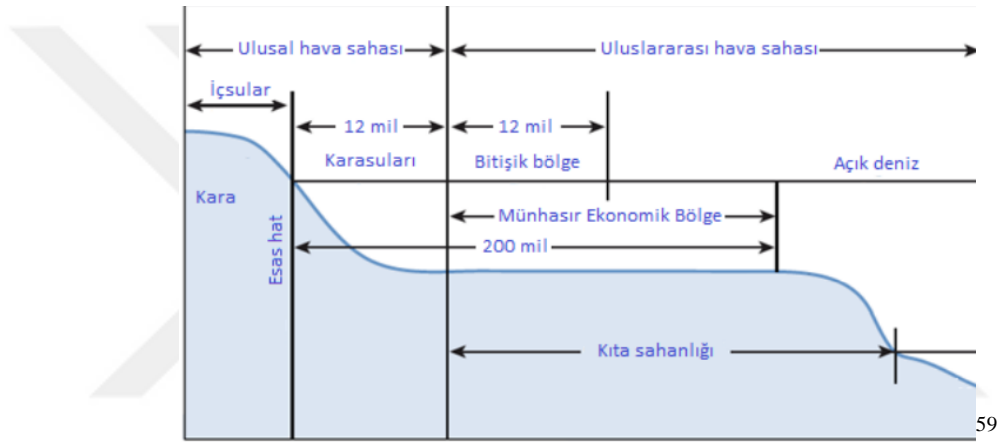
Sözleşme 1958 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde kabul edilen ve deniz hukukuna ilişkin dört ayrı uluslararası sözleşmelerden oluşan, deniz hukuku konularını en ayrıntılı şekilde düzenleyen sözleşmelerdendir. Bu sözleşmeler, devletlerin denizlerdeki hak ve yükümlülüklerini ve deniz alanlarının kullanımını düzenlemiştir. Her ne kadar 1982'de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmeleri Cenevre Sözleşmelerinin yerini büyük ölçüde almış gibi gözükse de günümüzde hala önemini korumaktadır. Bu sözleşme ile devletlerin karasular üzerindeki egemenlikleri bir bitişik bölge üzerindeki sınırlı etkileri tanımlanmış, karasuların genişliği açıkça belirlenmemiş, yabancı gemilere zararsız geçiş hakkı tanınmış, açık denizlerin tüm devletlere açık olduğunu ve hiçbir devletin egemenliği altında olmadığı belirtilmiş, açık denizlerde bayrak taşıma hakkı, deniz haydutluğu ile mücadele gibi konular düzenlenmiştir. Yine belirtmek gerekir ki bu sözleşme ile açık denizlerdeki balıkçılık faaliyetleri ve canlı kaynakların korunmasına ilişkin kurallar belirlenmiş, devletlere aşırı avlanmayı önlemeye yükümlülüğü getirmiş; kıta sahanlığında doğal kaynakların

Deniz Ticaret Hukuku, I, 6.ncı Baskı, İstanbul, 1982, s.1. Hüseyin Pazarcı; Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, 2.nci Baskı, Ankara, 1990 s.228 vd.

⁵⁸ Mehmet Akif Kütükçü- İslam Safa Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu", Yaşam Bilimleri Dergisi, 6 (2/1), 2016, s. 82.

araştırılması ve işletilmesi ile ilgili ilk kuralları getirmiş ve devletlerin kıyılarına bitişik deniz tabanı ve toprak altındaki kaynaklar üzerinde belirli haklar tanımlamıştır. Türkiye, bu sözleşmelerden yalnızca Denizin Yüksek Suları Sözleşmesi'ni imzalamış olup, sözleşmenin geri kalanına taraf değildir. Genel hattı ile 1958 Cenevre Sözleşmeleri uluslararası deniz hukukunun ilk sistematik çerçevesinin oluşturmuştur. Değişen dünya düzeni ile birlikte zamanla yetersiz kaldığı kabul edilen genel sözleşmelerinin yerine 1982 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk'u sözleşmesi almıştır.

2.1.3. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Görsel 1: BMDHS uyarınca Deniz yetki alanlarının şematik gösterimi

Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesi⁶⁰ denizlerin kullanımı ile ilgili en kapsamlı uluslararası hukuki çerçeveyi sağlayan, 10 Aralık 1982 tarihinde kabul edilen ve 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye'nin taraf olmadığı fakat Avrupa Birliği ve 167 devletin taraf olduğu bir sözleşme niteliğindedir. Sözleşme devletlerin deniz alanlarındaki haklarını ve sorumluluklarını ayrıntılı olarak düzenler ve denizlerin anayasası olarak da bazı kesimlerce adlandırılmıştır. Sözleşme ile karasularının genişliği 12 mil genişlik esası olarak kabul edilmiş, bir takım yeni kavram ve kurumlar düzenlenmiştir. Bunlar uluslararası deniz yatağı, takımda devleti, münhasır ekonomik bölge, Uluslararası Deniz Hukuk Mahkemesi,

⁵⁹ İsmet Balık, "Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları", Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, C.11, S.1, 2018, s.11

⁶⁰ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS), Montego Bay, 10 Aralık 1982, United Nations Treaty Series, Cilt 1833.

Uluslararası Deniz Yatağı Örgütü ve boğazlardan geçiş ile ilgili gelişmelerdir. Sözleşme denizlerin farklı bölgeler olarak sınıflandırmış ve her bölge için harfle yükümlülükleri belirlemiştir; zararsız geçiş hakkı, MEB ve kıta sahanlığı üzerindeki özel haklar, çevre koruma yükümlülükleri, deniz bilimsel araştırma faaliyetleri, uyuşmazlıkların barışçıl çözümü, korsanlık ve benzeri kaçakçılık gibi suçlarla mücadele gibi ana ilkeleri içermektedir. Nitekim sözleşme uyarınca 1996'da Uluslararası Deniz Mahkemesi (UDM) kurulmuştur. Mahkemenin Merkezi Almanya'nın Hamburg kentinde bulunmaktadır. Devletler arası ve bazen özel sektörlerle ilgili deniz hukuku uyuşmazlıklarını çözmek amacıyla kurulmuştur.

Türkiye'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalamama ve onaylamama nedeni üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki Ege Denizi'nde yaşanan 12 mil sorunudur. Sözleşme ile devletlerin karasularını 12 deniz miline kadar çıkarma hakkı tanınmış, Türkiye; Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12'li millet çıkarmasını savaş nedeni sayacağını açıklamıştır. Bu sorun esasen karasularının genişliği ile ilgilidir. İlerleyen kısımlarda da bahsedileceği üzere karasuları devletin kıyısından itibaren deniz üzerinde egemenlik kurduğu bölgeyi ifade eder. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler sözleşmesi uyarınca karasularını 12 Deniz miline çıkarması durumunda Ege Denizi'nin %70'i Yunan karasuları olacaktır. Bu durum açıkça Türkiye'nin karasularını ihlal etmekte ve bu sebeple Türkiye tarafından savaş nedeni sayılacağı belirtilmektedir. Bir diğer sorun ise Meis Adası gibi bazı adaların kıta sahanlığı ya da MEB yaratamayacağı görüşündendir. Türkiye MEB ve Kıta sahanlığı sınırlandırmalarının karşılıklı anlaşma ile yapılması gerektiği inancı taşıması sebebiyle de sözleşmeye taraf bulunmamaktadır. Buna karşın çok sayıda ülkenin sözleşmenin tarafı olması ve kurallarına uygulaması nedeniyle Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi hükümleri bir nevi tahammüle dönüşmüş ve uluslararası hukukun doğrudan kaynakları arasında yerini almıştır. Aynı zamanda sözleşme, yalnızca var olan deniz hukukunu kodifiye etmekle kalmamış, aynı zamanda münhasır ekonomik bölge, uluslararası deniz yatağı ve insanlığın ortak mirası gibi yeni birçok kavram ve ilkelerle bu alanı zenginleştirmiştir.⁶¹ Ayrıca belirtmek gerekir ki 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne göre uluslararası

⁶¹ Aydoğan Özman, *Deniz Hukuku I*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s. 44-45.

antlaşmaların bağlayıcılığı sadece taraf olan devletler bakımından geçerlidir. Bu hüküm gereğince sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü devletleri sözleşme hükümlerinin bağlaması için devletlerin rızası aranmaktadır. Nitekim Türkiye, katıldığı tüm konferanslarda kararlı tutumlarını yinelemiş, ilgili maddelerle ilgili reddedici tutumlarını devam ettirmiştir.

2.1.4. 1936 Tarihli Boğazlar Rejimi Hakkında Montrö Sözleşmesi

Türkiye'nin egemenliğini Boğazlar üzerinde yeniden tesis eden ve Boğazlardan gemi geçiş rejimini belirleyen uluslararası bir sözleşme niteliğindedir.⁶² 20 Temmuz 1936 yılında İsviçre'nin Montrö kentinde imzalanmış, Türkiye açısından hukuki jeopolitik ve güvenlik bakımından hayati öneme sahip bir sözleşme olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşme ile Türkiye'nin boğazlar üzerindeki askeri ve idari egemenliğini sağlamak, savaş ve barış zamanlarında boğazlardan sivil ve askeri gemilerin geçişini düzenlemek, Karadeniz'in güvenliğini sağlamak ve kıyıdaş devletleri avantaj sunmak temel amaçlardan kabul edilmiştir.

Sözleşme 9 Kasım 1936 tarihinde yürürlüğe girmiş her yirmi yılda bir gözden geçiriliyor olsa da süresiz olarak düzenlenmiştir. Türkiye, Sovyetler Birliği (şimdi Rusya ve halefleri), İngiltere, Fransa, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya sözleşmenin taraf devletlerindedir. Sözleşme Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Günümüzde Montrö Boğazlar Sözleşmesi hala önemini korumaktadır. Bunun en büyük örneklerinden Rusya ve Ukrayna arasında 2022 yılında beliren savaş örnek gösterilebilir. Sonuç itibarıyla Montrö, uluslararası deniz hukukunun özel ve istisnai rejimlerinden kabul görmekte Türkiye açısından deniz egemenliği, Karadeniz'in güvenliği ve bölgesel denge bakımından hayati bir belge niteliğindedir.

⁶² Montreux Boğazlar Rejimi Sözleşmesi (Convention Regarding the Regime of the Straits), 20 Temmuz 1936, League of Nations Treaty Series, Cilt 173.

2.2. ULUSLARARASI DENİZ ALANLARINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

2.2.1. Esas Hat- Esas Çizgi Kavramı

Devletin yetkisine tabi olan deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hat deniz hukukunda esas hat olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tabiriyle kıyı devletlerinin karasularını ölçmeye başladığı temel çizgiyi ifade eder. Bu çizgi uluslararası deniz hukukuna göre kıyıdan itibaren deniz yetki alanlarının sınırlarını belirlemede esas alınır.

Esas hat kıyı çizgisinin şekline bağlı olarak iki çeşit tipte olabilir. Bunlardan ilki normal esas hat olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 5.maddesi gereğince normal esas hat, suların en alçak olduğu zamandaki coğrafi kıyı çizgisine eşittir. Normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattıdır, yani suların en çok çekildiği hattır.

Düz esas hat ise; kıyısı çok girintili çıkıntılı olan ülkelerde uygun noktalardan doğrular çizilerek oluşturulan hattır. Türkiye de girintili çıkıntılı kıyılara sahip bir ülke olma özelliğinden dolayı bu yöntemi sıklıkla uygulamaktadır. Düz esas çizgilerin Birleşmiş Milletlere bildirilmesi gerekirken normal esas çizgilerin herhangi bir şekilde beyan edilmesi gerekmez. Türkiye esas çizgilerin belirlenmesi yetkisinin Cumhurbaşkanı'na devretmiş, ancak günümüze kadar esas çizgilerin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Esas hattın itibaren karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sağlığı gibi deniz yetki alanları ölçülmektedir.

2.2.2. İç Sular

İç suları, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın kara tarafında kalan deniz alanlarıdır.⁶³ Bu sular kıyı devletinin kara ülkesinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir. İç sular kıyı devletinin kara ülkesine sıkı sıkıya bağlı olan sular olup, kıyı devletinin iç sular üzerinde tam egemenliği olduğu da kabul görmektedir.

⁶³ Kıta Sahaneliğine İlişkin Sözleşme, 29 Nisan 1958, m. 5; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS), 10 Aralık 1982, m. 8.

Bir diğere tabiriyle esas çizginin kara tarafında kalan sular iç sular olarak tanımlanmaktadır. İçsular'ın bir başka tanımlaması ise de; “Denizin, karaların bittiği yerden başlayıp, karasularının iç sınırlarına kadar uzanan bölümüdür⁶⁴” şeklindedir. Bu kapsamda nehirler ve göller gibi tatlı su alanları da iç sulara dahildir. Devletin kara ülkesi için öngördüğü sınırlamalar iç sularında da geçerlidir. İç sular kıyı devletinin tam egemenliğinde olduğu için gemilerin zararsız geçişleri gibi hukuki bir rejim burada söz konusu olmamaktadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesine uygun olarak belirlenen düz esas hat, daha önce iç su olarak kabul edilmeyen suları iç sulara dahil ettiği takdirde, sözleşmede öngörülen zararsız geçiş hakkı bu sularda da uygulanacaktır. Kıyı devleti isterse gemilerin ilk sulardan geçişine izin vermeyebilir. Bu durumun istisnası mücbir bir sebep ile gemilerin iç sulara girmelerinin engellenemeyeceği yönünde teamül bulunması olarak görülmektedir.

Türkiye ise iç sularının sınırlarını 20 Mayıs 1982 tarihli 2674 sayılı karasuları kanunu ile belirlemiştir. Kanunun 4 maddesi; “*Esas hatların Kara tarafında kalan sular ve Körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimî Liman Tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının Kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir.*”⁶⁵ hükmünü içermektedir.

2.2.3. Karasuları

Karasuları, “*Karasuları, kıyı devletinin tam egemenliğine sahip olduğu ve kıyıdan itibaren belirli bir mesafeye kadar uzanan deniz alanıdır. Bu alan içinde devlet, deniz kaynaklarını kullanma ve deniz trafiğini denetleme gibi haklara sahiptir.*”⁶⁶. Bu alan devletin kara parçasının bir uzantısı olarak kabul edilir. İç sular gibi karasuları da kıyı devletinin deniz ülkesini oluşturan ve devletin egemenliğine tabi olan deniz alanlarından biridir. Uluslararası hukuk nezdinde karasuları kıyı devletinin esas haklarından başlayarak 12 deniz miline kadar uzanabilen ulusal egemenlik altında olan deniz alanı olup, bunun dayanağı olarak 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku

⁶⁴ Mehmet Zeki AKIN, *Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıta Sahaneliği*, Ankara, 1978, s. 19-28.

⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti, 2674 sayılı Karasuları Kanunu, 20 Mayıs 1982, Resmi Gazete, Sayı: 17708.

⁶⁶ Malcolm N. Shaw, *Uluslararası Hukuk*, çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya vd., 8. Baskı, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 395.

Sözleşmesi 3.maddesi gösterilmektedir. Bu kapsamda kara sularının genişliği azami 12 deniz mili olabilir, devletler bu hakkı kullanmak zorunda değildir. Karasuları esasen coğrafi bir kavram olmasının yanı sıra hukuki bir kavram niteliği de taşımaktadır. En kısa tanımıyla devletin deniz ülkesi olan karasularındaki egemenliğinin, kara ülkesinden tek farkı tüm yabancı devlet gemilerine zararsız geçiş hakkının tanınmış olmasıdır.⁶⁷ Kıyı Devleti'nin egemenliği altında olan bu bölgenin sınırlandırıldığı nokta olan zararsız geçiş hakkı; kıyı devletin güvenliğine ve kamu düzenine zarar vermeden, önemli bir tehlike durumu olmadığı müddetçe kesintisiz ve hızlı bir şekilde olmalıdır.⁶⁸

Türkiye'de; Karadeniz ve Akdeniz'de 12 deniz mili olan karasuları genişliği, Ege'de 6 deniz mili genişliğindedir. Ege'de yaşanan bu problemin temel nedeni Yunanistan'da yaşanan Egemenlik ve deniz yetki alanı itilaflarından kaynaklanmaktadır. Ege Denizi, Türkiye ana karası ile Yunanistan arasında yarı kapalı bir denizdir. Hem Türkiye hem de Yunanistan Ege Denizi'ndeki karasularını 6 deniz mili olarak belirlemiştir. Bu uygulama ile birlikte Ege Denizi'nde Türk karasuları %7,5 Yunan karasuları ise yaklaşık %43,5 alan kaplamaktadır. Kalan kısım ise açık denizleri oluşturmaktadır. Yunanistan her ne kadar Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine (BMDHS) taraf olması ve sözleşmeye göre karasularını 12 deniz miline kadar genişletme hakkına sahip olduğunu iddia etmişse de bu durum Ege Denizi'nin %70'inden fazlasının Yunan karasuları haline gelmesine ve Türkiye'nin açık denizlere erişiminin ciddi şekilde kısıtlanmasına ve Türk karasularının önemli ölçüde ihlaline sebebiyet vereceğinden Türkiye tarafından savaş nedeni olarak ilan edilmiştir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesine taraf olmaması sebebiyle Yunanistan'ın iddia ettiği bu hakkı tanımak zorunda da değildir. Coğrafi açıdan bakacak olursak Ege Denizi'nde, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması durumunda, Türkiye'nin askeri ve ticari deniz yolları ciddi şekilde ihlale uğrayacaktır. Bu durum ise serbest geçiş hakkını fiilen ortadan kaldıracak niteliktedir. Bu husus günümüzde halen uluslararası deniz hukukunun en tartışmalı konularından biri olarak kabul görmektedir.

⁶⁷ Balık, s. 90.

⁶⁸ Fatma Taşdemir, Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları (Rapor No:2012-3), Ankara Strateji Enstitüsü, Ankara 2012, s. 23-24.

2.2.4. Bitişik Bölge

Karasularının dış sınırından açık denize doğru belli bir mesafe boyunca ilerleyen, kıyı devletinin ilanı ile bazı denetim yetkilerini kullanabildiği karasularına bitişik deniz alanı, bitişik bölgeyi ifade etmektedir.⁶⁹ Bitişik bölge; kaçakçılık, yasa dışı eylemler, karasularının yeterli olmayan genişliği yahut kamu sağlığını tehlikeye düşürebilecek temasları önlemek amacıyla kıyı devletine çözüm getirmek istenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Esasen ilk olarak 29 Nisan 1958'de Cenevre'de kabul edilen "Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinde" ilk kez bir uluslararası hukuk rejimi olarak kabul görmüştür. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 33.maddesi ile karasularının başladığı esas çizgilerden 24 mil genişliğe kadar çıkabileceği öngörülmüştür. Günümüzde Türkiye'nin duyurmuş olduğu karasularına bitişik bölgeler bulunmamaktadır.

2.2.5. Kıta Sahanlığı

Kıta sahanlığı bir ülkenin kara parçasının deniz altındaki uzantısını ifade etmektedir. Bir diğer anlatımla kıyı devletinin, kara sularının ötesinde fakat kıyıya bitişik su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altındaki cansız kaynaklarını araştırma ve işletme konusunda münhasır egemen haklara sahip olduğu bir deniz alanıdır.⁷⁰ Kıta Sahlanlığı, uluslararası hukukun tarihçesi dikkate alındığında çok eski tarihli olmayan, ancak kısa sürede devletler tarafından kabul gören ve deniz hukukunda kilit roller oynayan bir uluslararası hukuk kurumudur.⁷¹ Kıta sahanlığı kıyıdan itibaren yavaş yavaş derinleşir ve sonrasında keskin bir yamaç şeklini alır. Kıyı ile yamacın başladığı kenar arasında ana karanın devamı olarak kabul edilen su altındaki kara kütesine denir. Bu olanlar genellikle petrol, doğalgaz ve maden kaynakları bakımından zengin olduğu için jeopolitik açıdan büyük önem taşımaktadır. Kıta sahanlığı kıyı devletine ait karasuların ötesinde kıyıya bitişik olan deniz tabanı ve altındaki cansız kaynakların, toprak altı ile sürekli teması olan canlıların araştırma ve işletilmesi konusunda münhasır hak sahibi olarak görüldüğü, kıyı çizgisinden 200 mil, kıta sahanlığı daha

⁶⁹ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 375.

⁷⁰ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2022, s. 249.

⁷¹ Ali İbrahim Akkutay, *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahlanlığı*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 12.

uzağa devam ediyor ise en fazla 300 mil, sınırlı olan bölgeyi göstermektedir. Kıta sahanlığı sadece deniz tabanı ve altını kapsar. Balıkçılık, deniz ve su yüzeyi kullanımı bu kapsama girmemektedir.

Kıta sahanlığı kapsam olarak ilk kez 1942 tarihli Paria Körfezi'nin Deniz alanları Antlaşması'nda yer almıştır. Hukuki bir kavram olarak da ilk kez 28 Eylül 1945 tarihli Truman Bildirisi ile gündeme gelmiştir. Hukuki bir kavram olarak tanımı ise 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinde yerini almıştır. Son hali, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde yerini almıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 77.maddesinde, kıyı devletinin kıta sahanlığı sınırları içerisinde egemenlik haklarını kullanarak araştırma yapıp, kaynaklarını işletebileceği ve başka devletlerin izin almaksızın faaliyet gösteremeyeceği belirtilmiştir.⁷² Kıta sahanlığı yetkileri kullanılırken kıyı devletinin herhangi bir ilanı ya da bildirim şartına ihtiyacı bulunmamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken tek yükümlülük kıyı devletinin 3.ülkelerin denizcilik kapsamındaki hak ve özgürlüklerine zarar vermeme yükümlülüğüdür.

Görsel 2: Türkiye'nin Kıta Sahanlığını gösteren harita

⁷² Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 77, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli/soz/bm/bm_26.pdf (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁷³ <https://kritterdergi.com/dosya/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu devletlerin birbirlerine karşı haklarının tespiti noktasında büyük önem arz etmektedir. Türkiye; Karadeniz'de kıta sahanlığı sınırlandırmasını yapmış ise de Ege'de ; Yunanistan ile olan anlaşmazlıklar, Akdeniz'de Kıbrıs meselesi ve Yunanistan başta olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri ve GKRY'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olmaması, burada kıta sahanlığı sınırlandırma sürecini zorlaştırmaktadır. Türkiye 200 Deniz miline kadar kıta sahanlığı hakkını kullanır. Ege Denizi bu kapsamda en tartışmalı bölgedir. Nitekim Türkiye ve Yunanistan arasında ortak bir sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır. Doğu Akdeniz'de ise; Türkiye 2019'da Libya ile Deniz yetki alanı sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır.

2.2.6. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge kavramı balıkçılık kaynaklarının dağılımındaki eşitsizlikleri gidermek, kaynakları sürdürülebilir biçimde kullanmak, kaynakları adil bir şekilde paylaşarak ekonomik kalkınmayı sağlamak ve devletlerin haklarını başka bir devlete kaptırmamak ve kaynaklar üzerinde hakimiyet sahibi olması adına geliştirilmiştir.

Münhasır ekonomik bölgede kıyı devleti; temel çizgisinden başlayarak 200 mil açığa kadar uzanan, su yüzeyi, toprak altı ve üstü canlı ve cansız doğal kaynakların işletilmesi, muhafazası, araştırılması ve idaresine ilişkin haklara ve yetkilere sahiptir. Bu kapsamdan MEB genişliği karasularının ölçülmeye başlandığı alandan itibaren 200 deniz miline kadar olan bölgeyi kapsamaktadır.⁷⁴

Münhasır ekonomik bölge, devlet uygulamalarına ilk kez 23 Temmuz 1947 yılında Şili'nin kıta sahanlığı iddiaları, 1947 yılının Ağustos ayında ise Peru'nun benzer şekilde iddiaları ile girmiştir. Fakat dönem koşullarında kapsamlı bir düzenleme yapılmaması ve devletlerin kıta sahanlığı iddialarının diğer devletlerin deniz alanlarının daraltmasıyla yapılacak paylaşım konusunda kaygılarını arttırmış ve

⁷⁴ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 2022, s.301.

uluslararası tepkilere yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda problemlerin çözümü için 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 55. ve 75. maddeleri düzenlenerek uluslararası teamüle eklenmiştir. BMDHS 56. maddesine göre: “1. Münhasır ekonomik bölgede sahildevletinin aşağıdaki hak, yetki ve yükümlülükleri vardır:

- a. Deniz yatağı üzerindeki sular, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar;
- b. İşbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;
 - i. suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma;
 - ii. denize ilişkin bilimsel araştırma yapma
 - iii. deniz çevresinin korunması ve muhafazası; konularına ilişkin yetki;
- c. İşbu sözleşmede öngörülen diğer hak ve yükümlülükler.

2. Münhasır ekonomik bölgede sahildevletinin, işbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde gözönünde bulunduracak ve işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir.

3. İşbu maddede deniz yatağına ve bunların toprak altına ilişkin olarak belirtilen haklar, VI Kısma uygun olarak kullanılacaktır.”⁷⁵

Bu kapsamda kıyı devleti münhasır ekonomik bölgesi içinde doğal kaynakları araştırma ve işletme hakkına sahiptir, yapay adalar kurulabilir, enerji üretim tesisleri inşa edebilir, çevre Koruma ve deniz araştırmaları yapabilir. Fakat MEB, tam

⁷⁵https://tr.wikisource.org/wiki/M%C3%BCnhas%C4%B1r_Ekonomik_B%C3%B6lge

egemenlik alanı olarak kabul edilmemiştir. Diğer devletler bu bölgede gemi geçişi, uçuş, denizaltı kablo döşeme gibi haklarını serbestçe kullanabilir.

Münhasır ekonomik bölge ve Kıta sahanlığı kavramları birbiriyle zaman zaman karıştırılsa da aralarında apaçık farklar bulunmaktadır. Kıta sahanlığı; toprak ve deniz altındaki cansız kaynaklar üzerinde hak tanırken, münhasır ekonomik bölge deniz üzerindeki su kütlelerini, canlı ve cansız tüm varlıklar üzerinde hak ve etki vermiştir. Sahildar devlet, kıta sandığında kendiliğinden hak sahibi olurken, MEB belli kurallar çerçevesinde belirlenir, ilan edilir ve bildirim yapılır.⁷⁶

Kıyı devletinin münhasır ekonomik yetkilerini kullanması, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde, uluslararası hukuku uygun olarak MEB sınırını belirlemesi ve ilan etmesi kritik öneme sahip bir konudur. Nitekim iki ülkenin sahilleri karşılıklı ise MEB sınırı ortay hat esas alınarak belirlenir. Bunun en büyük örneklerinden Türkiye-Yunanistan ve Türkiye- Kıbrıs örnek gösterilebilir. Buradaki sınırlandırmanın karşılıklı anlaşma yoluyla yapılması gerekmektedir. Nitekim MEB için, Türkiye'de durum Kıta sahanlığı ile aynı ihtilaflardan dolayı Ege ve Akdeniz'de çözüm bulamamış konulardan bir niteliğindedir.

2.3. DOĞU AKDENİZ'İN ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN ÖNEMİ

2.3.1. Genel Değerlendirme

Mısırlılar tarafından” büyük yeşil”, Almanlar tarafından “orta deniz”, Yahudiler tarafından “büyük deniz” olarak adlandırılan Doğu Akdeniz tarih boyunca birçok medeniyeti ev sahipliği yapmış, gerek kıtalar arası deniz yollarını birleştiriyor olması, gerekse keşfedilen yeni rezervler ile birlikte ticareti canlandırması uluslararası açıdan Doğu Akdeniz'in önemini her geçen gün arttırmıştır. Nitekim bazı araştırmacılar sahip olduğu doğal kaynaklardan dolayı Akdeniz'i “verimli hilal” olarak isimlendirmiştir.⁷⁷

⁷⁶ İlkay Türkeş, “Doğu Akdeniz’de Uyuşmazlık Teşkil Eden Deniz Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğalgaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorununa Yansıması ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler”, EURO Politika Dergisi, (11), s. 93-94.

⁷⁷ Akdeniz'in "verimli hilal" olarak adlandırılması James Henry Breasted tarafından yapılmıştır.

Doğu Akdeniz; Asya Avrupa ve Akdeniz kıtalarının birleştiği, deniz ve hava ulaşımı bakımından oldukça önemli bir bölgedir. Bölgenin jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve kıyıdaş devletler arasındaki deniz yetki alanı uyuşmazlıkları nedeniyle oldukça büyüktür. Bölge tarihin birçok döneminde çeşitli güç savaşlarına sahne olmuş, ekonomik sosyal siyasi ve askeri çıkarlar için bölgede güç sahipleri sık sık karşı karşıya gelmiştir. Üç büyük kıtaya çevrili olan Doğu Akdeniz Bölgesi çok sayıda yüksek medeniyetin coğrafyasında konumlandığı ve göç yolları üzerinde bulunmasıyla da kültürlerin dünyaya yayıldığı bir merkez işlevi de görmüştür. Akdeniz ticaretinin merkezi olarak da anılan bu bölge Batı Akdeniz Havzası'ndan Tunus'taki Bon Burnu ile İtalya'da Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucunda Lilibeo Burnu arasında çizilen hat ile ayrılır.⁷⁸ Bu kapsamda Doğu Akdeniz; İtalya, Slovenya, Bosna Hersek, Karadağ, Hırvatistan, Arnavutluk, Suriye, Yunanistan, Türkiye, Filistin, İsrail, Lübnan, Mısır, Libya, KKTC ve Tunus'u kapsar.

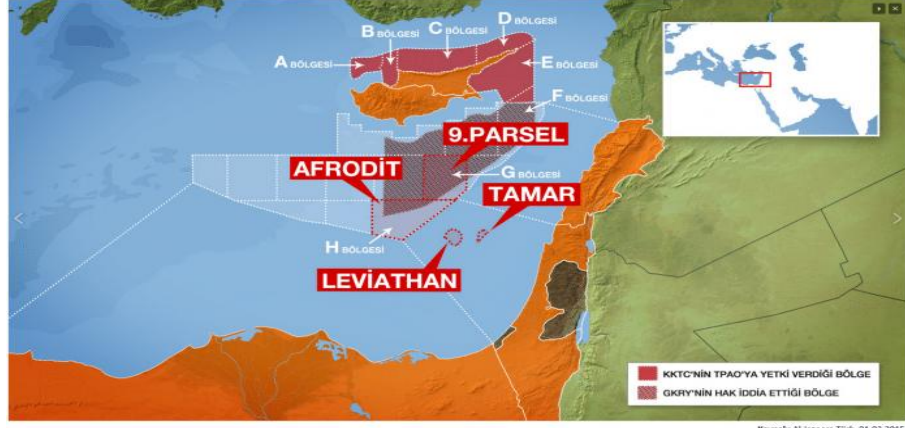
Görsel 3: Doğu Akdeniz Bölgesini Gösterir Harita

⁷⁸ Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 2.

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Yunanlılar, Mısırlılar, Fenikeliler ve Makedonlardan sonra Roma İmparatorluğu'nun, sonrasında Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da bölgede egemenlik kurduğu söylenebilmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'nin önemli bir dönüm noktası olarak görülen Süveyş Kanalı'nın da açılmasıyla bölge önemini arttırmıştır. Ne var ki bu durum birçok soruna da beraberinde getirmiştir. İsrail- Kıbrıs- Mısır üçgeninin içinde kalan deniz alanında son zamanlarda yapılan keşiflerle birlikte bölgede önemli ölçüde tespit edilen doğalgaz keşifleri bölgeyi uluslararası anlamda bir kilit noktası haline getirmiştir. Yapılan bu keşifler küresel güç sahiplerince istenen pek çok senaryoyu beraberinde getirmiştir. Yapılan yeni keşiflerle birlikte bölgede keşfedilen kaynakların tüketicilere ulaştırılabilmesi, işletilebilmesi bölgesel iş birliği gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Daha net bir ifade ile belirtmek gerekirse Doğu Akdeniz Bölgesinde yapılan son keşiflerle birlikte bölgenin; dünyanın petrol ve gaz rezervlerinin $\frac{3}{4}$ 'üne sahip olduğu tespit edilmiştir. Rezervi keşfedilen bu kaynakların gelişmiş ülkelere taşınmasında boru hatlarının en verimli çözüm olacağı aşikardır. Boru hatlarının Doğu Akdeniz Bölgesi'nden geçmesi de yine bölgenin stratejik önemini önemli ölçüde arttıracaktır. Bölgedeki enerji kaynakları uluslararası çapta bölgesel ve küresel enerji politikalarını da etkilemektedir.

Doğu Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında olması sebebiyle deniz ticareti trafiğinin önemli bölgelerinden görülmektedir. 1960'lı yıllarda Mısır'ın doğalgaz keşfi ile başlayan ve özellikle son yıllarda hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle ardı ardına birçok rezerv keşfi yapılan Doğu Akdeniz önemini her geçen gün arttırmıştır. Dünya üzerinde yer alan petrol ve gaz rezervlerinin oldukça verimli olduğu Doğu Akdeniz; sahip olduğu enerji kaynakları ile enerji nakil hatlarının oluşumuna elverişli ve ticaret yollarına sahip bir bölge niteliğindedir. Akdeniz Bölgesi dünya deniz trafiğinin $\frac{1}{3}$ 'üne, petrol taşımacılığının ise $\frac{1}{4}$ 'üne ev sahipliği yapmaktadır. ABD Jeoloji Araştırma Enstitüsü'nün 2010 yılında yayınladığı rapora göre Doğu Akdeniz Nil havzasında ortalama 6,3 trilyon m³ doğalgaz ve 1,8 milyar varil ham petrol bulunduğu ifade edilmiştir. Aralarında birçok ülkenin yer aldığı, İsrail ve Filistin'i de kapsayan Levant Havzası'nda ise yaklaşık 3.5 trilyon m³ doğalgaz ve

1.8 milyar varil ham petrol, Kıbrıs Adası çevresinde ise 8 milyar varil petrol bulunduğu⁷⁹ açıklanmıştır.

Görsel 4: Leviathan Havzasını gösterir harita

Doğu Akdeniz'de son zamanlarda artan rezervlerin keşfi ile birlikte enerji kaynaklarının adil bir şekilde paylaşımı, uluslararası hukukun önemli konularından bir haline gelmiştir. Yapılacak adil paylaşımın iş birliklerini güçlendireceği gibi, adil olmayan paylaşımların yapılması ve uluslararası hukuka aykırı tutumların sergilendiği durumlarda mevcut gerilimin tırmanması ve yeni uyuşmazlıkların ortaya çıkması da mümkündür. Özellikle bölgede yer alan kıyıda ülkeler, kendilerine ait karasuları, kıta sahanlığı ve MEB ilan ederek belli parseller üzerindeki haklarını aramaya başlamıştır. Bunun sonucunda yetki alanları uyuşmazlığı birçok ülkede derin krizlere sebep olurken birçok ülkede ise çeşitli ittifaklarda olmuştur. Örneğin Kıbrıs ve Filistin meselesi, Türk- Yunan anlaşmazlığı gibi uyuşmazlık ve ittifakların belirleyicisi olmuştur. Bölgede artan tansiyonun yanı sıra ABD ve Rusya da günümüzde birçok bölgede enerji kaynakları için halen yarışmaktadır. Doğrudan ya da dolaylı olarak birçok ülkenin hukuki meselelerini müdahale eden ABD. Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki gücünü engellemek amacıyla bazı enerji Şirketleri aracılığıyla ile bölgeye müdahale etmeye çalışmaktadır. Bu müdahaleler ve bölgenin jeostratejik konumu açısından da ilgisi artan ABD'nin bu sayede küresel enerji politikalarından

⁷⁹ Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırma Enstitüsü, Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, Rapor No: 3014, Mart 2010, <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸⁰ Umut Kedikli, Önder Çağlayan "Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi", Sosyal Bilimler Metinleri, s.127

oldukça gelişme kaydettiği gözlemlenmiştir. ABD'nin kendi topraklarında yaptığı kaya gazı sondajları ve Amerika kıtasına yayılmış doğalgaz keşifleriyle Ortadoğu enerjisine olan bağımlılığının bazı görüşler tarafından azaldığı ifade edilmiştir.

Doğu Akdeniz daha önceleri Orta Doğu ve Afrika'nın bir parçası olarak görülen ancak Arap baharı, doğalgaz keşiflere ve bunların doğal sonucu olarak bölgesel ve küresel rekabet alanı haline gelerek başlı başına bir analiz birimi olmuştur.⁸¹ ABD yapmış olduğu kaya gazı keşifleri ile Ortadoğu doğalgazına ve petrolüne olan ihtiyacını azaltmış olsa da yine de doğu Akdeniz'de yer alan stratejik güç mücadelesinin içinde yer almak istemiştir. Amerikan enerji şirketi Exxon Mobil ve Katarlı Qatar Petroleum'un ortak Çalışması sonucu Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs açıklarındaki 10 parselde çıkarıldığı açıklanan gaz⁸² Doğu Akdeniz'de, ABD'nin varlığının göstergelerinden biri niteliğindedir. Keşfi yapılan gazın çıkarıldığı bölge, GKRY'nin tek taraflı ilan ettiği alan içerisindedir. Türkiye ve KKTC'nin hak ilan ettiği alanı kapsamayan, herhangi bir çakışmanın yer almadığı 10 ve 11 parselde yapılan çalışmalara sorun yaratmamıştır. Fakat daha önce çakışan 5 numaralı ruhsat sahası için imzalanan anlaşma üzerine Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tanju BİLGİÇ; hiçbir yabancı ülkenin, şirketin veya geminin Türkiye'nin yetki alanlarında izinsiz faaliyetlerine izin verilmeyeceğini belirtmiştir.⁸³

ABD Doğu Akdeniz'de İsrail'in daimî müttefiki olmuş, Amerikan enerji şirketleri ile bölgede varlık göstermiş, Filistin'de Kıbrıs gibi meselelerde arabuluculuk rol üstlenmiş, bölgede bulunan kaynakları sürekli yakından takip etmiştir.⁸⁴ ABD 2018 yılında Amerikan Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezinin yayınladığı raporda Türkiye'nin daha az güvenilir bir ortağa dönüştüğünü, Türkiye'de bazı diğer güçlerin bölgede stratejik ayak izlerini arttırarak bölgesel hükümetlerin ABD ve

⁸¹ Emre Ozan, "Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği", Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 4(1), 2020, s.160-161.

⁸² Enerji Günlüğü, "Güney Kıbrıs Sularında İkinci Doğalgaz Keşfi," <https://www.enerjigunlugu.net/guney-kibris-sularinda-ikinci-dogal-gaz-kesfi-47549h.htm> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸³ Sputnik, "ExxonMobil ile Katar Petrolleri'nin Güney Kıbrıs Sondajına 'Türkiye'nin Gözü Üzerlerinde' Yorumu," 23 Aralık 2021, <https://sputniknews.com.tr/20211223/exxonmobil-ile-katar-petrollerinin-guney-kibris-sondajinaturkiyenin-gozu-uzerlerinde-yorumu-1052048675.html> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸⁴ Zekiye Nazlı Kansu, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Keşiflerinin Bölgesel ve Küresel Açından Ekonomi Politikası," içinde: İlkay Noyan Yalman ve Sibel Akova (ed.), 5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı 2, Ankara: Asos Yayınevi, 2019, s. 418.

Avrupa ile bağlarını zayıflattığını ve Doğu Akdeniz politikalarında Yunanistan ve GKRY ile bağları artırarak Türkiye'deki askeri varlığı alternatif oluşturması gerektiği ifadeleri yer almıştır.⁸⁵ Yine 2019 yılında ABD'li yetkililer tarafından Türkiye- Libya arasında imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırması anlaşmasından endişe duyulduğu açıklanmıştır.⁸⁶ ABD'nin sergilediği bu tutumların GKRY'NİN güvenliğini sağlamaktan çok bölgedeki enerji kaynaklarına Türkiye'nin erişimini engelleme amacı taşıdığı izlenimi taşımaktadır. Esasen ABD'nin sergilediği bu tutumların, bölgede etkin olmaya çalışan Rusya'ya karşı yürütüldüğü de söylenebilecektir. ABD'nin buradaki esas amacının hidrokarbon rezervlerinin tek hakim olma isteği olduğu da düşünülmektedir. ABD'nin sergilediği bu politikaların yanı sıra, Rusya'nın sıcak denizlere ulaşma isteğinin ilk hedefinin Doğu Akdeniz olduğu tespit edilebilecek niteliktedir. Bölgede enerji potansiyelinin de açıklanması ile beraber Rusya da diğer küresel güçler gibi kaynakların tüketici pazarına ulaştırılmasında söz sahibi olmak istemiştir.

Doğu Akdeniz'de aktif bir politika izlemek isteyen Rusya, öncelikle Suriye'de konumunu güçlendirmiş, fakat tüm Doğu Akdeniz ülkelerinde aynı etkiyi yakalayamamıştır.⁸⁷ Rusya ile Suriye arasında 2006 yılında imzalanan antlaşma ile Tarsus'ta Deniz Üssü kurulmuş, S-400 ve S-300 donanma unsurları bulunan bölge 2009'da yeniden yapılandırılarak büyük savaş gemilerinin konuşlanabileceği bir alan haline getirilmiştir. Rusya'nın Doğu Akdeniz politikaları kapsamında diğer kıyı ülkeleri ile ilişkileri devam etmekte olup 2015 yılında Mısır ile enerji ve savunma alanlarında antlaşmalar imzalanmıştır.⁸⁸ Rusya bölgede keskin tavırlar göstermemeye çalışmış, özellikle AB tarafından Türkiye'ye karşı yapılan yaptırımları da desteklemediğini açıklamıştır.

⁸⁵ Jon B. Alterman, Heather A. Conley, Haim Malka ve Donatienne Ruy, Restoring the Eastern Mediterranean as a U.S. Strategic Anchor, Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2018, <https://www.csis.org/analysis/restoring-eastern-mediterranean-us-strategic-anchor> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸⁶ Haberler.com, "ABD'den Türkiye-Libya Anlaşmasına Dair Açıklama: Endişe Duyuyoruz," 21 Aralık 2019, <https://www.haberler.com/dunya/abd-den-turkiye-libya-anlasmasına-dair-aciklama-12741151-haberi/> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸⁷ Muharrem Hilmi Özev ve Zuleykha Kazımova, "Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikalarında Enerji Güvenliği Bağlamında EastMed Projesinin Yeri," 17 Aralık 2023, s. 8, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70253/rusyanin_dogu_akdeniz_politikalarinda_enerji_guvenligi_baglaminda_eastmed_proj_esinin_yeri (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁸⁸ Mustafa Üren, "Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası," Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 31, Sayı 2, 2021, s. 864.

AB'nin enerji ihtiyacını büyük oranda ithalattan faydalandığı ve özellikle Rusya'ya bağımlı olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu nedenle benimsediği “enerji çeşitlendirme politikaları” kapsamında Doğu Akdeniz önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.⁸⁹ AB özellikle son yıllarda keşfedilen hidrokarbon rezervlerini ve deniz alanı uyumsuzluklarına daha yakın ilgi gösterir hale gelmiştir.

Yunanistan ve GKRY Doğu Akdeniz'de Türkiye ile yaşadığı sorunları üyesi oldukları AB'ye taşımaktadırlar. Bu tek taraflı iletişimin sonucunda 2014 yılında AB konseyi, Rum yönetiminin iddialarını haklı bularak Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yani Rum yönetiminin bölgedeki egemenlik haklarına karşı saygılı olması hususunda Türkiye'ye Çağrı yapmış, 2019 yılında ise AB, Türkiye'ye karşı bir takım yaptırım uygulamaya karar vermiştir.⁹⁰ Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki arama ve sondaj faaliyetlerinin uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle uyguladıkları yaptırımlar ile katılım öncesi mali yardımlarda kesintiye gidilmesini, ortaklık konseyi gibi, ekonomi ve ticari ilişkilere ilişkin kurumsal ve yine üst düzey siyasi diyalogun askıya alınmasını ve Türkiye ile devam eden havacılık görüşmesini ara verilmesi kararını almışlardır.⁹¹ Brüksel'de, AB devlet ve hükümet başkanlarının bir araya geldiği zirvede AB, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti ulusal mutabakat hükümeti arasında Akdeniz'de Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat muhtırasının 3.ülkelerin haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle deniz hukuku sözleşmesine aykırı olduğunu açıklamıştır.⁹² Doğu Akdeniz'de ABD, İsrail-GKRY ilişkilerine destek olurken, AB doğrudan enerji pazarlıklarını katılmakta, Türkiye ise destek almaksızın başlattığı arama ve sondaj çalışmaları ile kendi kaderini tayin etme yoluna gitmiştir.⁹³

⁸⁹ Ercan Çitlioğlu ve Nazlı Kansu, Doğu Akdeniz: Enerji Ekonomi-Politiği Çerçevesinde Hidrokarbon Kaynakları (İstanbul: Cinius Yayınları, 2022), s. 419.

⁹⁰ Emrah Roni Mira, “Türkiye – Libya Arasında İmzalanan ‘Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası’nın Türk Dış Politikasına Etkisi,” *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2022, s. 32.

⁹¹ T24 İnternet Gazetesi, “AB’den Türkiye’ye Dört Başlıkta Yaptırım,” 15 Temmuz 2019, <https://t24.com.tr/haber/ab-den-turkiye-ye-dort-baslikta-yaptirim,830761> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁹² Euronews, “AB: Türkiye-Libya Anlaşması Üçüncü Ülkelerin Egemenlik Haklarını İhlal Ediyor,” 13 Aralık 2019, <https://www.haberler.com/ab-turkiye-libya-anlasmasi-ucuncuulkelerin-12713546-haberi/> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁹³ Mira, “Türkiye – Libya Arasında İmzalanan Mutabakat Muhtırası’nın Türk Dış Politikasına Etkisi,” s. 32.

2.3.2. Tarihsel Önemi

Doğu Akdeniz tarihi geçmişi boyunca birçok medeniyetin, stratejik çıkarların, ticaret yolunun ve kültürel etkileşimlerin kesişim noktası olması sebebiyle gerek tarihsel gerek jeostratejik açıdan da büyük önem atfetmektedir.

Doğu Akdeniz Asya, Avrupa ve Afrika'yı birbirine bağlayan deniz yolu üzerinde yer almaktadır. Antik Yunan, Bizans, Roma, Fenikeliler ve Osmanlı gibi birçok medeniyet bu bölgede Liman şehirlerini geliştirmiş ve ticaret kolonilerini kurmuştur. Tarih geçmişine baktığımızda, Mısırlılar özellikle denizcilik deneyimlerini Nil Nehri üzerinde geliştirmişler, inşa ettikleri gemilerle Akdeniz'de yer alan kıyıları keşfe çıkmışlardır. Mısır uygarlığından sonra Fenikeliler, Doğu Akdeniz'de egemen olmuştur. Antik çağların en iyi deniz ticaret yöneticileri olan Fenikeliler Atlantik okyanusuna kadar gitmişlerdir. Genel olarak Doğu Akdeniz Fenikelilerden sonra Babil İmparatorluğu, Asur, Yunanistan, Makedonya ve Roma tarafından yönetilmiştir.

Doğu Akdeniz'de yer alan Rodos Adası 200 yıllık Yunan hakimiyeti döneminde Akdeniz limanlarının ticaret kontrolünde oldukça etkin bir konumda yer almıştır. Roma İmparatorluğu döneminde Akdeniz, tarihinde ilk kez tek bir imparatorluk çatısı altında yer almıştır. Daha sonra Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi ile birlikte doğuda Bizans beş yüzyıl boyunca Akdeniz' i kontrol etmiştir. Selçuklu Devleti'nin kurulması ile birlikte Türkler zamanla Doğu Akdeniz'e egemen olmaya başlamıştır. Çeşitli fetihler sonucu Selçuklu Türkleri tarafından Antalya'nın alınması zamanla, Türklerin Kıbrıs ve Mısır limanlarındaki nüfuslarını arttırmasına sebebiyet vermiştir. Adaların ele geçirilmesi ile birlikte gerek askeri gerekse ticari avantajlar elde edilmiştir. Zamanla kontrol alınmaya başlanır ticaret yollarının, bu bölgede yer alan Batı hakimiyetini azalttığı görülmüştür.

Bölgede batının hakimiyetinin azalmasıyla batılı denizcilik ulusları yeni yollar aramaya yönelmiştir. 15. yüzyıldan itibaren başlayan coğrafi keşiflerle birlikte Osmanlıların Akdeniz'deki egemenliği azalmaya başlamıştır. Ticaret yollarının değişmesi ve Süveyş Kanalı'nın açılması ile beraber Osmanlı Devleti, Doğu Akdeniz'deki hakimiyetini kaybetmiştir. Akabinde Süveyş kanalının açılması ile

Coğrafi keşiflerin yönlendirdiği ticaret yolları yeniden Akdeniz'e dönmüştür. Süveyş kanalının bölgede bulunması bölgeye önemli bir stratejik geçiş noktası yapmıştır.

Gerek siyasi gerek hukuki olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni yakından ilgilendiren de Kıbrıs sorunu içinden çıkılmaz bir hal almışken, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen bir dizi doğalgaz sahası keşfi bölgede tarihin akışını yeniden değiştirmeye başlamıştır. Bölgede doğalgaz rezervlerinin kanıtlanmasının ardından gerek bölgesel gerek küresel güçler Doğu Akdeniz'de bir taktik saldırısı başlatmıştır.

2.3.3. Jeopolitik Önemi

Jeopolitik teorisyenler tarafından “Kara hakimiyeti teorisi, deniz hakimiyeti teorisi, hava hakimiyeti teorisi ve kenar kuşak teorisi” olmak üzere dört ana teori geliştirilmiştir. Fakat bu teoriler Soğuk Savaş sonrasına kadar gündemde kalmış Soğuk savaş sonrasında ise ekonomik ve kültürel odaklı teoriler ön plana çıkmıştır. Doğu Akdeniz, Toprak hakimiyeti teorisine göre “kalpgah” olarak adlandırılır ve bölgenin kontrol edilmesi gerektiğini önemli vurgu yapılır. Bu teoriye göre “kalpgah” Baltık Denizi, Tuna ve Orta Asya, Küçük Asya, Karadeniz, İran, Ermenistan, Tibet ve Moğolistan'ı içerir. Teoriye göre Doğu Akdeniz, deniz ticaretinin odak noktasıdır ve dünya ticaretindeki önemi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür.

Hava Hakimiyet teorisine göre ise Doğu Akdeniz, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar ile Merkez bölgesinin Güneydoğu tarafına havadan müdahale etme imkânı veren bir bölgedir. Yunanistan ve Türkiye ile doğrudan, İran ve Irak ile dolaylı yoldan temas halinde olan Doğu Akdeniz Merkez bölgenin önemli bir kısmını kontrol altında tutma olanağı vermektedir.

Hazar Denizi Bölgesi ve Ortadoğu, Doğu Akdeniz'e inmesi planlanan boru hatlarıyla bölgeden deniz yoluyla geçmesi gereken zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahiptir. Keşfi yapılan bu rezervler ve rezervleri tedarik etmek isteyen ülkelere ulaşım yolları nedeniyle yol stratejik önemi artan bir coğrafya alanıdır. Bu durum Doğu Akdeniz'i önemli bir enerji merkezi haline getirmektedir.

2.3.4. Stratejik Önemi

Jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemi her geçen gün artan bir deniz havzasıdır. Doğu Akdeniz'in stratejik önemi jeopolitik önemi ile iç içedir. Akdeniz; ABD, Avrupa Birliği ve Çin'i besleyen önemli enerji kaynaklarının ortasında yer almaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi genellikle "LEVANT" olarak bilinmektedir. Bu bölgeyi Suriye'den Cebelitarık boğazına kadar uzanan bir bölge olarak tanımlayan görüşler mevcuttur. 2010 yılında İsrail, Kıbrıs, Lübnan, Filistin ve Suriye arasında keşfedilen bu gaz havzası, Kuzey Mısır'daki Nil Deltası havzası, Girit ile Kıbrıs arasındaki Herodot havzası ve Akdeniz sınırındaki keşfedilen diğer rezervler hem çatışmaları etkili bir şekilde çözecek küresel güçleri hem de kıyıdaş devletleri yakından ilgilendirmektedir.

2.4. İSRAİL DEVLETİNİN GAZZE'YE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ'DE MEYDANA GETİRDİĞİ HUKUKİ SORUNLAR

2.4.1. Doğu Akdeniz'de Uluslararası Deniz Hukukuna İlişkin Güncel Sorunlar

Gelişen ve değişen dünya düzeninde özellikle de fosil yakıtların kolay tükenebilmeleri nedeniyle gerek ömürlerinin kısa olması gerekse iklim değişikliğine yönelik artan kaygıların da etkisiyle yenilenebilir enerji kaynaklarına doğru bir yönelim yaşanmaktadır. Bu durum günümüzde enerji güvenliği planlamasına gidilmesini ve daha düşük karbonlu bir ekonomiyi hedeflemeye yöneltmiştir. Enerji kavramı çağdaş toplumun düzeninde toplumun her düzeyini etkilemekte ve bu etkisi artarak devam etmektedir. Yenilenebilir enerjiye geçişte tüm sektörlerde sürdürülebilir teknolojilerin tam olarak entegre edilmesi sürecinde büyük oranda sessiz kalınmakta ve çabalara yönelik destekler zayıf kalmaktadır. Enerji güvenliği kavramı çevresel, sosyal, politik ve güvenlik gibi konular ile de bağlantılı hale gelmiştir. Özellikle son yıllarda yakıt tedarikim enerji güvenliği içinde kritik bir öneme sahip olmuştur. Son 20 yılda Ortadoğu'da artan nüfus artışı sebebiyle bölgenin birincil enerji talebinin yaklaşık 3 katına çıktığı tespit edilmiştir. Bu durum bölge ülkelerinin enerji politikalarını etkileyecek, yeni kaynak arama alanları ve bölgelerin güvenlik ve istikrarı üzerinde de etkili olacaktır.

Doğu Akdeniz, stratejik konumu zengin doğal kaynakları ve kıyıdaş devletler arasındaki tarihi ve politik anlaşmazlıklar nedeniyle uluslararası deniz hukukunun en karmaşık ve gerilimli bölgelerinden biri haline gelmiştir. Bölgedeki deniz yetki alanlarının belirlenmesi, kaynaklarının paylaşımı ve deniz güvenliği ekseninde yer alan konu var gerek bölgesel gerek küresel düzeyde önemli hukuki sorunlara yol açmıştır.

İsrail, Lübnan, Filistin, Kıbrıs ve Mısır'ın açık deniz yetki alanlarında petrol ve doğal gaz arama çalışmalarının olumlu sonuçları bölge ülkelere ekonomik kalkınma katkısında bulunmuş ve devletlere birçok jeopolitik fayda getirmiştir. Yapılan bu keşiflerle birlikte kaynakların arama ve üretimi için bölge ülkeleri ile çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. Keşfedilen kaynaklar üzerinde hak sahibi olan ülkelerin altyapı çalışmalarına başlaması ve petrol ve doğalgaz gibi kaynakların tüketici ülkeleri dış satımı için birtakım projeler geliştirilmektedir. Doğu Akdeniz'de ise bu durum ciddi yatırımlar gerektirmektedir. Bölgede rezervi keşfedilen doğalgaz ve petrol boru hatlarının yüksek maliyeti yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bölge ülkeleri arasındaki enerji kaynakları çatışmaları ve egemenlik çatışmaları, ve hatta Kıbrıs sorununun çözülmemiş olması bazı ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirirken bazı ülkeler arasında da çatışmaya sebebiyet vermiştir.

Doğu Akdeniz'deki en kritik ve en belirgin sorunlardan biri bölgedeki kıyıdaş devletler arasında deniz yetki alanlarının, özellikle MEB ve kıta sahanlığı, sınırlandırılması ile ilgilidir. Türkiye Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesini imzalamaması⁹⁴ sebebiyle bazı kıyıdaş devletlerin bölgedeki deniz yetki alanı taleplerini tanımamaktadır. Özellikle Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'nin Kıta sahanlığı iddialarını reddetmeleri bölgedeki gerilimi tırmandırmaktadır. Aşağıda da daha detaylı anlatılacağı üzere Türkiye ile Libya arasında 2019 yılında imzalanan Deniz sınırlandırma Antlaşması da Yunanistan ve Mısır tarafından geçersiz kabul görmekte, bu durum bölgedeki hukuki belirsizliği derinleştiren diğer unsurlardan kabul edilmektedir.

⁹⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Deniz Yetki Alanları," <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-deniz-yetki- Alanlari.tr.mfa> (Erişim: 13 Ağustos 2025).

2.4.1.1. Doğu Akdeniz'de Bölge Ülkelerinin Deniz Yetki Alanlarının Değerlendirilmesi

2.4.1.1.1. Mısır

Mısır, Doğu Akdeniz'deki yetki alanına sınırlandırmalarında uluslararası deniz hukukuna, özellikle de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde büyük oranda uyum gösteren ülkelerden biridir. Mısır bölgede gösterdiği bu tutumu ile gerek kendi çıkarlarını korumayı gerekse de bölgesel dengeyi gözetmeyi amaçlamıştır. Mısır 1983 tarihli UNCLOS'a bir diğer adıyla Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesinden taraf bir devlettir. Bu nedenle Mısır; 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ,200 Deniz miline kadar münhasır ekonomik bölge hakkına sahip, ayrıca kıta sahanlığı da doğal uzantı ölçüsünde tanınmıştır.

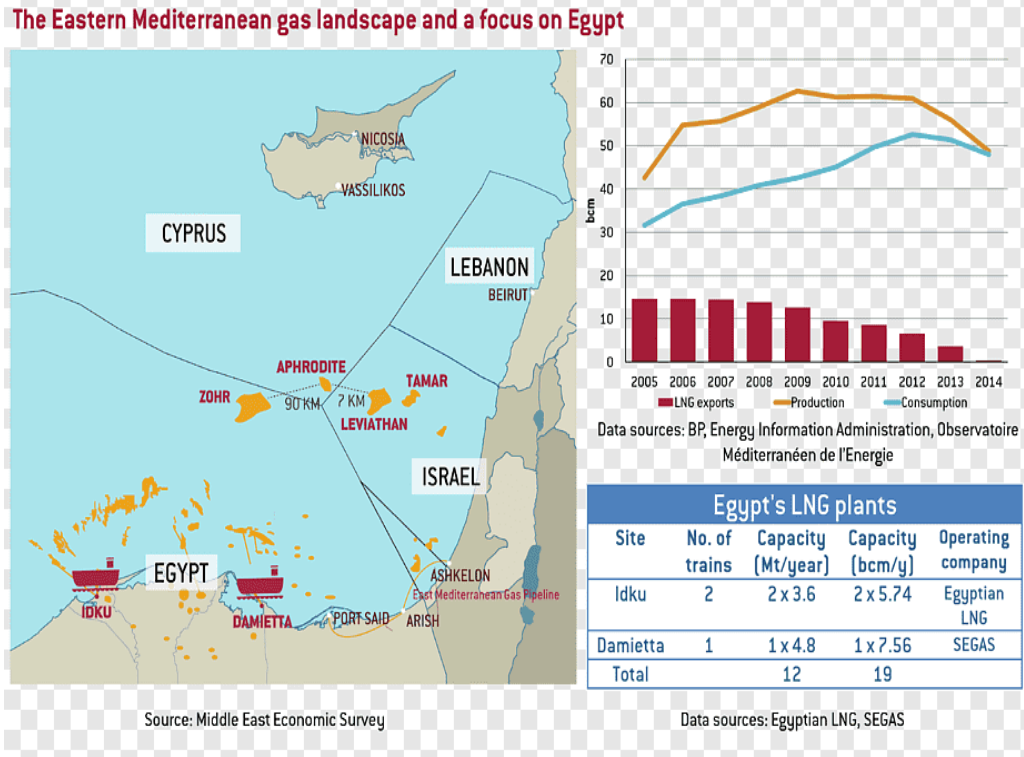
Doğu Akdeniz havasında 6 devlet ile deniz sınırı bulunmaktadır. 2003 yılında GKRY ile, 2020 yılında da Yunanistan ile deniz sınırını kısmen belirlemiş olsa da söz konusu işlemler Türkiye'nin rızası alınmadan yapılmıştır. Ancak Mısır ve GKRY arasında yapılan bu işlem sonucunda belirlenmiş sınır sadece Mısır aleyhinde bir sonuç yarattığından, ortaya çıkan sonucun Türkiye ile Mısır arasında herhangi bir tartışmalı deniz alanı oluşturmadığı ortadadır. Türkiye'nin de sınırlarını belirlediği kıta sahanlığı bakımından Mısır ile bir kesişme salsı söz konusu değildir. Mısır'ın özellikle Filistin, İsrail ve Libya ile deniz sınırını belirlemesi gerekmektedir.

Görsel 5: Mısır ile GKRY arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB Anlaşması'nın BM 'ye sunulan haritası⁹⁵

⁹⁵ Birleşmiş Milletler, Law of the Sea Bulletin No. 52, Aralık 2003, s. 104, “Mısır ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Arasında İmzalanan 17 Şubat 2003 Tarihli Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Anlaşması’na İlişkin BM’ye Sunulan Harita,”

İsrail ve Kıbrıs Rum yönetimi ile Türkiye arasında yaşanan anlaşmazlıklar, Mısır ile İsrail ve Kıbrıs Rum yönetimi arasında stratejik bir ortaklığa yol açmıştır. Nitekim taraflar arasında sağlanan bu iş birliği 2010 yılında İsrail açıklarında Leviathan sahasında bölgede büyük doğalgaz yataklarının keşfi ile birlikte ivme kazanmıştır. Daha sonra Mısır'ın münazara ekonomik bölge sınırları içerisinde 2015 yılında Zohr adı verilen bir büyük gaz sahası keşfedilmiştir. Akdeniz'in en büyük doğalgaz rezerve olarak kabul edilen Zohr Havzası dünyanın da en büyük doğalgaz keşiflerinden biri olarak kabul görmektedir. Nitekim sahada üretilen gaz Mısır'ın yurt içindeki tüm gaz tüketimini karşıladığı gibi artan kısmı dış satım kapasitesi oluşturulacak nitelikte büyüktür.

Görsel 6: Zohr sahasını gösterir harita

https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin52e.pdf (Erişim: 13 Ağustos 2025).

⁹⁶ Zohr sahasını gösterir harita, <https://www.pngwing.com/tr/free-png-txhzq>, erişim tarihi: 13 Ağustos 2025.

Doğu Akdeniz'de doğalgaz rezervlerinin keşfi ile birlikte gelen olumlu beklenti eklemi Kıbrıs'ta çözümü kolaylaştıracak, AB ile Türkiye'ye yeni doğalgaz kaynakları sağlayabilecek yeni bölgesel bir iş birliği modeli hakkında iyimserlik yaratacak ve bölgedeki Arap İsrail ilişkilerinin iyileştirebilecek nitelikte görülmektedir. Yapılan keşiflerle birlikte Mısır bölgenin en hızlı yükselen Ülkesi haline gelmiştir.

Mısır ve Yunanistan 2020 yılında kısmi bir deniz yetki alanı anlaşması yapmıştır. Anlaşma ile maksimum değil pragmatik bir yaklaşım benimsenmiş ve Mısır, Meis adasına tam etki tanımamıştır. Bu durum esasen Türkiye'ye dolaylı yoldan bir mesaj gönderildiği izlenimi taşımıştır. Türkiye ve Mısır deniz yetki alanlarında doğrudan anlaşma yapmamışsa da 2023-2024 itibarıyla ilişkiler yumuşamış ve anlaşma ihtimali konuşulmaya başlanmıştır. Türkiye, Mısır'ın Yunanistan ve GKRY ile yaptığı anlaşmalardan her ne kadar hoşnut olmasa da Mısır'ın Meis adasına sınırlı etki tanınmasını diplomatik bir jest olarak görmüştür.

2.4.1.1.2. İsrail

Doğu Akdeniz'de yaklaşık 273 km sınırlı kıyı uzunluğuna sahip olmasına karşın bünyesinde barındırdığı doğalgaz rezervleri, enerji iş birlikleri ve jeopolitik konumu sayesinde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı mücadelesinde önemli bir aktör olarak yerini almıştır. İsrail'in deniz yetki alanlarına ilişkin politikaları ekonomik çıkar, güvenlik ve bölgesel ittifaklar temelinde şekillenmiştir. İsrail 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olmamasına rağmen sözleşmenin birçok ilkesini fiili olarak uymaktadır. Münhasır ekonomik bölge ilan etmiş ve deniz yetki alanlarını komşu ülkelerle ikili anlaşmalar yoluyla belirlemeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye ve İsrail ilişkileri zaman zaman inişli çıkışlı bir süreç içinde gelişmektedir.

Her ne kadar 1949'da İsrail kurulduğunda İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olan Türkiye, İsrail ile diplomatik ilişkilerini koparmamışsa da İsrail'in Filistin'e yönelik uluslararası hukuka aykırı saldırıları aradaki ilişkileri koparma noktasına getirmiştir. İki ülke arasında özellikle 31 Mayıs 2010 tarihinde cereyan eden Mavi

Marmara” olayı iki ülke ilişkilerinin kriz döneminin başlangıcından sayılmaktadır. Üstünde durulması gereken bir diğer konu ise doğalgaz keşfi yapılan bazı alanlarda Filistin ve İsrail'in uyuşmazlığının mevcudiyetidir. Yaşanan bu anlaşmazlık ABD'nin arabuluculuğu ile çözülmüştür. 2022 yılı ortalarında Türkiye ile İsrail ilişkilerinde yumuşamanın başlamış olması ve İsrail'in 2022 yılında Lübnan ile anlaşmaya varmış olması Türkiye açısından olumlu gelişmelerden kabul edilmektedir.

Akdeniz'de doğalgaz ve hidrokarbon yataklarının rezervinin keşfi ile birlikte alevlenen deniz yetki alanlarına ilişkin uyuşmazlıklar İsrail ile Lübnan ve Türkiye ile Kıbrıs Rum Yönetimi arasında gergin olan ilişkileri daha da kötüleştirmiştir. Özellikle Tel Aviv ve Beyrut arasındaki ilişkilerin daha da karmaşık hale gelmesi açık deniz gaz rezervlerinin keşfi ile meydana gelmiştir.

2011 yılında Lübnan münhasır ekonomik bölgesini İsrail'in işgal ettiğini iddia ederek uluslararası toplumu hakemlik yapmaya davet etmiştir. Akabinde Lübnan Deniz yetki alanlarını, kendi deniz sınırlarını belirleyebilmek için BMDHS'yi onaylamıştır. İsrail ile Lübnan arasında yaklaşık 860 kilometrelik MEB sınırı sorunlu bir alanı içermektedir. İki ülke arasında yer alan bu kriz; İsrail'in kışkırtıcı bir eylem olarak nitelendirdiği, Lübnan'ın gaz arama haklarını yabancı şirketlere satmasıyla daha da derinleşmiştir. Her ne kadar taraflar arasında müzakereler yapılmaya çalışılmışsa da Lübnan'da etkin bir siyasi nüfusa sahip olan Hizbullah, İsrail ile yapılacak yahut yapılması planlanan müzakerelere karşı çıkmaktadır.

Tarihler 2021 yılını gösterdiğinde ABD'nin arabuluculuğu öncülüğünde Lübnan ve İsrail arasında deniz yetki alanları sorununu çözmek üzere görüşmelere başlanmıştır. Müzakereler sonucunda ABD'nin garantörlüğünde, iki devlet arasındaki deniz sınırını belirleyip uyuşmazlığı sona erdirerek her birinin bölgedeki doğal kaynaklarını geliştirilmesinin önünü açan bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Anlaşma sonucunda Qana gaz sahası Lübnan'a, Kariş gaz sahası ise İsrail'e devredilmiştir.

2.4.1.1.3. Lübnan

Görsel 7: Lübnan Deniz Yetki alanını gösterir harita

Lübnan Doğu Akdeniz'in doğu kıyısında yer alan ve yaklaşık olarak 225 kilometrelik bir kıyı şeridinde sahip olan bir ülkedir. Deniz yetki alanı, özellikle münhasır ekonomik bölge konusunda hem ekonomik potansiyeli hem de komşu ülkelerle yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle dikkat çeken de aktördür. Lübnan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine 1995 yılında taraf olmuştur. Bu çerçevede 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge, 200 deniz mili MEB haklarına sahiptir. Ancak Lübnan'ın bu haklarını tam olarak kullanmasında siyasi ve güvenlik sorunlarının nedeniyle zorlaştırıcı etkenler bulunmaktadır. Tarihsel açıdan bakacak olursak; Lübnan 2007 yılında Kıbrıs Rum yönetimi ile MEB Anlaşması yapmışsa da Lübnan Parlamentosu bu anlaşmayı onaylamamıştır. Nitekim her iki devlet de Karış ve Qana gaz sahalarının bulunduğu 860 km² alan üzerinde hak iddia etmektedir. Her ne kadar bir önceki kısımda bahsedilmişse de burada hatırlatılmakta fayda olan bir diğer husus bahsedilen gaz sahaları anlaşmazlığının 2022 yılında ABD arabuluculuğuyla çözülmüş olmasıdır. Nitekim bu anlaşma ile Lübnan'ın ilk defa bir

⁹⁷ İstihbarat ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, İsrail-Lübnan Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması: Anlaşmaya Giden Süreç ve Hizbullah'ın Sürece Etkisinin Analizi, <https://igam.org.tr/israil-lubnan-deniz-yetki-alanlari-sinirlandirma-anlasmasi-anlasmaya-giden-surec-ve-hizbullahin-surece-etksinin-analizi/>

MEB sınırını fiilen kabul ettirdiği bir adım olmuştur. Ayrıca bu husus uluslararası açıdan savaşız şekilde çözümlenen ender deniz sınırı krizlerinden biri olarak kabul görmüştür. Netice itibariyle değerlendirecek olursak; Lübnan, Doğu Akdeniz'de hukuki zemini uygun ama iç siyasi nedenlerle zayıf konumda bir aktör konumdadır. Ülkenin ekonomik kurtuluşu açısından enerji kaynaklarına erişimi stratejik önem atfetmekte, bu durum İsrail ile yaşadığı uzlaşma ile birlikte bölgedeki diğer ülkelerle işbirliği potansiyelini de arttırmaktadır.

2.4.1.1.4. Suriye

Suriye, Doğu Akdeniz'in doğu kıyısında yaklaşık 193 km uzunluğunda bir kıyı şeridine sahip olan ülkedir. Ancak iç savaş, siyasi izolasyon ve sınırlı diplomatik ilişkiler nedeniyle deniz yetki alanı politikasından aktif bir rol oynayamamıştır. Suriye 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olmamasına rağmen; pratikte, 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge, 200 deniz mili MEB hakkı olduğunu kabul etmektedir. Suriye'nin deniz yetki alanlarını belirleyecek ikili veya çok taraflı anlaşmaları yok denecek kadar azdır. Türkiye ile deniz yetki alanı sınırlandırması yapmamış, bu duruma iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin bozulması ve iç savaş süreci de büyük etken rol oynamıştır. Nitekim Suriye ve Lübnan arasında da resmi bir sınır anlaşması yoktur. Taraflar her ne kadar sınır ihtilafları yaşasa da günümüze kadar aralarında ciddi bir kriz de yaşanmamıştır.

Görsel 8: Suriye'nin MEB sınırlarını gösterir harita

⁹⁸ TUDPAM, Röportaj | Mavi Vatan Doktrini ve Suriye ile MEB Anlaşması: Türkiye'nin Stratejik Vizyonu, <https://tudpam.org/roportaj-mavi-vatan-doktrini-ve-suriye-ile-meb-anlasmasi-turkiyenin-stratejik-vizyonu/>.

2013 ve 2020 yıllarında Suriye Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığında petrol ve doğalgaz arama ruhsatlarını, Rusya merkezli enerji şirketlerine vermiştir. Rusya'nın Tarsus Deniz Üssü hem askeri hem de enerji jeopolitiği açısından Suriye kıyılarını stratejik bir hale getirmiştir. Ancak bölgede henüz ciddi bir keşif yapılmamış ve üretim gerçekleşmemiştir. Suriye yaşadığı iç savaş sebebiyle batı dünyası tarafından büyük ölçüde tanınmadığı gibi uluslararası enerji şirketlerinin Suriye karasuları ve MEB'inde faaliyet yürütmesi de oldukça zorlaşmıştır.

Nitekim önemle değinmek gerekir ki; Türkiye'nin 2012 yılında 28276 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı'na istinaden TPAO'ya verilen ruhsat alanlarıyla Suriye'nin ihaleye açtığı alanların bir kısmı çakışmaktadır.⁹⁹ Bu bakımdan Türkiye'nin Suriye ile MEB antlaşması yapması Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir.

2.4.1.1.5. KKTC

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarih boyunca stratejik bir ada konumunda yer almıştır. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yapılan keşifler öncesine kadar uluslararası alanda yalnızca Türkiye tarafından tanınan bir devlet olmasına rağmen, yapılan keşifler İsrail, ABD ve Rusya Federasyonu gibi büyük güçlerin Kıbrıs üzerindeki politikalarını tekrar gözden geçirmesine sebebiyet vermiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesi bağlamında, KKTC bir devlet olarak tanınmadığı için sözleşmeye taraf olamaz. MEB ve Kıta sahanlığı gibi deniz yetki alanları, yalnızca uluslararası toplum tarafından tanınan devletler arasında yapılacak anlaşmalarla geçerli sayılır. Bu nedenle KKTC'nin tek başına yaptığı deniz yetki alanı ilanları sadece Türkiye tarafından tanınmaktadır. KKTC ve GKRY yönetimleri arasında bölünmüş iki ayrı toplum ve devlet bulunması ve bu devletlerden KKTC'nin uluslararası alanda Türkiye hariç hiçbir devlet tarafından tanınmaması, GKRY'nin aday temsil eden devlet niteliğinde dünyaya tanınması ve “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak politik hamlelerini yapması uluslararası gündemde tartışmalı bir konu olarak kabul görmektedir. KKTC'nin Türkiye hariç hiçbir devlet tarafından

⁹⁹ Cihat Yayıncı, Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s. 67 68.

tanınmamasını fırsat bilen GKRY, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmalarını “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında yapmıştır. Bu anlaşmalar ile adanın güneyinde 13 arama sahası ilan edilmiştir. KKTC iş bu anlaşmaya karşılık karasularını 12 mil olarak ilan etmiş ve 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapmıştır. Ancak bu anlaşma uluslararası toplum nezdinde tanınmayan bir aktörle yapılan anlaşma olarak kabul edildiğinden geçerliliği sadece Türkiye ile sınırlı kalmıştır.

Bu anlaşma ile Türkiye ve KKTC karşılıklı olarak kıta sandıklarını sınırlamış doğal kaynak arama ve işletme yetkilerini birbirlerine vermiştir. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) KKTC'nin ruhsat verdiği bloklarda sismik arama ve sondaj çalışmaları yürütmüştür. 2011 yılında Piri Reis araştırma gemisi, 2018'de Barbaros Hayrettin Paşa Sismik araştırma gemisi, 2019'da çalışmalarına başlayan Fatih sondaj ve 2 sondaj gemisi Yavuz ile 2019 ve 2020 yıllarında bölgede fiilen varlık göstermiştir. Bu durum GKRY ve Avrupa Birliği tarafından “provokatif” ve “uluslararası hukuka aykırı” olarak nitelendirilmiştir. Türkiye, Fatih adlı gemisini 2020 yılı başlarında bölgeden çekerek Karadeniz'e çıkarmış daha sonra Ağustos 2021'de ise Yavuz adlı sondaj gemisini Karadeniz'de görevlendirmek amacıyla İstanbul'a getirmiştir. Netice itibariyle Eylül 2021 tarihi sonrası Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sondaj gemisi kalmamış, üç sondaj gemisi de Karadeniz'de görevlendirilmiştir.

2.4.1.1.6. GKRY

GKRY 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuk sözleşmesine taraf bir devlettir. 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye olmuş ve AB'nin desteğiyle Doğu Akdeniz'deki MEB politikasına etki şekilde sürdürmektedir. GKRY, 2004 yılında resmen MEB ilanını yapmış ardından çeşitli ülkelerle sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. İlk MEB sınırlandırma Anlaşması 2003 yılında Mısır ile yapılmıştır. Bu antlaşma ortay hat esasına dayalı olup Türkiye tarafından tanınmamaktadır. Yine 2007 yılında Lübnan ile anlaşma yapılmış fakat anlaşma Lübnan parlamentosu tarafından onaylanmamıştır. GKRY'nin 2010 yılında İsrail ile yaptığı anlaşma da özellikle enerji alanındaki iş birliği açısından stratejik önem taşımaktadır. Bu anlaşma ile Leviathan

ve Aphrodite Sahaları üzerinden ortak enerji politikaları geliştirilmiştir. Yine bu anlaşmalar Türkiye ve KKTC tarafından tanınmamaktadır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Doğu Akdeniz'de en aktif deniz yetki alanı stratejisi yürüten ülkelerden biridir. 2000'li yıllardan itibaren yaptığı münazara ekonomik bölge anlaşmaları, enerji ruhsatları ve diplomatik hamleleri hem bölgesel enerji rekabetini hem de uluslararası hukuki tartışmaları tetiklemiştir. GKRY gerek imzaladığı MEB sınırlama anlaşmaları gerekse de MEB ilan edilen bölgelerde ABD enerji şirketi Noble Enerji'ye gaz ve petrol arama ve sondaj izni vermiş olması sebebiyle Türkiye ve KKTC'nin Kıta sahanlığı üzerindeki haklarını çiğnemekte görmezden gelmektedir. GKRY yaptığı bu ihlalleri uluslararası hukuka uygun olarak nitelendirilmişse de KKTC'nin haklarını görmezden gelmesi hakların hukuksuz kullanıldığının göstergesi niteliğindedir.

GKRY kendi ilan ettiği MEB içinde 13 parsel belirleyerek bunları uluslararası enerji şirketlerinin ruhsatlandırmıştır. Aphrodite Gaz sahası en bilinen rezerv olup ihracat potansiyeli taşımaktadır. GKRY her ne kadar MEB içinde 13 parsel belirleyerek bunları uluslararası enerji şirketlerine ruhsatlandırmışsa da bu parsellerden yalnızca 1,4,5, 6 ve 7 No'lu parseller Türkiye'nin kıta sahanlığı iddialarıyla örtüşmektedir.

GKRY adanın tamamını temsil ettiğini iddia ederek deniz yetki alanı ilan etmektedir. GKRY adayı bölgesel enerji merkezi haline getirme hedeflerinin hükümet planlarının parçası olduğunu düşünmektedir. Bu durum hem uluslararası meşruiyet tartışmalarına hem de saha gerginliklerine yol açmaktadır. Türkiye ve KKTC bu ilanları “tek taraflı” ve “Kıbrıs Türk halkının haklarını yok sayan” adımlar olarak değerlendirmekte, karşılığında TPAO'ya ruhsat vererek kesinlikle sondaj faaliyetleri yürütmektedir.

Sonuç itibariyle GKRY, Doğu Akdeniz'de hukuki zemini güçlü olan ama fiili olarak tartışmalı deniz yetki alanı politikası yürütmektedir. MEB anlaşmaları ve enerji ruhsatları ile ekonomik ve diplomatik kazanımlar elde etmeye çalışmaktadır. Ancak

Türkiye ve KKTC'nin karşı hamleleri nedeniyle deniz yetki alanları fiilen tartışmalı hale gelmektedir.

Görsel 9: GKRY'nin yayınladığı Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve MEB Sınırları

2.4.1.1.7. Yunanistan

Yunanistan dünya deniz taşımacılığı %15'ini ve Avrupa deniz taşımacılığının yaklaşık %50'sine sahip niteliktedir. Deniz taşımacılığındaki etkinliği Yunanistan'a bu alanda destek olmaktadır. Bu nedenle Yunanistan dış sorunlarını çözmeye diplomasi araçlarını etkili olarak kullanmayı ana strateji olarak benimsemiştir. Yunanistan, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusunda en tartışmalı ve en stratejik hamleleri yapan ülkelerdendir. Özellikle adalar üzerinden geniş MEB ve kıta sahanlığı iddialarında bulunması, Türkiye ile yaşadığı kıta sahanlığı ve MEB krizlerinin temelini oluşturur. Bu durum bölgedeki istikrarı doğrudan etkileyen jeopolitik bir sorun niteliğindedir.

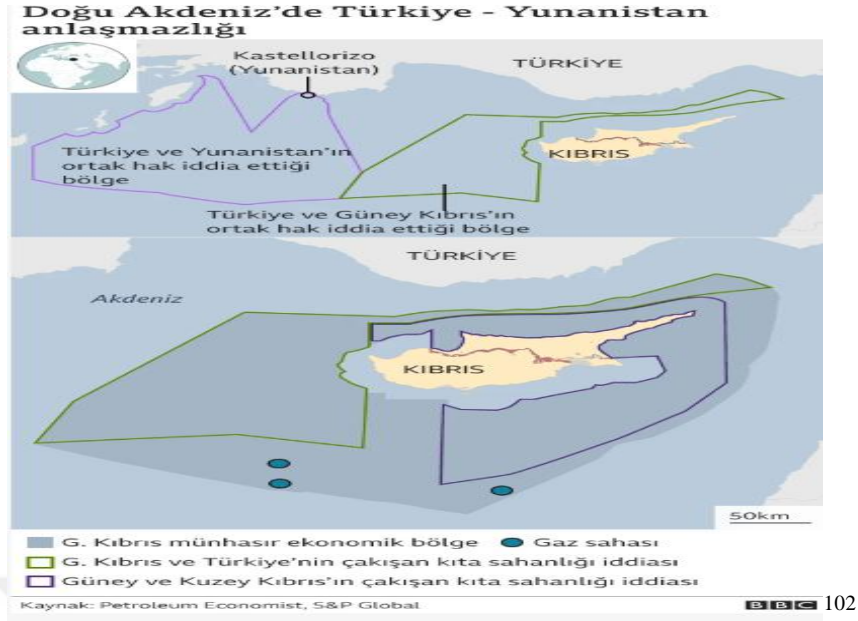
¹⁰⁰ Ümit Yalım, Doğu Akdeniz'de, Türk Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesi Derhal İlan Edilmelidir!, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org/yunanistan/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir/26027>.

Yunanistan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesinde taraf bir devlettir. Bu sözleşmeye göre; adalar da karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB hakkına sahiptir. Ancak bu durum karasal coğrafyaya ve karşılıklı kıyılara sahip ülkelerle çıkar çatışmalarına neden olmuştur. Önemle belirtmek gerekir ki Türkiye, Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf değildir ve özellikle adaların deniz yetki alanı üretme kapasitesini sınırsız hak tanınmasını reddeder.

Yunanistan ile Türkiye arasındaki temel düzenleyici hukuk kaynağı Lozan Antlaşması olup karasuları bakımından ilk hukukun da burada kurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Lozan ile kurulan denge Yunanistan'ın; Lozan mutabakatı çerçevesinde 3 mil genişlikte olan karasularını, 1936 tarihli Resmî gazetede yayınlanan Yunanistan karasuları hududunun tespiti hakkında 230/1936 sayılı yasa ile 6 deniz miline çıkarması sonucu bozulmuştur. Türkiye bu duruma 6 Deniz milinin Ege'de önemli sorun yaratmayacak olması sebebiyle ses çıkarmamışsa da zamanla Yunanistan'ın Ege'de karasularını 6 Deniz milinden 12 Deniz miline çıkartmak istemesiyle iş içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Nitekim Yunanistan bu iddiasıyla Doğu Akdeniz'de geniş bir alanda hak sahibi olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi Antalya Körfezi ile sınırlı dar bir alana hapsetmek istemektedir.¹⁰¹ Yunanistan'ın sergilediği bu tutumun Türkiye tarafından “Savaş sebebi” sayılacağı 1995 tarihinde TBMM'de okunan bir bildiri ile duyurulmuştur. Türkiye, Yunanistan'ın Ege ve Doğu Akdeniz'deki adalarına geniş deniz yetki alanı tanınmasını, karşılıklı kıyı esasını ihlal eden ve hakkaniyete aykırı bir tutum olarak görmektedir. Nitekim Türkiye 2019'da Libya ile yaptığı deniz yetki alanı anlaşmasıyla Yunanistan'ın bu yaklaşımını doğrudan karşı çıkmıştır.

¹⁰¹ Eren Alper Yılmaz, “Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 1(48), 2023, s. 37.

Görsel 10: Doğu Akdeniz'de Türkiye-Yunanistan Anlaşmazlığına ilişkin harita

Yunanistan'ın Meis Adası, Türkiye'nin Antalya'ya bağlı Kaş ilçesinin karşısında sadece 2 kilometre uzaklıktaki küçük bir Yunan adasıdır. Yunanistan bu adaya tam MEB ve Kıta sahanlığı hakkı tanımaktadır. Türkiye ise ana karanın üstünlüğünü savunarak Meis'e sınırlı etki verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yunanistan; Rodos, Kerpe, Kaşot Girit ve bünyesinde barındırdığı diğer adalar üzerinden büyük bir MEB alanı oluşturmaya çalışmakta, bu alanlar ise Türkiye'nin güney kıyıları ile çakışmaktadır.

Yunanistan İtalya ile 2020 yılında yaptığı deniz yetki alanı anlaşması ile İyon Denizi için kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması, 2020 yılında Mısır ile yaptığı anlaşma ile de Doğu Akdeniz'de kısmi MEB sınırlandırması yapmıştır. Bu anlaşma da, Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında yapılan 2019 Deniz yetki alan anlaşmasına karşı dengeleyici bir hamle olarak görülmüştür. Mısır, Meis adasına tam yetki tanımamış, bu durum da Türkiye tarafından olumlu sinyal olarak değerlendirilmiştir.

¹⁰² Stelyo Berberakis, Meis Adası: Doğu Akdeniz'in en küçük adalarından Meis, Türkiye-Yunanistan ilişkileri açısından neden önemli?, BBC Türkçe, 8 Ağustos 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53706622>.

En nihayetinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı stratejisinin, adalar üzerinden “azami hak talebi” esasından dayalı olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu durum UNCLOS’a uygun görünse de coğrafi gerçeklik ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde açıkça hukuka aykırılıklar taşımakta ve Türkiye tarafından reddedilmektedir. Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan bu deniz yetki çatışması, sadece hukuki değil aynı zamanda askeri ve jeopolitik riskleri de barındırmaktadır.

Burada değinmenin önemli olduğu bir diğer antlaşma ise Mısır ve Yunanistan arasında gerçekleşen SAR antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Yunanistan “Yunanistan ve Mısır arasında sırasıyla Atina ve Kahire FIR’leriyle aynı olan arama kurtarma için yetki sınırlarını ve sorumluluk alanlarını tanımladığını” ileri sürmüştür. Türkiye'nin imzalanan bu mutabakat zaptına verdiği karşılık uluslararası hukuku ve gerekliliklerini hatırlatır ölçüde olmuştur. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ın Ege ve Akdeniz'de ilan ettikleri ve Uluslararası Denizcilik Örgütüne bildirdikleri denizde arama kurtarma bölgeleri çakışmaktadır.

SAR sahaları bakımından da benzer bir durum mevcuttur. Yunanistan ve Mısır'ın, Türkiye'nin kıyıdaş olduğu bir bölgede arama kurtarma yetki paylaşımı yapması uluslararası hukuk bakımından Türkiye nezdinde bağlayıcılık oluşturmayacak ve geçersiz kabul görecektir. Bu durum esasında Türkiye ile Libya arasında imzalanan MEB Antlaşması'na karşı bir hamle olarak yapılmış ve daha önce sergilenen kısıktıcı tutumların devamı olarak nitelendirilmiştir.

Nitekim Ege'de masum sığınmacıları uluslararası hukuka ve insan haklarına aykırı olarak geri iten ve masum sivillerin hayatlarını tehlikeye atan Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz'de arama kurtarma konusunda muhtıra imzalamasını oldukça çelişkili bir hamle olarak görülmüştür. Kaldı ki bu duruma içişlerinden sorumlu AB komiseri Yiva Johansson' un, Yunanistan'ın mülteci ve göçmenleri deniz ya da kara yoluyla Türkiye'ye doğru geri itme politikasını temel Avrupa değerlerinin ihlali olarak ¹⁰³ değerlendirdiği ifade edilmiştir.

¹⁰³ BBC News Türkçe, Yunanistan Ege Denizi'nde mültecileri Türkiye'ye doğru nasıl 'geri itiyor?', 13 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57824719>.

2.4.1.1.8. Libya

Libya Afrika kıtasının orta Akdeniz Bölgesi'nde yer almakta ve alanın en büyük yüz ölçümüne sahip 4.ülkesi unvanını taşımaktadır. Libya her ne kadar orta Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktaysa da ana karasının bazı kıyıları Doğu Akdeniz'i görmekte ve bu açıdan Doğu Akdeniz ile ilgili ülkeler arasında yer almaktadır. Libya 2005 yılında Balıkçılık Koruma Bölgesi ve 2009 yılında ise MEB ilan etmiştir Libya'nın Malta ile deniz sınırları mahkeme kararıyla belirlenmiştir. Tunus ile olan kıta sağlığı ise yine UAD tarafından 1982 tarihli karar ile belirlenmiştir. Libya'nın iki tarafla anlaşma yoluyla sonuçlandırdığı tek deniz yetki alanı sınırlandırması 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile yapmış olduğu “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”dır. Bu muhtıra uzun gayretler ve çalışmaların bir sonucu olarak görülmektedir. Nitekim, çalışmalar neticesinde Türkiye yoğun bir gayret ile Libya'lı bürokratlarla mekik diplomasisi yaparak süreci sonuçlandırmışlardır.¹⁰⁴ Bu antlaşma Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı mücadelesinde adeta bir dönüm noktası olmuştur. Antlaşma Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesi yerine ikili görüşmeler ilkesine dayalı olarak yapılmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olmamasına rağmen anlaşma uluslararası hukukta geçerli olan karşılıklı rıza ve kıyıdaşlık prensibi ile oluşturulmuştur. Anlaşma, BM'ye 'ye 2020'de bildirilmiş ve BM resmi kayıtlarına girmiş, 1 Ekim 2020 tarihinde BM tarafından tescil edilmiştir. Birleşmiş Milletler şartının 102.maddesi gereği bu tescil gizli diplomasiyi önlemek ve uluslararası antlaşmalara bilinirlik kazandırılmasını sağlamak amacıyla yapılan bir işlemdir. Uluslararası antlaşmalar bakımından BM bir onay makamı niteliği taşımadığından, devletlerin egemen eşitliği ve uluslararası işlemlerde rızalarının aranması ilkeleri gereği diğer ulusların, tarafı olmayan devletlerin tanımama özgürlüğü saklıdır. Yapılan bu anlaşma hattı, Türkiye'nin güneybatısındaki Muğla Fethiye açıklarından Libya'nın Derne- Tobruk açıklarına kadar uzanır. Yunanistan'ın Girit, Kaş, Kerpe ve Rodos adalarına Deniz yetki alanı etkisi tanınmadan oluşturulmuştur. Bu yönüyle Yunanistan'ın “Adalar tam MEB üretir” tezine karşı Türkiye'nin “hakkaniyet esaslı

¹⁰⁴ Cihat Yayıncı, “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması'nın Sonuç ve Etkileri”, Kriter Dergisi, 2020, s. 34.

sınırlandırma” yaklaşımını yansıtır. Bu anlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB iddiasını resmileştirme, Libya'da siyasi ve askeri etki alanı oluşturma amaçlanmıştır.

Görsel 11: Türkiye-Libya Antlaşması çerçevesinde BM'ye bildirilen alan

Bu anlaşmaya karşı Yunanistan, anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunarak Trablus Büyükelçisi'ni sınır dışı etmiş, kendi tezini destekleyen ve Türkiye- Libya Antlaşması'nı tanımadığını açıklayan Mısır ile 2020 yılında MEB Anlaşması imzalamıştır. Avrupa Birliği ise anlaşmanın “üçüncü ülkelerin haklarını ihlal ettiği” gerekçesiyle geçersiz olduğunu duyurmuşsa da BM'ye bildirilen ve kayda geçen bir belge olması aslında anlaşmanın uluslararası platformunda geçerli olduğunu bir nevi ortaya koymuştur. Türkiye- Libya arasında yapılan bu mutabakat ile Doğu Akdeniz'de KKTC'den başka hiçbir devlet ile deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması yapmamış olan Türkiye, ikinci bir devlet ile üstelik batı sınırında anlaşma yapılabileceğini göstermiş, Doğu Akdeniz'de ikili mutabakat ile MEB ilan etmiştir.

2.4.1.2. Doğu Akdeniz'de Enerji Kaynakları ve Hukuki Çatışmalar

Doğu Akdeniz son yirmi yılda keşfedilen doğalgaz rezervleri ile jeostratejik açıdan dönemi artan bir bölge haline gelmiştir. Keşfi yapılan bu rezervler, bölgede

¹⁰⁵ Begüm Gürel, Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, Hukuki Haber, 24 Nisan 2021, <https://www.hukukihaber.net/akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesine-iliskin-mutabakat-hakkinda-yunanistanin-iddialari>.

Avrupa'nın enerji arz güvenliği açısından da önemli kılınmıştır. Özellikle Rusya'ya olan bağımlılığı azaltma çabaları açısından da Doğu Akdeniz öne plana çıkmaktadır.

Türkiye, “Mavi Vatan Doktrini” çerçevesinde kendi kıtasında ve KKTC ile birlikte ilan ettiği alanlarda sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri yürütmekte bu faaliyetleri Fatih, Yavuz, Kanuni, Abdülhamit Han adını verdikleri gemileri ile gerçekleştirmektedir. Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz ‘Mavi Vatan’ı tarif ederken: *“Kısaca canlı ve cansız kaynakları ile çevrelendiğimiz Karadeniz, Akdeniz ve Ege'deki deniz yetki alanlarımızı (karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) kapsayan adıydı. Bu vatanın sathı, su kitlesi, dibi ve dibinin altındaki kara kütlesi bizimdir. Bu vatanın büyüklüğü kara ülkemizin yarısına eşittir”*¹⁰⁶ ifadesini kullanmaktadır. GKRY tek taraflı MEB ilanını yapmış ve çok uluslu enerji şirketlerine lisanslar vermişse de KKTC ve Türkiye bu lisansları yok hükmünde kabul etmektedir. Fransa ise GKRY'nin yanında askeri tatbikatlara katılarak destek vermiştir. Türkiye; Doğu Akdeniz'de adil paylaşım yapılmasını, kıta sahanlığının esas alınmasını, tek taraflı MEB ilanlarının geçersiz sayılmasını ve KKTC'nin hakları dikkate alınmadan yapılacak enerji planlamalarının geçerli olmayacağını görüşlerini benimsemektedir. Bu durum Yunanistan- GKRY kesiminde kendilerinin Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olmaları da gerekçe gösterilerek adaların tam deniz yetkisi görüşünü savunarak gerçekleşmektedir.

2.4.1.3. Doğu Akdeniz'de Deniz Güvenliği ve Uluslararası Hukuk

Bölgedeki en büyük deniz güvenliği sorunlarından biri denizaltı doğal kaynaklarının paylaşımına ilişkindir. Doğu Akdeniz, özellikle doğalgaz ve petrol rezervleri açısından zengin olmasının yanı sıra bu doğal kaynaklar etrafında yaşanan anlaşmazlıklar da bölgedeki gerilimi oldukça tırmandırmıştır. Doğu Akdeniz dünyanın en yoğun deniz ulaşım hatlarından biridir. Özellikle Süveyş Kanalı üzerinden Asya ile Avrupa arasındaki ticaretin büyük bir kısmı geçmektedir. Bu nedenle bölgedeki deniz taşımacılığının güvenliği kritik bir öneme sahiptir. Ancak bölgedeki siyasi gerilimler ve askeri hareketlilik bu güvenliği tehdit edebilmektedir. Özellikle Yunanistan ve Türkiye arasındaki deniz sınırlarının belirlenmesi ile ilgili sorunlar denizcilik faaliyetlerinin güvenliğini zora sokmaktadır. Yine Libya'daki iç

¹⁰⁶ Cem Gürdeniz, Mavi Vatan Yazıları, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2019, s. 36.

savaş ve devletin zayıf yapısı bölgedeki deniz güvenliğini tehdit etmekte Libya'nın doğusunda faaliyet gösteren gruplar ve Türk savaş gemilerinin bölgedeki varlığı bölgesel güvenliği etkileyen diğer unsurlar arasında yer almaktadır.

Doğu Akdeniz, denizden yapılan kaçakçılıkla da mücadele etmek zorunda; özellikle insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve silah kaçakçılığı bölgedeki deniz güvenliğinin tehdit eden büyük faktörlerdendir. Son yıllarda Doğu Akdeniz'deki korsanlık vakaları özellikle Mısır ve Türkiye arasındaki denizcilik güvenliği açısından büyük tehdit oluşturmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler sıklıkla deniz sınırları hava sahasını meseleleri nedeniyle gerilemiş bu durum askeri tatbikatlar ve savaş kimleri gönderilmesi gibi unsurları tetikleyebilecek nitelikte görülmüştür. Nitekim Türk ve Yunan donanması arasındaki karşılıklı tatbikatlar ve meşru savunma gerekçesi ile yapılan askeri hareketlilik Doğu Akdeniz'deki potansiyel çatışma riskini arttırmaktadır. Özellikle Meis Adası etrafındaki kıta sahanlıkları ve MEB sınırları iki ülke arasında büyük bir gerilim kaynağıdır.

Avrupa Birliği, Doğu Akdeniz'deki güvenlik sorunları konusunda diplomatik ve ekonomik çözümler geliştirmeye çalışmaktaysa da AB'nin içindeki farklı üyelerin çıkarları bazı sorunların çözülmesini zorlaştırmaktadır. NATO, bölgedeki askeri güvenlik için stratejik bir platform sağlarsa da Türkiye ve Yunanistan gibi iki NATO üyesi arasında yaşanan gerginlikler ittifak içindeki işbirliği ve dayanışmayı da zorlaştırabilmektedir.

2.4.1.4 Doğu Akdeniz’de Uluslararası Hukukun Uygulanabilirliği ve Çözüm Arayışları

Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuku uygulamak ve çözüm sağlamak yaşanan gerilimler, ulusal egemenlik anlayışları ve bölgedeki devletlerin çıkar çatışmaları nedeniyle oldukça zordur. Gerek Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olmaması gerek Kıbrıs sorunu ve Kıbrıs'ta yaşanan bölünmüşlük, gerek Yunanistan ve Türkiye arasındaki ciddi sınır anlaşmazlıkları gerekse de uluslararası mahkemelerin rolü ve kararların uygulanabilirliğinin zorlaşması bu durumu zorlaştıran başlıca nedenlerdendir. Nitekim birçok ülke deniz sınırları ve

MEB'ler konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü için Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) ya da ITLOS (Deniz hukuku mahkemesi) gibi uluslararası mahkemelere başvurabilir. Ancak bu başvurular yalnızca taraf devletlerin anlaşması ve mahkemenin yetki alanına giren konularda mümkündür. Bu durumda Doğu Akdeniz'deki ülkeler arasındaki gerginlikler ve farklı görüşler mahkemelerin kararlarının uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır.

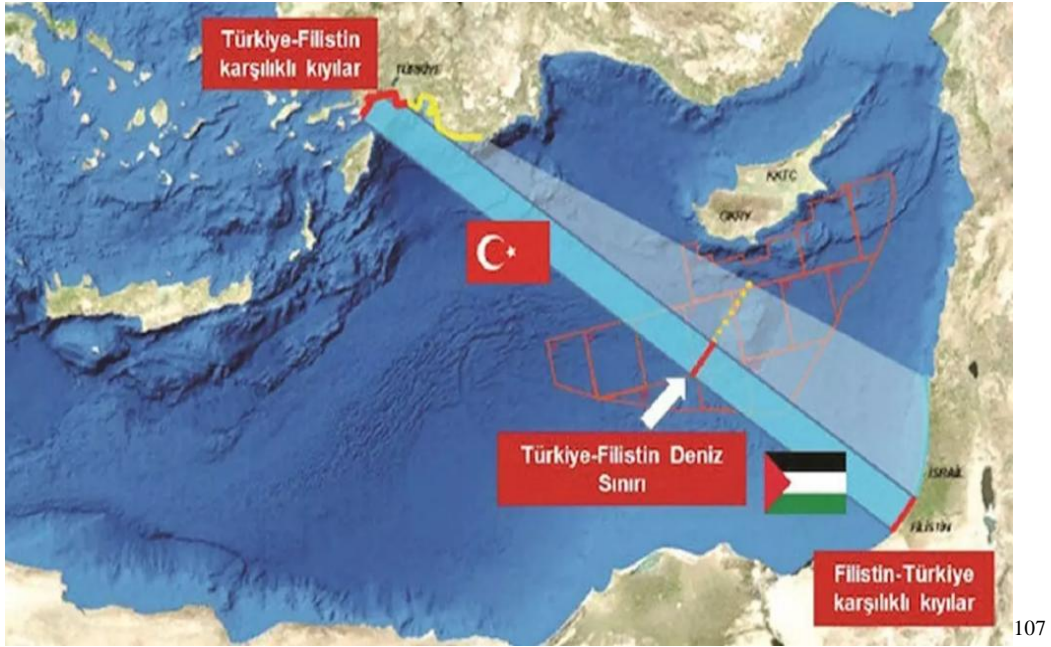
Doğu Akdeniz'deki deniz hukuku sorunlarının çözülmesinde çok taraftan müzakereler önemli bir araçtır. Bu müzakerelerde özellikle bölgedeki ülkelerin BM, NATO ve AB gibi uluslararası örgütlerle iş birliği yapması çözüm sürecini hızlandırabilir. Ancak bu tür müzakereler genellikle enerji kaynakları, askeri güvenlik, Kıbrıs sorunu gibi konularda devletler arasında yaşanan büyük görüş ayrılıkları olduğu için oldukça zorlayıcı niteliktedir.

Doğu Akdeniz Gaz Forumu (EMGF) enerji alanındaki işbirliği ve kaynakların adil bir şekilde paylaşılması amacıyla kurulmuş bir platformdur. Ancak Türkiye'nin bu forumda yer almaması bölgedeki doğal kaynakların paylaşımı konusunda sürekli bir gerilim yaratmaktadır. EMGF, bölgedeki devletlerin enerji çıkarlarını korumayı amaçlasa da Türkiye ve KKTC'nin dışlanması bölgedeki çözüm sürecini zorlaştırmaktadır.

Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Doğu Akdeniz'deki gerginliklerin çözülmesine yönelik olarak aktif çabalar sarf etmektedir. BM, bölgedeki çatışmaları çözmek için müzakereleri teşvik etmekte, savaş gemilerinin denetimini sağlamakta ve çözüm yolları sunmaktaysa da AB'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile olan yakın ilişkileri tarafsız bir arabuluculuk sürecini zorlaştırmaktadır. AB, Doğu Akdeniz'deki bazı ülkeler arasında deniz sınırları ve enerji kaynakları konusunda çözüme yönelik adımlar atmaktaysa da Türkiye'nin dışlanması bu sürecini engellemektedir. Bölgedeki çözüm çabaları askeri gerilimler nedeniyle de sık sık çıkmaz girmektedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz sınırları ve hava sahası anlaşmazlıkları olası bir askeri çatışma riski yerini yaratmakta, bu durum Uluslararası Hukuk çerçevesinde diplomatik çözüm yolları bulunması için çaba sarf edilmesinin zorunlu kılmaktadır. Doğu Akdeniz'deki uluslararası hukuk sorunlarının çözülmesi yalnızca hukuki bir

mesele değil aynı zamanda bölgedeki enerji güvenliği, bölgesel barış ve uluslararası ilişkilerle de doğrudan ilişkilidir. Uluslararası hukuk bölgedeki devletler arasında hak ve yükümlülükleri belirlemek için gerekli bir araçsa da bu hukukun uygulanabilirliği ülkelerin ulusal çıkarları ve egemenlik anlayışları nedeniyle sınırlı kalmaktadır.

2.4.2 İsrail Devletinin Gazze'ye Yaptığı Saldırıların Doğu Akdeniz'de Meydana Getirdiği Hukuki Sorunlar

Görsel 12: Türkiye- Filistin Sınırını gösterir Harita

Bu çalışmanın temel konusunu oluşturan ve bölgedeki deniz güvenliğinin en büyük tehditlerinden olan İsrail- Gazze Savaşı'nın Doğu Akdeniz üzerindeki yarattığı tehditler hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde güvenlik, istikrar ve ekonomik denge üzerinde önemli etkilere sahiptir. Savaşın etkileri sadece doğrudan çatışmalardan değil aynı zamanda bölgedeki deniz güvenliği, enerji kaynakları diplomatik ilişkiler ve deniz taşımacılığı bakımından da büyük tehditler yaratmaktadır.

Süveyş Kanalı ve diğer stratejik deniz yolları üzerinden Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin büyük bir kısmını taşıdığı bilinmekteyse de İsrail-Gazze

¹⁰⁷ İbrahim Kotan, Filistin'de Çözüm Libya Modelidir!, Youth Think Tank, 26 Kasım 2024, <https://ytt.org.tr/filistinde-cozum-libya-modelidir/>

çatışması bu deniz yollarındaki güvenliğini tehdit edebilecek nitelikli büyüktür. İsrail ve Hamas arasındaki çatışmalar deniz güvenliğini riske atabilir niteliktedir. Özellikle Hamas'ın deniz yoluyla İsrail'e yönelik saldırılar düzenlemesi veya roketle füzelerle deniz hedeflerini vurması deniz taşımacılığına ciddi engeller getirebilir niteliktedir. İsrail'in Haifa ve Aşkelon gibi önemli limanları ticaretin önemli merkezleridir. Bu limanlar çatışmalar sırasında doğrudan hedef alınabilir, Hamas'ın deniz yoluyla gerçekleştirebileceği saldırılar da bölgedeki lojistik ve ekonomik faaliyetleri olumsuz etkileyebilir nitelikte görülmektedir.

2.4.2.1 Gazze Ablukası ve Uluslararası Deniz Hukuku Bakımından Sonuçları

İsrail Devleti, 2006 yılından itibaren Gazze Şeridi'ne yönelik kapsamlı bir kara, hava ve deniz ablukası uygulamaya başlamıştır. Bu abluka, deniz hukuku bağlamında blockade (deniz ablukası) olarak adlandırılmakta olup, uluslararası hukukun farklı alanlarını başta deniz hukuku, insancıl hukuk ve insan hakları hukuku etkilemektedir.

2.4.2.1.1. Deniz Ablukasının Hukuki Niteliği

Abluka, teamül hukukunda ve özellikle 1909 tarihli Londra Deniz Savaşları Bildirgesi'nde açık şekilde düzenlenmiş bir askeri önlemdir. Her ne kadar bu bildirge birçok devlet tarafından onaylanmamış olsa da, içeriğindeki düzenlemelerin büyük bölümü teamül hukuku haline gelmiştir. Buna göre, blockade, bir kıyı bölgesinin deniz yoluyla erişiminin bir savaşan taraf tarafından tamamen kesilmesi anlamına gelir. Ancak bu uygulamanın orantılılık, ayırım gözetme, uyarı gibi temel ilkelerle uyumlu olması gereklidir¹⁰⁸.

İsrail'in Gazze'ye uyguladığı abluka ise, sadece çatışma dönemlerinde değil, devamlı ve sürekli bir kısıtlama niteliğindedir. Bu yönüyle, klasik deniz ablukası anlayışının sınırlarını aşmakta ve kolektif cezalandırma yasağı ile çelişmektedir¹⁰⁹. Ayrıca Hamas

¹⁰⁸ James Kraska, *Maritime Power and the Law of the Sea: Expeditionary Operations in World Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 312.

¹⁰⁹ Michael Bothe, "Naval Blockade in the 21st Century: Is the Current Law Sufficient?", *German Yearbook of International Law*, Cilt 54, 2011, s. 519.

ile İsrail arasındaki silahlı çatışma uluslararası nitelikte kabul edilse dahi, uygulanışı itibarıyla Gazze Ablukası'nın hukuka aykırı olduğu görülmektedir.¹¹⁰

2.4.2.1.2. Gazze'nin Deniz Alanları ve Ablukanın Etkileri

Uluslararası deniz hukukuna göre, Gazze Şeridi'nin de diğer kıyı bölgeleri gibi karasuları, kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan etme hakkı bulunmaktadır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), bu hakların devlet dışı aktörler tarafından da kullanılması için mutlak bir engel öngörmemektedir¹¹¹. Bu bağlamda, Filistin yönetiminin kendi karasuları ve deniz kaynakları üzerindeki kontrol talebi hukuki dayanak bulmaktadır. Ancak İsrail'in uyguladığı abluka, 3 deniz mili sınırını aşan hiçbir balıkçı teknesine izin verilmemesi, deniz yoluyla mal giriş-çıkışının yasaklanması, ve deniz dibi doğal kaynaklarının kullanılmaması gibi ciddi kısıtlamalar içermektedir¹¹². Bu durum, Gazze'nin MEB ve kıta sahanlığı üzerindeki haklarını işlevsiz kılmaktadır.

2.4.2.1.3. Balıkçılık ve Ticaret Serbestisi Sorunu

Gazze kıyılarında yaşayan halkın büyük bölümü, balıkçılık ve deniz taşımacılığı ile geçimini sağlamaktadır. Abluka nedeniyle, bu ekonomik faaliyetler neredeyse tamamen durdurulmuş; sadece İsrail'in belirlediği sınırlar içinde ve önceden izin alınarak avlanmak mümkün hale gelmiştir¹¹³. Bu durum, 1982 BMDHS m.56 çerçevesinde MEB'deki ekonomik faaliyet yürütme hakkının engellenmesi anlamına gelmektedir.

Benzer şekilde, deniz yoluyla uluslararası ticaretin yasaklanması, bir devlet dışı aktör olan Filistin'in ekonomik bağımsızlığına doğrudan zarar vermekte; bu ise ekonomik abluka yasağı ve insan haklarına saygı ilkesi ile çelişmektedir¹¹⁴.

¹¹⁰ Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Olayı," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65, no. 1 (2010): 134-135

¹¹¹ Robin Churchill – Vaughan Lowe, *The Law of the Sea*, 3. Baskı, Manchester University Press, 1999, s. 161-163.

¹¹² UN OCHA, *Gaza Strip: The Humanitarian Impact of the Blockade*, Report, 2021.

¹¹³ B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, "Restrictions on Movement in the Gaza Strip", 2022.

¹¹⁴ Shaw, *Uluslararası Hukuk*, s. 614-615.

2.4.2.1.4. İsrail'in Ablukasının Hukuki Değerlendirmesi

İsrail, ablukayı güvenlik gerekçesiyle savunmakta, Gazze'yi yöneten Hamas'ın silahlı bir yapı olduğunu ve deniz yoluyla silah transferi yapılabileceğini ileri sürmektedir. Ancak uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde, sivil nüfusa yönelik orantısız etkiler doğuran ablukalar hukuka aykırı kabul edilir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi ve çeşitli Uluslararası STK'lar, bu ablukanın "toplu cezalandırma" anlamına geldiğini belirtmiştir¹¹⁵.

Ayrıca, 2011 tarihli BM Palmer Raporu, İsrail'in Gazze'ye uyguladığı deniz ablukasının meşru güvenlik gerekçelerine dayandığını ifade etmiş; fakat ablukanın uygulanma biçiminde insan hakları ihlallerinin olduğu tespitini de yapmıştır¹¹⁶.

¹¹⁵ UN Human Rights Council, Report of the Independent Commission of Inquiry on the 2014 Gaza Conflict, A/HRC/29/CRP.4, 2015.

¹¹⁶ United Nations, Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident (Palmer Report), 2011, s. 39-41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ DENİZ YETKİ ALANI POLİTİKASI VE İSRAİL’İN GAZZEYE YAPTIĞI SALDIRILARIN DOĞU AKDENİZ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ ULUSLARARASI DENİZ YETKİ ALANLARI POLİTASI VE ÖRNEK ULUSLARARASI YARGI KARARLARI

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları meselesi bölgesel jeopolitik dinamikler, enerji kaynakları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi teknik kavramlarla yakından ilişkilidir. Türkiye'nin bölgedeki pozisyonu ve iddiaları hem hukuki hem de siyasi düzeyde büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın 2.bölümünde de belirtildiği üzere Türkiye Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesinde taraf olmamakla birlikte uluslararası teamül hukukuna dayalı olarak belirlemektedir.

3.1.1. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarına Dair Hukuki Tutumu

Türkiye Doğu Akdeniz'de yaklaşık 1792 km uzunluğunda bir kıyı şeridinde sahiptir. Bu özelliği ile Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip ülke niteliğindedir. Türkiye'den sonra en uzun sınırı bulunan Mısır'ın kıyı çizgilerinin uzunluğu ise 1062 kilometredir. Bölgedeki en uzun kıyı şeridinde sahip ülkelerden biri olmasına rağmen Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge talepleri birçok ülke tarafından tanınmamaktadır. Türkiye Libya ile yapılan antlaşma haricinde herhangi bir MEB ilan etmediğinden, bölgede sahip olduğu hakları kıta sahanlığı ilkeleri uyarınca kullanmaktadır. Netice itibarıyla Türkiye'nin, Kıbrıs adasının batısı ve kuzeyi deniz yetki alanları açısından egemen hak ve yetkilerinin bulunduğu deniz alanlarıdır. Türkiye'nin kıta sahanlığı sınırı da Suriye ile kara sınırının denizde bittiği noktadan başlar ve Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında akdedilen 2011 Kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasındaki sınırları içermektedir .

Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına ilişkin başlıca politikaları kıta sahanlığı ilkesi ve münhasır ekonomik bölge çerçevesinde nitelendirilmektedir. Kıta sahanlığı ilkesine göre Türkiye, anakaraların kıta sahanlığının doğal uzantısı olduğu görüşünü savunur ve adaların tam yetki alanı üretmemesi gerektiğini belirtir. Doğal uzantı esasına göre bir kıta ülkesinin doğal uzantısında yer alan adaların kendilerine ait kısa sandığı yoktur. Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda verdiği kararda da belirtildiği gibi, kıta sahanlığının en belirleyici özelliği, onun kara ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısı olması sebebiyle, sınırlandırmadaki temel unsurda doğal uzantıdır. Bu nedenle, Ege Denizi kıta sahanlığı Anadolu'nun doğal bir uzantısıdır. Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde bulunan Yunan adalarının kendilerine mahsus bir kıta sahanlığı yoktur.¹¹⁷

Yine önemli belirtmek gerekir ki 1958 tarihli Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin 6.maddesinde aynen eşit uzaklık ilkesi gibi öngörülen ve aynı derecede öneme sahip diğer bir unsur, özel durumlar istisnasıdır. Bu kapsamda Ege Denizi'nde bulunan ada ve adalar topluluklarının varlığı özel durum olarak kabul edilmektedir. Ege Denizi, yarı kapalı bir deniz olarak “tipik bir özel durum”dur.¹¹⁸ Bu sebeple Ege'de yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırılmasının Ege Denizi'nin Jeofizik, stratejik ve coğrafi özelliklerinin göz önünde bulundurulması suretiyle yapılması, “hakça çözüme” ulaşılabilecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin kıta sahanlığındaki sınırlandırılmasına ilişkin bir diğer görüş 1923 tarihli Lozan Antlaşması temeline dayalıdır. Buna göre, 1923 tarihli Lozan Antlaşması Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde faydalanma konusunda bir denge kurmuştur.¹¹⁹ Bu antlaşmaya göre her iki ülkenin Ege denizinde yer alan doğal zengin ve kaynaklardan faydalanmalarının eşit şartlı olması gerektiği belirtilmiştir. Türkiye ile Yunanistan Arasındaki kıta sahanlığı sorunun günümüzde halen çözülememesinin esas nedeni Ege'deki karasuları genişliği sorununu halen çözülememesinden kaynaklanmaktadır.

¹¹⁷ Kuran, s.266

¹¹⁸ Namık Yolga, *Ege'de Deniz Sorunları Semineri*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s. 167.

¹¹⁹ Pazarıcı, s.384

Nitekim “Türkiye’nin Kıbrıs Adası’nın batısında ve kuzeyinde kalan deniz alanlarında egemen hak ve meşru çıkarları bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye tarafından BM’ye ilk olarak 2 Mart 2004 tarihinde iletilen ve müteakip yıllarda çeşitli vesilelerle teyiden yeniden gönderilen mektup ve Notalarla, GKRY’nin deniz yetki alanlarını sınırlandırma teşebbüslerinin kabul edilmeyeceği ve özellikle 32 16’ 18’’ Doğu boylamından itibaren Kıbrıs Adası’nın batısında kalan deniz alanlarında Türkiye’nin meşru hak ve yetkileri bulunduğu kayda geçirilmiştir. GKRY’nin Doğu Akdeniz’de tek taraflı eylemlerle fiili durum yaratmaya yönelik teşebbüslerinin kabul edilmeyeceği ortaya koyulmuştur.”¹²⁰ denilerek Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki Kıta sahanlığı görüşü açıkça ortaya konmuştur.

3.1.2. Türkiye- Libya Deniz Yetki Antlaşması

Görsel 13: Türkiye-Libya Deniz Antlaşmasına İlişkin Harita

¹²⁰ https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/1DOGU_AKDENIZ_DENKLEMINDE_STR_ATEJIK_ADIM.pdf

¹²¹ <https://www.setav.org/enerji/perspektif-turkiye-libya-deniz-siniri-antlasmasinin-birlesmis-milletler-tarafindan-tescilinin-onemi>

Türkiye, Doğu Akdeniz'de henüz tek taraflı bir münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir. Ancak 27 Kasım 2019 tarihinde Libya ile Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bir antlaşma imzalanmıştır. Söz konusu antlaşma; Türkiye'nin KKTC'den sonra ilk defa Akdeniz'de bir devletle akdettiği sınırlandırma anlaşması niteliği arz etmektedir¹²². Bu antlaşma ile iki devletin deniz yetki alanlarını korumaya yönelik hukuki ve siyasi sonuçları olan bir dış politika belirlenmiştir. Bu antlaşma ile Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de izole etmeye çalışan siyasi inisiyatifleri güçlü bir yanıt verildiği gözlemlenmektedir. Nitekim antlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının batı sınırlarını netleştirdiği söylenebilecektir. Antlaşma ile Türkiye sahilleri ile Libya sahilleri arasında tespit edilen, A ve B noktaları arasındaki deniz yetki alanları, 18,6 mil uzunluğundaki bir ortay hat ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca Türkiye, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hangi prensipler temelinde ve nasıl yapılması gerektiğinde dair görüşlerini bir diğer ülkeyle anlaşarak bir oranda kabullendirmiş ve uygulayabilmiş gözükmektedir.¹²³

Mutabakat iki ana unsurdan oluşur. İlk unsur güvenlik ve askeri iş birliği mutabakatı, ikinci unsur ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmasıdır. Bu antlaşma “Mavi Vatan Doktrini” çerçevesinde Türkiye'nin deniz yetki alanlarını genişletme stratejisinin bir parçasıdır. Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır üçlüsünün Doğu Akdeniz'deki enerji projelerine karşı Türkiye'nin elini güçlendiren bir antlaşma olma özelliğini de taşımaktadır. Nitekim Türkiye ilk defa uluslararası geçerliliği olan bir deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşması imzalamıştır. Ulusal Mutabakat Hükümeti (UHM) de bu antlaşma ile, Türkiye'nin askeri ve diplomatik desteğini alarak iç savaşta avantaj elde etmiş, aynı zamanda Libya'nın doğalgaz ve deniz alanlarındaki hangi dallarını korumak için önemli bir adım atmıştır.

Türkiye ile Libya arasında gerçekleştirilen bu mutabakat; hakkaniyet ilkesi ve adil sınırlandırma, adaların otomatik olarak kıta sahanlığı ve MEB yaratmaması, Türkiye'nin kıtası hanlığının kesilmemesi ve cephe uzunluklarının dikkate alınması

¹²² Uğur Bayılıoğlu, Türkiye-Libya Antlaşması Ekseninde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Uyuşmazlığı, Ankara, Turhan Kitap Evi, 2021, s. 8.

¹²³ Yücel Acar, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye – Libya Mutabakatı”, *Seta Analiz*, S. 301, Aralık 2019, s. 15.

yönüyle de Türkiye'nin hukuki tezlerinin tamamına destek veren niteliktedir. Türkiye, Libya ile yaptığı bu anlaşmanın imzalanması ile Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları ile ilgili pozisyonuna somut bir şekilde ortaya koymuştur. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda gerçekleştirdiği barışçıl çözümleri dışlamayan diyalogları, uluslararası hukuk ve meşruiyet sınırları içinde kalan tutum ve politikalarını sürdürmeye, bölgede gerek kendisinin gerekse Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını korumaya devam edeceğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ayrıca bu mutabakatın imzalanması ile birlikte Türkiye, GKRY hariç tüm kıyıdaş ülkelere diyalog çağrılarını yenilemiş, uluslararası hukuka, deniz hukukuna ve diplomasiye bağlı bir şekilde hareket ettiğini uluslararası kamuoyuna göstermiştir.

3.1.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB ve Kıta Sahanlığı Tezleri

Çalışmanın önceki kısımlarında da tanımlandığı üzere kıta sahanlığı, bir ülkeyi oluşturan kara parçasının deniz altındaki uzantısını ifade etmektedir. Kıta sahanlığı sahip olduğu devlete, alan üzerindeki doğal kaynakları araştırma, işletme ve ekonomik kullanım hakkı tanımaktadır. Bu hak Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında düzenlenmiştir. Buna göre kıta sahanlığı 200 Deniz miline kadar uzanabilir, jeolojik olarak uygun bulunması halinde ise bu sınır 350 deniz miline kadar çıkabilir. Türkiye Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf olmadığından kıta sahanlığına dair 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi ve örf-adet hukuku çerçevesinde kendi haklarını savunmaktadır. Türkiye bulunduğu coğrafi konum sebebiyle Doğu Akdeniz'deki en geniş kıyı şeridinde sahip ülke niteliğindedir. Bu kapsamda Türkiye'nin doğu Akdeniz'de kıta sahanlığının üzerinde geçerli olacak MEB sınırlandırılması ile yaklaşık olarak 145.000 km² deniz yetki alanına sahip olduğu bilinmektedir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum yönetiminin tezleri nezdinde Türkiye'nin sahip olduğu deniz yetki alanının 41.000 km² 'lik bir alan olduğu İleri sürülmektedir. Türkiye her ne kadar Karadeniz için kıta sahanlığı belirleme konusunda 1978 tarihinde SSCB ile anlaşma yapmışsa da Akdeniz ve Ege'ye kıyısı olan devletlerle herhangi bir kıta sahanlığı sınırlandırma konusunda net bir kararı varamamıştır.

Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı konusunda yaşadığı anlaşmazlık büyük oranda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaşanmaktadır. Türkiye'nin güneybatısında bulunan deniz yetki alanı Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan tarafından haksız bir şekilde gasp edilmekte, tüm bu unsurlar da ortak ve adil bir paylaşım konusunda anlaşmaya varılamama sonucu ortaya koymaktadır.

Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin ileri sürdüğü deniz yetki alanı tezi, her yönüyle Türkiye aleyhine belirlenmiştir. Bu durum ise uluslararası hukukun “hakça paylaşım” ilkesine açıkça aykırılık taşımakta olduğu gözlemlenebilecek niteliktedir. Türkiye, deniz yetki alanında Yunanistan'a adaların özel bir anlaşma ile bırakılmadığı tezi ile yola çıkarak, Mısır ile ortak sınırları olduğunu savunmaktadır. Nitekim Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan ettiği MEB'i tanımış, ve yapılan bu sınırlandırmanın tüm Kıbrıs'ı temsil ettiği görüşünü savunmuştur.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, KKTC'nin haklarını yok saymak suretiyle, Yunanistan ile ortak bir tez üretmiş ve bu kapsamda Türkiye ile olan MEB sınırlandırmasının eşit uzaklık çizgisi yöntemine göre belirlenmesini, Kıbrıs adasının da eşit miktarda deniz yetki alanının olması gerektiğini ileri sürmüştür. Önemli belirtmek gerekir ki Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre yalnızca kıyı devletleri MEB ilan edebilme hakkına sahiptir. Bu kapsamda adaların münhasır ekonomik bölge sınırlandırması olamayacaktır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ise konusu benzer bir davayı teşkil eden Libya ve Malta arasındaki uyuşmazlıkta; GKRY'nin tezine benzeyen eşit kıyı eşit münhasır ekonomik bölge iddiasını reddetmiştir. Bu dava esasen deniz hukuku açısından “hakça ilkeler ‘in önemini vurgulayan bir içtihat oluşturmuştur. Nitekim bu kararlar birlikte Uluslararası Adalet Divanının eşit uzaklık ilkesine doğrudan üstünlük tanımadığı gösterilmiştir.¹²⁴ Çalışmanın bu kısmında Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığına dair temel tezleri 4 ana başlık altında toplanmıştır.

Türkiye Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde adaların statüsü, kıyı konumu ve hakkaniyet ilkesi gibi unsurların dikkate alınması savunmaktadır. Dolayısıyla

¹²⁴ ICJ, Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali), Judgment of 3 June 1985, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf>, E.T.: 20.05.2025.

Türkiye'ye çok yakın ancak ana kara niteliğinde olmayan küçük adalara, Meis Adası gibi, kıta sahanlığı verilmesinin adil olmayacağı görüşünü savunmaktadır. Türkiye'nin benimsediği bu yaklaşım birçok uluslararası Adalet Divanı kararında da benimsenmiştir. Bu kararlardan iki temel örnek verebilmek mümkündür. Libya- Malta (1985) davası; küçük bir ada olan Malta'ya sınırlı etki tanınmıştır, bir diğeri ise Romanya- Ukrayna (2009) davası olup; yılan adasının deniz yetki alanı yaratma hakkı sınırlanmıştır. Türkiye'de söz konusu uluslararası Adalet Divanı kararlarını örnek göstererek Rodos, Girit ve Meis gibi adaların Türkiye'nin ana kara kıyı şeridinden daha fazla deniz yetki oluşturamayacağını ileri sürmektedir.

Bu ilkeye göre deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında matematiksel eşitlikten daha ziyade, somut olaya özgün adil bir sonuca ulaşmayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade eder. Söz konusu ilke uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Tahkim Mahkemeleri tarafından da benimsenmiştir. Nitekim 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 74. ve 83.maddeleri ile de adil sonuç hedefi amaçlanmıştır. Meis Adası örneğini açacak olursak; Meis Adası 10 km² yüz ölçümüne sahip, Türkiye'nin Kaş ilçesine 2,1 km uzaklıkta yer almaktadır. Yunanistan bu adayı baz alarak 40.000 km²'ye yakın deniz yetki alanını iddia etmektedir. Bu durum da Türkiye tarafından adil olmayan ve coğrafi gerçekliğe aykırı bir yaklaşım olarak kabul görmekte, Türkiye'nin görüşüyle bağdaşmamaktadır.

Türkiye, MEB ya da kıta sahanlığı sınırlandırmasının karşılıklı kıyıların bulunduğu devletlerle yapılabileceğini savunmuş, bu doğrultuda Yunanistan ve GKRY ile karşılıklı kıyıların bulunmadığını niteleyerek, Libya ile 2019'da bir deniz yetki alanı antlaşması imzalamıştır. Türkiye'nin şu ana kadar resmi olarak münhasır ekonomik bölge ilan etmediğini ancak kıta sahanlığına dair haklarını korumak adına; NAVTEX ilanları, sesimi karıştırmalar ve Birleşmiş Milletler'e yapılan bazı resmi bildirimler ile sahip olduğu alanlardaki egemenlik iddiasını sahada göstermeyi amaçlamıştır.

3.1.4. NAVTEX İlanları ve Askeri Tatbikatlar

Doğu Akdeniz'de keşfi yapılan ve yapılmaya devam eden enerji kaynakları deniz yetki alanı mücadelelerinde durumun boyutunu askeri ve diplomatik sahada da çok boyutlu bir rekabete dönüştürmüştür. Bu kapsamda Türkiye NAVTEX ilanları ve bölgede gerçekleştirdiği askeri tatbikatlar aracılığıyla, kıta sahanlığı haklarını fiilen kullanmakta ve uluslararası kamuoyuna adeta boy göstermektedir. Türkiye'nin bölgede gerçekleştirdiği bu uygulamalar deniz yetki alanlarına dair tezlerinin fiili yansımaları niteliğindedir.

NAVTEX, denizcilerin meteoroloji, seyir ve acil durum bilgileri sağlayan uluslararası bir telsiz yayın sistemidir. Kıyı devletleri bu sistemi kullanarak kendi arama kurtarma bölgelerinde (SAR) NAVTEX mesajları yayınlamakla bilimsel araştırmalar yapacağını, o alanın geçici olarak deniz trafiğine kapatılacağını, sismik ölçümler veya tatbikatlar düzenleyeceğini duyurmaktadır. Türkiye NAVTEX yayınlarını Antalya istasyonu üzerinden yapmakta, Yunanistan ise Rodos ve Girit'ten NAVTEX yaparak Türkiye'nin ilanlarını yok sayan karşı NAVTEX yayınlanmaya devam etmektedir.

Özellikle 2010 yılı sonrasında Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı iddialarını desteklemek için Türkiye aktif NAVTEX ilanları yapmış, bu çerçevede sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri de yürütmüştür. 2018 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanı iş birliği çerçevesinde Barbaros Hayrettin Paşa adı verilen gemiyle açıklarında sismik tarama yapılmıştır. 2019 yılında Libya mutabakatı sonrası yapılan NAVTEX ilanı ile Oruç Reis adlı geminin öncülüğünde Türkiye Kıta sahanlığı içinde ölçümler gerçekleştirmiştir. 2020 yılında Oruç Reis- Ataman- Cengiz Han isimli gemiler Doğu Akdeniz'de Meis açıklarında sismik araştırmalar gerçekleştirmiş, bu durum ise Yunanistan ile büyük askeri ve siyasi gerilimlere sebebiyet vermiştir. Nitekim 2021 yılında ise Yavuz ve Fatih sondaj gemileri doğrudan enerji arama faaliyetleri çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti karasuları ve çevresinde sondaj faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Türkiye tarafından gerçekleştirilen NAVTEX ilanlarına paralel olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı çok sayıda askeri tatbikat düzenleyerek caydırıcılarının arttırmayı ve hak iddialarını koruma iradesini göstermeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen “Mavi Vatan Tatbikatı” Türkiye’nin Karadeniz, Ege ve Akdeniz’den eş zamanlı düzenlediği en büyük tatbikat olma özelliğini taşımaktadır. Bu tatbikat ile deniz yetki alanlarına yönelik egemenlik vurgusunun yapılması amaçlanmıştır. Akabinde KKTC ile müşterek olarak gerçekleştirilen Doğu Akdeniz ortak tatbikatı yapılmıştır. Yine bu kapsamda Türkiye Doğu Akdeniz’deki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin meşhur otoritesi olarak kabul edildiğini sahada da göstermiştir. Şehit Cengiz Topel tatbikatı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve KKTC Silahlı Kuvvetlerinin kara ve denizde koordineli olarak yürüttüğü bir tatbikat niteliğindedir. Bunu takiben hava, kara ve deniz unsurlarının katıldığı birleşik harp senaryoları içeren “Deniz Kurdu” tatbikatı gerçekleştirilmiş, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimine net mesajlar verilmek amaçlanmıştır.

Türkiye'nin NAVTEX ilanları, çıkar çatışmalarının sık sık yaşandığı Yunanistan kesiminde provokatif olarak nitelendirilmiş, yapılan sondaj faaliyetleri ve tatbikatların egemenlik ihlali yarattığı ileri sürülmüşse de, Türkiye'nin söz konusu faaliyetlerinin “meşru kıta sahanlığında faaliyet yürütme hakkını” kullanması çerçevesinde gerçekleştiği ve herhangi bir egemenlik ihlali yaratmadığı apaçık ortadadır.

3.2. KITA SAHANLIĞI VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI İLE İLGİLİ BAZI ULUSLARARASI UYUŞMAZLIKLAR VE YARGI KARARLARI

Devletlerin deniz alanlarında sahip olduğu yükümlülükler deniz hukuku çerçevesinde belirlenmekte, bu yükümlülüklerin kullanılması deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile mümkün olmakta, sınırların belirlenmesi ise deniz yetki alanlarını sınırlandırması hukuku ile sağlanmaktadır. Sınırlandırma sorunları; ada yapılarının statüsü, deniz alanlarının genişliği, coğrafi koşullar ve tarihi hak iddiaları gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Bu bağlamda 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz hukuku Sözleşmesi'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması noktasında detaylı olmasa da

bazı sığ ve kısa maddeler içerdiği görülmektedir. Maddelerin sınırlandırma konusunda bir netliğe ulaştırılmaması, Yunanistan ve İngiltere gibi bazı ülkeler tarafından eşit uzaklık görüşü ile; Türkiye, Fransa gibi ülkelerin hakça ilkeler merkezli yaklaşımı politikalarını benimsemesine sebebiyet vermiştir. Akdeniz'in olağanüstü konumu ve stratejik önemi¹²⁵ 2000'li yılların başından bu yana Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları yüzünden yaşanan krizlerle deniz hukukunu meşgul eden mevzulardan biri haline gelmiştir.

Bu hususlar deniz sınırlandırma ihtilaflarını yalnızca teknik bir mesele olmaktan çıkararak stratejik ve jeopolitik bir boyuta da taşımaktadır. Birçok devlet uyuşmazlıkları diplomatik yollarla çözmeyi hedeflemekteyse de bazı olaylar uluslararası yargı organlarının önüne taşınmış, yargı organları tarafından verilen kararlar ise deniz sınırlandırması hukukunun içtihatlarını oluşturmuştur.

Deniz alanlarına ilişkin yaşanan sorunlar sadece Doğu Akdeniz'e özgü olmayıp, dünyada 400'ü aşkın sınırlandırma uyuşmazlığı bulunmaktadır. Uyuşmazlıkların bir kısmı ikili anlaşmalar ile bir kısmı ise uluslararası mahkeme ve tahkim gibi yollarla çözümlenmeye çalışılmıştır. Nitekim uluslararası hukuk nezdinde uyuşmazlıkların çözümünde uygulanabilecek farklı yollar bulunmaktadır. Uluslararası sözleşmeler yapılacak sınırlandırmaları ilişkin genel prensipleri sunarak yargı organlarına geniş takdir etkisi vermiş, bu açıdan sözleşme içeriğinde oluşabilecek boşlukların yargı organı vasıtasıyla doldurulması meşrulaştırılmıştır.

Devletler hiçbir zorlama olmadan uyuşmazlıkları bir tahkim veya yargı organı önüne götürmek konusunda serbest bırakılmışlardır.¹²⁶ Nitekim bu husus deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda yaşanan uyuşmazlıklar için de geçerlidir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde uyuşmazlıkların çözümü için barışçıl yolların kullanılmasını, eğer bu şekilde çözüme varılamıyor ise yetkili bir

¹²⁵ Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kitapları, Ankara 2013, s. 1.

¹²⁶ Hakkı Hakan Erkiner-Mehmet Emin Büyük, "Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir mi?", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 2, 2021, s. 1020.

mahkeme veya tahkim merceğine gidilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²⁷ Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesinin 287.maddesi gereği; uyuşmazlıkların çözümünde seçilecek araçları, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı, Özel Hakem Mahkemesi olarak belirlemiştir.¹²⁸

Birleşmiş Milletler Deniz hukuku sözleşmesine taraf olan devletlerin aynı uyuşmazlık çözüm usulünü kabul etmeleri halinde, tarafların aksine anlaşmadığı sürece uyuşmazlığın bu usule havale edilmesi zorunlu kabul edilmiştir. Fakat taraf devletlerin farklı uyuşmazlık çözüm usullerini kabul etmeleri durumunda yine aksine anlaşma olmadığı sürece uyuşmazlık tahkim mahkemesine havale edilmektedir. Bunun dışında sözleşmeye taraf olan devlet çözüm yöntemi belirtmemiş veya taraf olduğu uyuşmazlık usul dışı kalmışsa, devletin tahkim mahkemesine gitmeye rıza gösterdiği varsayılır. Buradan da tespit edilebileceği üzere taraflar uyuşmazlık yöntemi belirleyebilir, taraflardan birinin çözüm yöntemlerinden birine tek taraflı başvurusuyla da gidilebilir.

En nihayetinde 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde, yaşanacak uyuşmazlıkların” hakça ve uluslararası uygun” şekilde yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Uluslararası Adalet Divanı statüsünün 38.maddesi gereğince yargı içtihatları uluslararası hukukun asli kaynağı değil yardımcı kaynakları arasında gösterilmiştir. Ancak bazı mahkeme kararlarının yerleşik içtihadı dönüştüğü durumlarda etkili olduğu ve diğer kararlara referans gösterildiği görülmüştür.

3.2.1. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Davası

1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta sahanlığı davası, Almanya federal Cumhuriyeti, dan, Uluslararası Adalet Divanı’na taşınan bir deniz yetki alanı sınırlandırma

¹²⁷ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, md. 279-281, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_26.pdf, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

¹²⁸ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, md. 287, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_26.pdf, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

uyuşmazlıdır.¹²⁹ Dava uyuşmazlıkta yer alan tarafların aralarında imzaladığı özel antlaşma uyarınca uluslararası Adalet Divanı'na götürülmüştür. Uyuşmazlık, Kuzey denizinde yer alan ve üç ülkenin kıyılarının karşılıklı konumda bulunduğu bir bölgede kıta sahanlığının nasıl paylaşılması gerektiği sorununun etrafında şekillenmiştir. Taraflar mahkemeden bir sınırlandırma yapmasını değil, sınırlandırmaya temel olacak uluslararası hukuk, ilke ve kuralları belirlemesini istemiş, yapılacak olan sınırlandırmayı kabul edeceklerini bildirmişlerdir.

Danimarka ve Hollanda kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık ilkesine göre yapılmasını savunmuş, bu ilkenin dayanağı olarak 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı sözleşmesini göstermişlerdir. 26 Nisan 1968 tarihli ara karar ile Danimarka ve Hollanda'nın istemlerinin aynı olduğunu belirleyen mahkeme, iki devletin dosyalarını birleştirmiştir.

Almanya ise kıyı çizgisinin iç bükey olması nedeniyle eşit uzaklık yönteminin adil bir sonuç doğurmayacağını bu yüzden sınırlandırmanın hakkaniyet esasına göre yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Almanya, dar kıyı uzunluğuna sahip olmasına rağmen eşit uzaklık yönteminin kıta sahanlığındaki payını büyük ölçüde sınırlayacağı tezini ortaya koymuştur.

20 Şubat 1969 tarihinde 6'ya karşı 11 oy oranı ile alınan mahkeme kararında, bahse konu sınır çizgilerinin taraflar arasındaki antlaşma ile her tarafın ana karasının deniz altındaki doğal uzantısını onun kıta sahanlığının içinde bırakacak şekilde hakça ilkelere uygun olarak çizilmesi gerektiğini belirleyerek dikkate alınması gereken bazı koşulları açıklamıştır. Nitekim uluslararası Adalet Divanı kararında; eşit uzaklık ilkesinin kıta sahanlığı sınırlandırmalarında otomatik olarak uygulanacak zorunlu bir kural olmadığını, devletler arasında sınırlandırma yapılırken hakkaniyet ve özel coğrafi koşulların uygunluğunun dikkate alınması gerektiğini, adil sonuç ilkesinin deniz sınırlandırmalarının temel amacı olması gerektiğini, coğrafi yapılar nedeniyle kıyı uzunluklarının orantısız etkilenmesinin dikkate alınması gereken bir durum

¹²⁹ Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası (Almanya/Danimarka; Almanya/Hollanda), Karar, 20 Şubat 1969, ICJ Reports 1969, s. 3, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/51/5537.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

olduğu noktalarına özellikle vurgu yapılmıştır. Kuzey Denizi davasında Divan Almanya, Danimarka ve Hollanda arasındaki sınırlandırmayı Almanya'nın iç bükey kıyı şeklini göz önünde bulundurarak bunun Almanya'nın özel koşulu olduğuna karar verilmiştir.¹³⁰ Bu çerçevede mahkemece söz konusu sınırlandırmaların eşit uzaklık ilkesine uygun olarak yapılması gerektiği görüşü reddedilmiş ve bu ülkenin teamül hukukunun da bir kuralı olmadığını kayda geçirmiştir.

Bu karar ile kıta sahanlığı sınırlandırmalarında eşit uzaklık gibi tek tip bir yöntem yerine hakkaniyete dayalı ve adil sonuç doğuracak bir yaklaşımın benimsenmesi içtihatlaştırılmıştır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 74. ve 83. maddelerinde yer alan adil sonuca ulaşmak amacıyla anlaşma ilkesi de bu davanın etkisiyle şekillenmiştir. Uluslararası Adalet Divanı bu kararıyla “hakkaniyete uygun sınırlandırma” ilkesini ilk kez sistematik şekilde formül etmiş, karar sonraki tüm kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge davaları için de bir referans oluşturmuştur.

Belirtmek gerekir ki, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de özellikle Yunan adalarının ana karalar kadar kıta sahanlığı hakkına sahip olamayacağı, sınırlandırmaların özel koşullar ve hakkaniyet dikkati alınarak yapılması gerektiği yönündeki tezleri bu dava kararına doğrudan dayanmaktadır.

3.2.2. Ukrayna- Romanya Arasında Karadeniz'deki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Davası

Romanya ile Ukrayna arasında Karadeniz'deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlık, Uluslararası Adalet Divanı nezdinde bitişik kıyıları arasında deniz yetki alanının sınırlandırılmasına ilişkin en son davalardan biri olup, özellikle Tuna Nehri ağzı açıklarındaki Yılan (Serpent Island) etrafındaki deniz alanlarının paylaşımı üzerine yoğunlaşmıştır.¹³¹ Taraflar 1997

¹³⁰ Yusuf Aksar, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 60.

¹³¹ Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Karadeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Romanya/Ukrayna), Karar, 3 Şubat 2009, ICJ Reports 2009, s. 61, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

yılında anlaşmaya varamamış ve uyuşmazlığı 2004 yılında uluslararası Adalet divanına taşımışlardır.

Uyuşmazlığın temelini oluşturan sorun, Yılan Adası'nın Deniz yetki alanlarının belirlenmesine dikkate alınıp alınamayacağı ve ne ölçüde etki yaratacağı hususunda toplanmıştır. Romanya, Yılan Adası'nın küçük, yaşam barındırmayan bir kara parçası olduğunu ve bu sebeple deniz yetki alanı üretimi hakkına sahip olmadığını ileri sürmüş, sınırlandırmanın hakkaniyet ve eşit uzaklık ilkeleri ile yapılması gerektiğini savunmuştur.

Ukrayna ise Yılan Adası'nın bir ada olduğunu, dolayısıyla kendi kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge üretimi hakkına sahip olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca adaya bazı binalar ve altyapı unsurları ekleyerek yerleşme açık olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın 3 Şubat 2009 tarihinde oybirliği ile aldığı karara göre üç aşamalı sınırlandırma metodu benimsenmiştir. Bu kapsamda geçici eşit uzaklık hattı belirlenmiş, bu hat ilgili coğrafi koşullara göre revize edilmiş ve ortaya çıkan hattın adil olup olmadığı test edilmiştir. Mahkeme, eşit uzaklık yöntemiyle ilk sınır çizgisi oluşturmuş, Yılan Adası'nın etkisi sınırlı tutulmuş, bu adanın sınırlandırma hattını belirlemede orantısız etki yaratmaması gerektiği belirtilmiştir. Ortaya çıkan sınır hattının tarafların kıyı uzunlukları ve genel deniz alanlarıyla orantılı ve hakkaniyeti uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Uluslararası Adalet Divanı, Yılan Adası'nın deniz yetki alanı üretme kabiliyetinin sınırlı olduğunu hükmetmiş yani ada kıyı olarak kabul edilmekle birlikte sınırlandırmaya sınırlı etkiyle katılmıştır. Bu noktada, Uluslararası Adalet Divanı'nın Serpents Adası'nın kıyı uzunluğunu 2 km, Ukrayna anakarasının kıyı uzunluğunu ise 705 km olarak tespit ettiği görülmektedir.¹³² Uluslararası Adalet Divanı, yaklaşık 12.000 km deniz alanının büyük çoğunluğunu Romanya lehine sınırlandırmış, her iki tarafta kararı olumlu karşılamış ve uygulamaya koymuştur.

¹³² Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, ICJ Reports 2009, s. 51, §149; ayrıca bkz.: Aasen, P. J., The Law of Maritime Delimitation and the Russian–Norwegian Maritime Boundary Dispute, Lysaker, Fridtjof Nansens Institutt, 2010, ss. 54–55.

Bu dava küçük adaların ve kayalıkların deniz yetki alanı yaratma kapasitelerinin mutlak olmadığını ve coğrafi yahut hukuki bağlama göre sınırlandırılabilirliğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle Türkiye'nin Meis ve benzeri küçük Yunan adalarının ana karalar gibi deniz yetkisi yaratamayacağı yönündeki tezine hukuki dayanak teşkil eden niteliktedir.

3.2.3 1986 Gine- Gine Bissau Davası

Batı Afrika'da Komşu iki devlet olan Gine ve Gine Bissau, deniz kıta sahanlığı ve balıkçılık alanlarının sınırlandırılması konusunda uyuşmazlığa düşmüş, uyuşmazlık bitişik kıyılara sahip olan devletlerin hangi ilkelere göre sınırlandırma yapacağı sorusu çevresinde şekillenmiştir.¹³³ Bu kapsamda taraflar 1983 yılında aralarındaki anlaşmazlığı bir hakem mahkemesine götürme konusunda anlaşmışlardır. 18 Şubat 1983 tarihinde aralarındaki deniz sınırının belirlenmesi ile ilgili uyuşmazlığı hakem yolu ile çözmek adına özel antlaşma imzalamışlardır.

Uyuşmazlık, karşılıklı olmayan kıyılarının bulunduğu bir bölgede deniz yetki alanlarının ne şekilde sınırlandırılacağı ile ilgili olup Gine; hakkaniyet ve kıyı uzunluklarının orantısı ilkesine göre sınırlandırma yapılmasını istemiştir. Gine Bissau ise daha çok coğrafi simetri ve tarihi haklara dayanmıştır.

Gine ile Gine Bissau Davasında Gine Bissau eşit uzaklık yöntemiyle belirlenecek hattın özel koşullar doğrultusunda ayarlandıktan sonra hakça bir sonuç ortaya koyacağını öne sürerek eşit uzaklık yönteminin kullanılmasını talep etmiştir.¹³⁴ Uluslararası Adalet Divanı ise eşit uzaklık yöntemini mecburi bir yöntem olmadığını, coğrafyanın incelendikten sonra hangi yöntemin kullanılacağını karar vermeye uygun bulmuştur. İki veya daha çok devlet arasında yaşanan deniz uyuşmazlıklarında uygulanan hukuk kuralları ve mahkeme kararları incelendiğinde sınırlandırmanın

¹³³ Uluslararası Adalet Divanı (UAD), *31 Temmuz 1989 Tarihli Tahkim Kararı Davası (Gine-Bissau / Senegal)*, Karar, 12 Kasım 1991, ICJ Reports 1991, s. 53. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/82/082-19911112-JUD-01-00-EN.pdf>

¹³⁴ 1989 Tarihli Gine-Bissau - Senegal Sınırlandırma Davası, <https://www.icj-cij.org/case/82>, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

genel olarak kıyı devletinin ilgili bütün unsurları göz önünde bulundurularak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüm sunacak şekilde yapılması öngörülmektedir.¹³⁵ Daha açık bir ifade ile mahkeme eşit uzaklık yönteminin otomatik olarak uygulanmayacağını, bölgedeki özel koşulların dikkate alınması gerektiğini ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hakkaniyetin öncelikli olduğunu teyit etmiştir. Özellikle Gine'nin uzun ve düz kıyı hattı ile Gine Bissau'nun girintili çıkıntılı kıyılarının, sınır çizgisinin belirlenmesinde etkili olması gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme her iki ülkenin doğal kaynakları erişiminin engellenmemesi gerektiğini bunun adil bir sınırlama ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Alınan kararda mahkeme, sınır çizgisi tek taraflı olarak belirlemiştir. Bu kapsamda sınır hattı, Gine'nin lehine bir miktar güneye doğru kaydırılmış, böylece Gine'nin daha geniş kıta sahanlığına sahip olması sağlanmıştır. Karar ile kıyı uzunluğu ve coğrafi avantajları olan devletin daha fazla denize yetki alanına sahip olabileceği gösterilmiş, hakkaniyet yaklaşımının yapılacak sınırlandırmalarda tercih değil zorunlu bir değerlendirme ilkesi haline geldiği ortaya konmuş, coğrafyanın sınırlandırma üzerindeki etkisi daha net şekilde vurgulanmıştır.

3.2.4. Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası

Dava, Danimarka'nın Grönland kıyıları ile Norveç'in Jan Mayen Adası arasında bulunan Kuzey Atlantik Okyanusu'ndaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının belirlenmesi amacıyla ortaya çıkmıştır.¹³⁶ Danimarka hükümeti 16 Ağustos 1988 tarihinde Norveç'e dava açmıştır. Bu dava ile her iki taraf da 72.000 km²'lik bir alan üzerinde hak iddiasında bulunmuştur.

Taraflar her ne kadar sınırlandırma konusunda müzakerelere başlamışsa da uzlaşma sağlanamayınca konu 1988 yılında uluslararası Adalet Divanı'na

¹³⁵ Yücel Acer, "Kıta Sahanlığı Kavramı, Sınırlandırılması ve Doğu Akdeniz'de Deniz Alanları Sorunu", Ed. Kemal İnat- Burhanettin Duran- Muhittin Ataman, Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları Seta Yayınları, İstanbul 2020, s. 10

¹³⁶ Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Grönland ile Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Danimarka/Norveç), Karar, 14 Haziran 1993, ICJ Reports 1993, s. 38, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

götürülmüştür. Davada Danimarka; kendi kıyı şeridinin uzunluğu ve jeopolitik ağırlığına vurgu yapmış bu kapsamda daha geniş bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge talep etmiştir. Bu açıdan mahkemeden Grönland'ın esas çizgilerinden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar olan alanları tek bir sınırlandırma çizgisi ile belirtmesini bu mümkün değil ise uluslararası hukukun ilkeleri uyarınca bu sınırın çizilmesini mahkemeden talep etmiştir.

Norveç ise Jan Mayen Adası'nın Norveç'in bir parçası olarak deniz yetki alanı üretimi hakkı olduğunu ileri sürerek adanın tam yetkiye sahip olması gerektiğini savunmuştur. Mahkemeden orta çizginin iki ayırıcı çizgi olacağını belirlemesini istemiş, bu kapsamda taraflar arasında 1965 yılında imzalanan ikili anlaşmanın ve 1958 Cenevre Kıta sahanlığı sözleşmesinin hükümlerinin söz konusu deniz alanını kapsadığını savunmuştur.

Mahkeme huzurda yer alan davanın koşullarının orta çizginin ayarlanması veya kaydırılmasını gerektirip gerektirmediğini inceleyerek; buzulların varlığını da dikkate alarak balık kaynakları, tarafların eylemleri, güvenlikle ilgili hususlar ve nüfus ve ekonomi gibi birtakım faktörleri göz önünde bulundurmıştır. Bu kapsamda mahkeme öncelikle eşit uzaklık yöntemiyle başlangıç hattını oluşturmuş ancak Grönland'ın çok daha uzun kıyı şeridi ile Jan Mayen'in küçük bir ada olması sınırın Grönland lehine kaydırılmasına neden olmuştur. Sonuç itibariyle eşit uzaklık hattı hakkaniyet gereği yaklaşık 60 deniz mili Grönland yönüne kaydırılmıştır. Mahkeme Jan Mayen'in adı olması statüsünün tanınmış ancak sınırlandırmada Grönland gibi bir ana kara kıyısıyla eş değer muamele görmesinin de hakkaniyeti aykırı olacağını hükmetmiştir. Bu karar küçük adaların sınırlandırmada sınırlı etkisinin olması gerektiği ilkesini bir kez daha güçlendirmiştir. Bu yönüyle de dava Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge tezlerini doğrudan destekleyen bir içtihat niteliğindedir.

3.2.5. Bangladeş- Myanmar Bengal Körfezi Davası

Bu dava Bangladeş ile Myanmar arasında kıta sahanlığı ve kıta sahanlığı dış sınırının taşınması, MEB ve karasuları sınırlarının tespiti konusunda yaşanan

uyuşmazlığa ilişkindir. Uyuşmazlık taraflar arasında yıllarca devam etmiş ve yapılan görüşmelerden herhangi bir netice alınamaması sebebiyle Bangladeş konuyu hakem mahkemesine taşımış, Myanmar ise uyuşmazlığı Uluslararası Deniz hukuku mahkemesine (ITLOS) taşımayı teklif etmiş, nihayetinde Uyuşmazlık uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi tarafından görülmeye başlamıştır.

Bangladeş, kıyı hattının iç bükey olduğunu bu nedenle eşit uzaklık ilkesinin haksız sonuçlar doğuracağını savunmuştur. Myanmar ise sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine göre yapılmasına talep etmiştir. Davada taraflar arasında 1974-2008 yılları arasında gerçekleşen görüşme tutanaklarının incelenmesi ile beraber, Bangladeş bahse konu tutanakların Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca bir antlaşma niteliği taşıdığını öne sürmüştür¹³⁷. Myanmar ise, tutanakların antlaşma niteliği taşımadığını, bazı konuları açıklık getirdiğini belirtmiştir.¹³⁸

Mahkeme sınırlandırmanın Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarını ele aldıktan sonra eşit uzaklık yöntemini üç aşamalı olarak uygulamaya karar vermiştir. Bu kapsamda ilk olarak eşit uzaklık çizgisi belirlenmiş akabinde Bangladeş'in içbükey kıyı yapısı hakkaniyet açısından değerlendirilmiş ve kıyı uzunluğu ile elde edilen deniz alanı oranları karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda uluslararası Deniz hukuku Mahkemesi Bangladeş'in kıta sahanlığının 200 deniz milin ötesine uzandığını kabul ederek bu alanda da sınır çizmiştir. Bu husus ilk defa bir mahkemenin 200 mil ötesi için bağlayıcı sınırlandırma yapma niteliği açısından önem arz etmektedir. Mahkeme küçük adaların sınırlandırma üzerindeki etkisini sınırlı tutmuş özellikle Myanmar'a ait bazı küçük adaların sınır çizgisine yön vermeyecek şekilde etkisizleştirildiği görülmüştür.

Alınan bu karar ile uluslararası deniz hukukunda; hakkaniyet ve adil sonuç ilkeleri sınırlandırmalarda temel ölçüt olarak pekiştirilmiştir. Coğrafi şekillerin

¹³⁷ Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration (Bangladesh v. Myanmar), Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Kararı, 14 Mart 2012, par. 100–105. (Bangladeş, bu süreçte söz konusu tutanakların UNCLOS uyarınca bağlayıcı anlaşma niteliği taşıdığını ileri sürmüştür.)

¹³⁸ 2012 Tarihli Bangladeş-Myanmar Kararı, s. 29, par. 65, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/published/C16-J-14_mar_12.pdf, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

doğrudan sınırlandırma çizgisi üzerinde etkili olabileceği vurgulanmış ve 200 deniz mil ötesindeki kıta sahanlığı sınırlandırmasında ilk kez mahkeme yetkisini kullanmış ve bu olanı sınırlandırmıştır.

Bu dava Türkiye açısından da büyük önem arz etmektedir. Nitekim Türkiye bu davayı Doğu Akdeniz'deki tezlerinin hukuki temeli olarak sık sık kullanmaktadır. Eşit uzaklık yönteminin her zaman adil sonuç vermediği, coğrafi yapının önemi ve küçük adaların kıta sahanlığı üzerinde sınırlı etkisinin olması gerektiği gibi hususlar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki pozisyonu destekleyen unsurlardandır.

3.2.6. 1977 Manş Denizi Davası

Bu dava İngiltere ve Fransa arasında Manş Denizi ve Atlantik okyanusuna uzanan bölgede kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesine ilişkindir.¹³⁹ Bu dava Türkiye-Yunanistan arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlığı büyük oranda benzerlik göstermektedir. Nitekim her iki uyuşmazlıkta da iki ülkenin kıyıları birbirine yakın ve karşılıklı konumdadır.

Dava, özellikle Fransa kıyıları ile İngiltere'ye bağlı Kanal Adaları (Channel Islands) arasında yer alan deniz alanlarında hangi devletin deniz yetki alanına sahip olacağı hususu çerçevesinde şekillenmiştir. Taraflar Kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda anlaşamamış ve aralarında imzaladıkları 1975 tarihli bir tahkim sözleşmesi ile konuyu hakem mahkemesine götürme kararını almışlardır.

Fransa eşit uzaklık gönderilen uygulanmasını talep etmiş; İngiltere ise kendisine bağlı olan kanal adalarının da eşit uzaklık hesabına dahil edilmesinin talep etmiş ve bu adalar sayesinde daha geniş bir kıta sahanlığı alanını elde etmek istemiştir. Fransa ise bu adaların ana karaya çok yakın olmasının nedeniyle sınırlı etkili sayılmasını savunmuştur. Mahkeme eşit uzaklık prensibinin mutlak ya da zorunlu bir yöntem olmadığını ifade etmişse de Kuzey Denizi davasında ifade edilen antlaşmanın

¹³⁹ Birleşmiş Milletler, Birleşik Krallık ile Fransa Arasında Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Tahkimi, Karar, 30 Haziran 1977, RIAA, Cilt XVIII, s. 3-413, https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf, (Erişim Tarihi: 13.08.2025).

bulunmadığı durumlarda kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkeler temelinde yapılacağı ilkesinin uluslararası hukukun genel bir kuralı olduğunu belirtmiştir.

Mahkeme; Kanal Adaları'nın ada statüsünü kabul etmekle birlikte, bu adaların deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Fransa ana karasına kıyıdaş gibi etki etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Netice itibarıyla kanal adalarının kıta sahanlığı üzerindeki etkisi kısıtlanmış ve sınır Fransa lehine çizilmiştir. Coğrafi koşullar ve tarafların kıyı uzunlukları sınırın belirlenmesinde temel etken oluşturmuştur.

Bu karar ile; adaların deniz yetki alanı yaratmadaki etkisinin sınırlandırılabilceği ilk defa açıkça karara bağlanmış, eşit uzaklık ilkesinin mutlak olmadığı bunun yerine adil sonuç elde etmeye yönelik hakkaniyet ilkelerinin geçerli olduğu ortaya konmuştur. Bu açıdan karar 1969 tarihli Kuzey Denizi davası ile başlayan hakkaniyet doktrininin pratikteki ilk uygulaması olarak görülmüştür. Türkiye bu kararı Doğu Akdeniz bağlamında Rodos, Meis, Girit gibi adaların Türkiye'nin ana kara kıyılarına göre deniz yetki alanı yaratmayacağı savını desteklemek için örnek karar olarak göstermektedir.

3.2.7. Uluslararası Adalet Divanı'nın 2004 ve 2024 Tarihli Danışma Görüşleri Işığında İsrail'in Uygulamalarının Hukuki Değerlendirilmesi

İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında sürdürdüğü uygulamaların uluslararası hukuk bağlamında değerlendirilmesi, yalnızca diplomatik ve siyasi düzeyde değil, aynı zamanda hukuki düzlemde de ciddi tartışmalara konu olmuştur. Bu bağlamda, Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 2004 yılında verdiği danışma görüşü ile 2024 yılı itibarıyla sürmekte olan ikinci bir danışma süreci çerçevesinde önemli hukuki belirlemelerde bulunmuş ya da bulunma hazırlığındadır.

9 Temmuz 2004 tarihinde UAD tarafından verilen “*İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnşa Edilen Duvarın Hukuki Sonuçları*” başlıklı danışma görüşünde, İsrail'in Batı Şeria'da inşa ettiği güvenlik duvarının, Filistin topraklarını fiilen böldüğü, sivil yaşamı engellediği ve Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını ihlal ettiği belirtilmiştir. Divan, açık bir şekilde İsrail'in bu uygulamalarını **uluslararası**

hukuka aykırı olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, İsrail'in inşaatı durdurması, mevcut yapıları yıkması ve zarar gören Filistinlilere tazminat ödemesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁴⁰.

Divan bu görüşünde, İsrail'in **Dördüncü Cenevre Sözleşmesi** hükümlerini ihlal ettiğini ve özellikle sivil nüfusa yönelik kolektif cezalandırma niteliği taşıyan uygulamalardan kaçınması gerektiğini ifade etmiştir. Kararda, İsrail'in sorumluluğu dışında, diğer devletlerin de bu hukuka aykırı duruma **yardımcı olmamaları ve tanımamaları** gerektiği belirtilmiştir¹⁴¹.

2004 tarihli bu görüş, İsrail'in işgal altındaki topraklarda sürdürdüğü yerleşim faaliyetleri, altyapı inşaatları ve ayrımcı politikalarının hukuk dışılığını net şekilde ortaya koymuş ve sonraki gelişmelere de hukuki zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, BM Genel Kurulu'nun talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı nezdinde 2022 yılında başlatılan ikinci danışma süreci 19 Temmuz 2024 yılı itibarıyla tamamlanmış; UAD, İsrail'in işgal altındaki Filistin Topraklarındaki faaliyetlerinin hukuka aykırı olduğunu, işgalin sonra erdirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu yeni sürecin konusu, İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında -Doğu Kudüs dahil olmak üzere- sürdürdüğü genel politikaların ve pratiklerin uluslararası hukuk açısından doğurduğu sonuçlardır. Danışma talebi çerçevesinde Divan'a, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50'den fazla devlet ve uluslararası kuruluş görüş bildirmiştir¹⁴². Henüz nihai karar açıklanmamış olsa da, devletlerin büyük çoğunluğu, İsrail'in **sürekli işgal, ilhak, ayrımcı uygulamalar ve Filistin halkının temel haklarını ihlal** gibi konularda uluslararası yükümlülüklerini ihlal ettiğini beyan etmiştir¹⁴³.

¹⁴⁰ Advisory Opinion, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, I.C.J. Reports 2004, s. 136-200.

¹⁴¹ Advisory Opinion, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, par. 149-160.

¹⁴² ICJ, Press Release No. 2023/29, Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, 20 Temmuz 2023.

¹⁴³ "Written Statements", <https://www.icj-cij.org> (Erişim: 7 Ağustos 2025).

Bu danışma süreci, 2004'teki görüşle başlayan ve günümüze kadar derinleşen uluslararası hukuki tartışmanın devamı niteliğindedir. Ayrıca, 2023 yılında Güney Afrika tarafından İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'na açılan **soykırım suçlaması** içeren davayla birlikte değerlendirildiğinde, güncel gelişmelerin uluslararası hukukta ciddi sonuçlar doğurma potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

3.3. İSRAİL'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI VE GAZZE İLE BAĞLANTISI

İsrail Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki enerji kaynaklarının hem ekonomik kalkınma hem de bölgesel etki alanını genişletme aracı olarak görmektedir. Fakat bu enerji politikası doğrudan Filistin meselesi özelde ise Gazze İle bağlantılı nitelik taşımaktadır. Nitekim gaz açıklarındaki kıyı suları ve olası enerji rezervleri, İsrail'in güvenlik stratejisinin merkezinde yer almakta aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki jeopolitik ittifakları da doğrudan etkilemektedir.

3.3.1. İsrail'in Enerji Arama ve Çıkarma Faaliyetleri

İsrail 2009 yılında Tamar ve 2010 yılında keşfedilen Leviathan Sahaları ile Doğu Akdeniz Enerji denkleminde önemli bir aktör haline gelmiştir. Özellikle Leviathan sahası yaklaşık 600 milyar m³ doğalgaz rezervine sahip bir bölgedir. İsrail keşfedilen bu kaynakları iç tüketim, ihracat ve jeopolitik baskı aracı olarak kullanmaktadır. Bu enerji kaynaklarının Doğu Akdeniz'den Avrupa'ya ulaştırılması için İsrail ile Yunanistan, GKRY ve Mısır'la bir takım iş birlikleri kurulmuştur. Nitekim bu ittifakın en somut örneklerinden biri EastMed Boru Hattı Projesi'dir. Yine İsrail'in Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve mısır ile birlikte Türkiye'yi dışlayan bir enerji diplomasisini amaç alan Doğu Akdeniz gaz formu (EMGF) yapılan iş birliklerindedir.

Üzerinde durulması en önemli konulardan biri gaz ve kıyı açıklarının da Doğu Akdeniz'in bir parçası olması ve burada da büyük enerji potansiyellerinin bulunmasıdır. İsrail, Filistin'in kıta sahanlığı ve MEB haklarını tanımadığı gibi bölgedeki egemenlik haklarını da güvenlik gerekçesiyle sınırlamaktadır. 1999 yılında Gazze açıklarında "GAZA MARİNE" adı verilen ve yaklaşık 30 milyar m³ doğalgaz

içerdiği tahmin edilen işletilemeyen bir saha mevcuttur. İsrail bu sahaya Filistinlilerin doğrudan erişimini engellediği gibi buna gerekçe olarak deniz ablukasını göstermektedir.

Bilinmelidir ki İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri operasyonlar yalnızca kara sınırında değil Gazze'nin deniz alanına da kontrol altına alma amacı gütmektedir. Bu bağlamda gaz de deniz şeridi boyunca balıkçılık ve enerji faaliyetleri İsrail tarafından sınırlandırılmış, bu durumun da İsrail'in enerji güvenliği ve deniz yetki alanları politikasının uzantısı olduğu ileri sürülmüştür. Nitekim 2023 ve 2024 yıllarında Gazze Savaşı esnasında İsrail donanması, denizden kuşatma ve abluka uygulayarak Filistin'in deniz yetkisini tamamen, fiilen ortadan kaldırmıştır.

Gazze'deki çatışmalar, İsrail'in Doğu Akdeniz'deki enerji projelerini daha da askerileştirmesine sebebiyet vermekte, EMGF gibi platformların Filistin'i dışlayarak meşruiyet tartışmaları yaratmasına neden olmaktadır.

Türkiye ise Filistin'in Doğu Akdeniz'de deniz yetki hakkı olduğunu savunan nadir ülkelerden biridir. Gerek siyasi gerek hukuki gerekse de uluslararası insan hakları Hukuku çerçevesinde Gazze ablukasına karşı olan Türkiye, İsrail'in Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı deniz yetki alanı iş birliklerine de karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda Gazze yönelik İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırıların Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki diplomatik pozisyonunu etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3.2. İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Müttefiklik İlişkileri

Doğu Akdeniz'deki enerji rezervlerinin keşfi ile birlikte İsrail, enerji temelli jeostratejik iş birlikleri gerçekleştirme politikası ile gerek bölgedeki yalnızlığını aşmak gerekse de enerji ihracat yollarını güvence altına almak amacıyla çok taraflı ittifaklar kurma amacı yutmuştur bu ittifaklar ekonomi, askeri, diplomatik ve jeopolitik boyutlar içermektedir. İsrail'in bu süreçteki başlıca müttefikleri Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'dir. Bu birliktelik bahse konu ülkeler arasındaki bölgesel yakınlıktan da kaynaklanmaktadır. Özellikle dikkat edilmelidir ki bu üç ülke Doğu Akdeniz'de

Türkiye'ye karşı da enerji diplomasisinin de ana aktörlerinden kabul edilir. Müttefikler arasında 2010'dan itibaren üçlü zirveler düzenlenmiş çeşitli anlaşmaları imzalanmış, EastMed Boru hattı projesi girişimi yapılmış, İsrail Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı ilan ettiği münhasır ekonomik böyle anlaşmalarını tanımış, Türkiye'nin Kıta sahanlığı tezlerine karşı GKRY ile işbirliklerini sürdürmüş ve savunma işbirliği anlaşmaları gerçekleştirerek bu anlaşmaları ortak deniz tatbikatları ile de desteklemiştir.

İsrail'in bölgedeki bir diğer müttefik olarak kabul edilen Mısır, Doğu Akdeniz'in enerji denkleminde stratejik bir ortak haline gelmiştir. Nitekim İsrail'in Tamar ve Leviathan sahalarından çıkan doğal gazın bir kısmı Mısır'daki LNG tesislerinde sıvılaştırılmaktan ve Avrupa'yı ihraç edilmektedir. İki ülke arasında askeri alanda doğrudan bir ittifak olmamasına karşın, iki ülke de Gaza Marine sahasının denetimi ve halasının kontrolü konusunda ortak bir iş birliği içerisinde.

Avrupa Birliği, EastMed projesini mali ve siyasi destek vermekte; Avrupa Birliği'nin buradaki amacı bazı kesimlerce Rus enerji bağımlılığını azaltma hedefi ve İsrail kaynaklarını alternatif kaynak olarak görmesinden ibarettir. Hal böyleyken İsrail ve AB arasındaki bu ittifakın, Gazze Savaşı ile İsrail'in yaptığı insan hakları ihlalleri ile sarsıntıya uğradığı ve birtakım gerginlikler yarattığı görülmektedir.

İsrail'in gerek küresel gerekse Doğu Akdeniz'deki en büyük güvenlik destekçisi olan Amerika Birleşik Devletleri, 2020 yılında EastMed projesine jeopolitik nedenlerle geri çekildiğini açıklamışsa da, ittifakı diplomatik destek olarak sürdürmeye devam etmektedir. İsrail- Yunanistan- GKRY- ABD dördlüsü özellikle 2020 yılı sonrasında savunma ve enerji diplomasisinde iş birlikleri çerçevesinde bir platform oluşturduğu görülmektedir.

İsrail'in kurduğu bu ittifakların; Türkiye'nin deniz yetki alanı tezlerine Karşı durmak, enerji ihracatının güvenliğini korumak, askeri, ABD ve AB desteğini korumak ortak amaçlarından sayılabilecektir. Nitekim bu ittifaklar Türkiye'yi dışlama amacı güden bir Doğu Akdeniz düzeni oluşturma hedefini ortaya koymaktadır.

2019'da Türkiye ile Libya arasında gerçekleştirilen MEB Anlaşması ise bu bloklasmaya karşı atılmış hukuki ve stratejik bir adım olarak kabul görmektedir.

3.3.3.İsrail-Gazze Çatışmalarının Bölgedeki Deniz Güvenliğine Etkisi

Son yıllarda sadece enerji kaynakları ile değil artan jeopolitik gerilimler ve askeri hareketliliklerle de dikkat çeken Doğu Akdeniz'de; İsrail'in gerek doğalgaz sahalarındaki faaliyetleri gerekse gazla yönelik gerçekleştirilen uluslararası hukuka aykırı askeri operasyonları bölgedeki deniz güvenliği açısından belirsizlik ve istikrarsızlık yaratmaktadır. Bu durum bölgedeki enerji arz güvenliğini ve ticaret yollarının emniyetini önemli ölçüde etkilemektedir.

Nitekim İsrail donanması, Leviathan ve Tamar adlı doğalgaz sahalarını koruma amacıyla bölgeyi denizaltılar, korvetler, İHA 'lar ve roket savunma sistemleri donatmıştır. Leviathan sahası İsrail tarafından stratejik ekonomik tesis olarak kabul edilmekte ve olası saldırılara karşı sürekli gözlem altında tutulmaktadır. Doğu Akdeniz'deki EastMed boru hattı Deniz altından geçecek olması nedeniyle de güvenlik riski taşımaktadır. Hattın geçeceği güzergâh Türkiye'nin kıta sandığı iddiasıyla kesişen alanda yer alması sebebiyle siyasi olarak ihtilafli ve güvenlik açısından tehdit altında olan bölgelerden görülmektedir.

2007 yılından bu yana gaz ve kıyılarına deniz ablukası altında tutmayı ve bölgeyi askeri kontrol altında yönetmeyi devam ettiren İsrail, Gazze'deki çatışmalar sırasında kıyı bombardımanları, denizden karaya roket atışları ve kıyı limanlarının hedef alınması gibi birtakım operasyonlar düzenlemiştir. Bu hususlar yanında Gazze'deki çatışmalar sırasında Hamas'ın deniz komandoları ve sabotaj girişimleri ile İsrail'in kıyı güvenliğini zayıflattığı da görüşler arasındadır.

Gazze açıklarından herhangi bir deniz güvenliğinin olmaması, devam eden savaş sürecinde de balıkçılık ve ticari deniz taşımacılığını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Bu durum deniz güvenliğinin insani ve ekonomik boyutlara da sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

İsrail bölgede enerji altyapısını korumak adına “Sa’ar-6” sınıfı korvetleri hizmete almış, bölgede Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ortak Noble Dina tatbikatları düzenlemiş ve deniz gücünü bölgeye yansıtmayı amaçlamıştır. Tüm bu durumlar bölgede yer alan enerji hatları ve deniz platformlarının sadece fiziksel değil siber saldırılara da açık hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç itibariyle İsrail'in enerji sağlığını koruma içgüdüğü denizlerdeki askeri varlığını kalıcılaştırdığı kadar Doğu Akdeniz'deki askerileşmeyi de hızlandırma amacı taşımıştır. Nitekim İsrail'in enerji sahalarını koruma ve Gazze'ye yönelik deniz ablasının sürdürme politikaları Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğini ekonomik ve insani yönleri ile de tehdit eden çok boyutlu bir kriz haline gelmiştir.

SONUÇ

Bu tez çalışması İsrail-Gazze meselesini; yalnızca bir kara parçası üzerinde yaşanan egemenlik çatışması olarak değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki enerji rekabeti, deniz yetki alanı uyuşmazlıkları ve uluslararası hukuk normlarının ihlali gibi çok boyutlu bir perspektifle ele alınmıştır.

Birinci bölümde, İsrail ve Filistin'in devletleşme süreçleri ve bu sürecin uluslararası siyasetteki yansımaları incelenmiştir. İsrail'in 1948'de kuruluşunun ardından, Filistin topraklarında giderek artan İsrail işgali, Gazze Şeridi'nin kontrolü ve yerleşim politikaları, 1967 sonrası askeri varlıkla birleşmiş ve bu durum uluslararası hukuk açısından "işgal" niteliği kazanmıştır. Oslo Süreci her ne kadar iki taraflı barış umutlarını yeşertmiş olsa da, hem İsrail'in anlaşmalara uymaması hem de Filistin tarafındaki siyasi bölünme bu sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda İsrail'in Gazze'ye yönelik kara, hava ve deniz saldırıları, 1949 Cenevre Sözleşmeleri, İnsancıl Hukuk, BM Şartı'nın 2/4. ve 51. maddeleri, savaş suçları ve orantılılık ilkesi kapsamında ciddi biçimde sorgulanmaktadır. Özellikle sivillere yönelik orantısız güç kullanımı, sağlık ve eğitim tesislerinin hedef alınması gibi eylemler, uluslararası hukuk açısından "insanlığa karşı suç" iddialarını gündeme getirmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, İsrail'in Gazze politikalarının sadece kara ile sınırlı kalmadığı; bu saldırıların aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları ve enerji çıkarlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu ortaya konmuştur. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), deniz yetki alanlarının belirlenmesinde esas alınan temel metin olmasına karşın, Türkiye ve İsrail dâhil bazı ülkeler arasındaki MEB (Münhasır Ekonomik Bölge) ilanları, çakışan kıta sahanlıkları, tek taraflı NAVTEX ilanları, petrol-doğalgaz arama faaliyetleri ve askeri tatbikatlar nedeniyle ciddi hukuki uyuşmazlıklar doğmuştur.

İsrail'in özellikle Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı enerji anlaşmaları, Lübnan ve Suriye gibi kıyıdaş ülkelerin hak iddialarını görmezden gelmiş, bu da Doğu Akdeniz'deki enerji diplomasisini hukuki değil, güç odaklı bir çatışma zemini haline getirmiştir. Ayrıca İsrail'in Gazze açıklarında uyguladığı deniz ablukası, deniz serbestisi ilkesine, insani yardım hakkına ve denizde seyrüsefer özgürlüğüne aykırıdır.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası detaylı şekilde incelenmiş, bu bağlamda Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanı Mutabakatı (2019) gibi girişimlerin, hem uluslararası hukuk argümanlarına hem de stratejik denge oluşturma çabasına dayandığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin NAVTEX ilanları, deniz araştırma gemisi faaliyetleri (örneğin Oruç Reis), askeri tatbikatlar ve diplomatik girişimleriyle Doğu Akdeniz'deki haklarını koruma iradesi açıkça ortaya koyulmuştur. Yunanistan, GKRY ve İsrail'in oluşturduğu üçlü ittifak, Türkiye'yi bölge dışında bırakma çabası gütmekte; bu durum ise deniz yetki alanlarının adil paylaşımını engellemektedir. Ayrıca Gazze'ye yönelik saldırıların ardından Türkiye'nin siyasi söyleminde artan eleştirel tutum, yalnızca insani temelde değil, deniz yetki alanlarına ve enerji denkleminde yönelik bir güvenlik kaygısı olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada ulaşılan en temel sonuçlardan biri, İsrail-Gazze çatışmasının bölgesel bir insan hakları krizi olmanın ötesinde, Doğu Akdeniz'in jeopolitik geleceğini doğrudan etkileyen bir uluslararası hukuk sorunu haline geldiğidir. Saldırıların, Gazze'nin kıyı şeridindeki deniz yetki alanlarını etkisiz hale getirme çabası taşıdığı ve Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliğini İsrail lehine yeniden şekillendirme stratejisiyle uyumlu olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda; İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları, sadece askeri operasyon değil, enerji rotalarının güvenliği, deniz yetki alanlarının kontrolü ve bölgesel ittifaklar kapsamında değerlendirilmelidir. Türkiye'nin, uluslararası hukuk çerçevesinde diplomatik kanalları etkin kullanarak, hem kendi haklarını hem de Gazze üzerindeki baskıları dengeleyecek bir dış politika stratejisi izlemesi gerekmektedir. Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, çok taraflı ve adil bir deniz hukukuna dayanan müzakere süreciyle çözümlenmelidir. Uluslararası toplumun, İsrail'in uluslararası hukuku ihlal eden eylemlerine karşı daha net ve bağlayıcı tepkiler vermesi elzemdir.

Sonuç itibarıyla, İsrail-Gazze çatışması; yalnızca bir bölgesel güvenlik sorunu değil, uluslararası hukuk ilkelerinin sınındığı, deniz yetki alanlarının yeniden tanımlandığı, enerji kaynaklarının paylaşımı ekseninde yoğunlaşan bir jeopolitik gerilim sahasıdır. Bu sorunun çözümünde uluslararası hukukun etkin işletilmesi, bölgesel iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi ve insan haklarının evrensel standartlarda korunması hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Aasen, P. J. (2010). *The Law of Maritime Delimitation and the Russian–Norwegian Maritime Boundary Dispute*. Lysaker,: Fridtjof Nansens Institutt.
- Acer, Yücel (2019). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Acer, Yücel (2020). “Kıta Sahanlığı Kavramı, Sınırlandırılması ve Doğu Akdeniz’de Deniz Alanları Sorunu.” In Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (Ed.), *Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Akarlı, Engin Deniz (1993). *The Long Peace: Ottoman Lebanon, 1861–1920*. Berkeley: University of California Press.
- Akehurst, M. A. (1997). *Modern introduction to international law* (7. Baskı). Routledge.
- Akın, M. Z. (1978). *Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanlığı*. Ankara.
- Akkutay, Ali İbrahim (2018). *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahanlığı*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aksar, Yusuf (2013). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948–1988)*. Ankara.
- Başeren, Sertaç Hami (2010). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Başeren, Sertaç Hami (2013). *Doğu Akdeniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Bayıllıoğlu, Uğur (2021). *Türkiye-Libya Antlaşması Ekseninde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Uyuşmazlığı*. Ankara: Turhan Kitap Evi.
- Bayur, Yusuf Hikmet (1991). *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt 2, Kısım 3 (3. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Chomsky, Noam (2004). *Orta Doğu’da Barış Var mı? Çev. Taylan Doğan*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Chomsky, Noam (2010). *Gaza in Crisis: Reflections on Israel’s War Against the Palestinians*. Ed. Ilan Pappé. Chicago: Haymarket Books.

- Churchill, Robin & A. V. Lowe (1983). *The Law of the Sea* (2. Baskı). Manchester.
- Churchill, Robin – Lowe, Vaughan (1999). *The Law of the Sea*. Manchester: Manchester University Press.
- Çağa, Tahir (1982). *Deniz Ticaret Hukuku*, Cilt I (6. Baskı). İstanbul.
- Çitlioğlu, Ercan, Nazlı Kansu (2022). *Doğu Akdeniz: Enerji Ekonomi-Politiği Çerçevesinde Hidrokarbon Kaynakları*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Dalar, Mehmet (2019). *Gazze Savaşı* (1. Baskı). İstanbul: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Deringil, Selim (2007). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi* (1. Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürdeniz, Cem (2019). *Mavi Vatan Yazıları*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Henkin, Louis (1990). *The Age of Rights*. New York: Columbia University Press.
- Herzl, Theodor (1960). *Complete Diaries*. New York: Herzl Press.
- İstikbal, Cahit (2023). *Doğu Akdeniz Sorunu* (Güncellenmiş 3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kansu, Zekiye Nazlı (2019). “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Keşiflerinin Bölgesel ve Küresel Açından Ekonomi Politiği.” In İlkey Noyan Yalman & Sibel Akova (eds.), *5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı* 2, s. 418. Ankara: Asos Yayınevi.
- Kara, İsmail (2015). *Modernleşme ve İslam* (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karpat, Kemal (2019). *Osmanlı Modernleşmesi*. Çev. M. Taha Tunç. 1. Basım. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karaoğlu, Ali Osman (2025). “Uluslararası Hukuk Açısından Altı Gün Savaşının Etkileri ve Barış Müzakereleri.” Şu kitapta: Haz. Ali Kerem Kayhan & Ali Osman Karaoğlu. *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s. 47.
- Khalidi, Rashid (2006). *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood* (1. Baskı). Boston: Beacon Press.
- Khalidi, Rashid (2020). *The Hundred Years’ War on Palestine* (1. Baskı). New York: Metropolitan Books.
- Khan, F. (2020). *The International Criminal Court and the Israeli-Palestinian Conflict: A Legal Perspective*. Hart Publishing.
- Klabbers, Jan (2002). *An Introduction to Institutional Law* (2. Baskı). Cambridge: Cambridge University Press.

- Kraska, James (2011). *Maritime Power and the Law of the Sea: Expeditionary Operations in World Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Kuran, Selami (2022). *Uluslararası Deniz Hukuku* (8. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Laqueur, Walter (2003). *A History of Zionism* (1. Basım). New York: Schocken Books.
- Malanczuk, Peter (Ed.) (1997). *Akehurst's Modern Introduction to International Law* (7. rev. ed.). London: Routledge.
- Marks, S. P. (2006). *The Human Rights of Non-Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Önal, Hüseyin, "Filistin Meselesinin Bir Uluslararası Hukuk Sorunu Olarak Ortaya Çıkışı," *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*, haz. Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2025, s. 19.
- Özman, Aydoğan (2006). *Deniz Hukuku 1*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, Hüseyin (1990). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap* (2. Baskı). Ankara.
- Pazarcı, Hüseyin (2022). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Said, Edward (1985). *Filistin'in Sorunu*. Çev. Mehmet Ali Ağaoğulları. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Shaw, M. N. (2017). *International law*. Cambridge University Press.
- Shaw, Malcolm N. (2018). *Uluslararası Hukuk*. Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya vd. (8. Baskı). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Shaw, Malcolm N. (2019). *Uluslararası Hukuk*. Çev. İbrahim Kaya, Yücel Acer, M. T. Demirtepe, G. E. Şimşek (8. Baskı). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Shlaim, Avi (2010). *Israel and Palestine: Reappraisals, Revisions, Refutations* (1. Baskı). London: Verso.
- Shlaim, Avi (2014). *The Iron Wall: Israel and the Arab World* (2nd ed.). New York: Norton.
- Sur, Melda (2018). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tekil, Fahiman (1993). *Deniz Hukuku* (4. Baskı). İstanbul.
- Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı (2021). *III. Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı* (1. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Uysal, Ahmet (2017). *Filistin Davası ve İslam Dünyası* (1. Baskı). İstanbul: İLEM Yayınları.
- Von Münch, Ingo (1982). *Völkerrecht*. Berlin.

Yaycı, Cihat (2020). *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

2.Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Balık, İsmet (2018). “Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları.” Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 11(1).

Barış, Gökhan (2014). “Gazze'deki Deniz Ablukası ve Uluslararası Hukuk.” Uluslararası Hukuk ve Politika, 10(37), 77-102.

Batır, K. & Aras, İ. (2011). “Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti Bağlamında Filistin Sorunu.” NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 146-164.

Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration (Bangladesh v. Myanmar), Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Kararı, 14 Mart 2012, par. 100–105.

Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration (Bangladesh v. Myanmar), Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Kararı, 14 Mart 2012, par. 100–105.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (1936). Montreux Boğazlar Rejimi Sözleşmesi (Convention Regarding the Regime of the Straits), 20 Temmuz 1936, League of Nations Treaty Series, Cilt 173.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (1982). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS), Montego Bay, 10 Aralık 1982, United Nations Treaty Series, Cilt 1833.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982) – BMDHS.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), Madde 77, 279-281, 287.

Birleşmiş Milletler. Birleşik Krallık ile Fransa Arasında Kıta Sahaneliği Sınırlandırması Tahkimi, 30 Haziran 1977 tarihli karar, RIAA, Cilt XVIII, 3–413.

Bothe, Michael (2011). “Naval Blockade in the 21st Century: Is the Current Law Sufficient?” German Yearbook of International Law, 54, 519.

Center for Strategic and International Studies (2018). Restoring the Eastern Mediterranean as a US Strategic Anchor.

Delimitation of the Continental Shelf (UK v. France), Arbitration (1977).

- DENİZ, Taşkın – KEDİKLİ, Umut (2015). “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı.” *Alternatif Politika Dergisi*, 7(3), 401-424.
- Ece, Özlem (2021). “Uluslararası Yargı Kararlarında Hakkaniyet İlkesi ve Doğu Akdeniz Uyuşmazlıklarına Etkisi.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Ensaroğlu, Yılmaz (2009). “Filistin Sorunu ve Barış Süreci.” *Ortadoğu Yıllığı*, 5, 89-105.
- Erkiner, Hakkı Hakan – Büyük, Mehmet Emin (2021). “Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir mi?” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 27(2), 1020.
- ICJ, Case concerning Maritime Delimitation between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), Reports (1993).
- ICJ, Case concerning Maritime Delimitation between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), ICJ Reports 1993.
- ICJ, Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment of 3 February 2009.
- ICRC (2010). “The Blockade of Gaza: International Law and Humanitarian Implications.” Geneva: ICRC Publications.
- INALCIK, Halil (1964). “Osmanlı’da Millet Sistemi.” *Belleten*, 28(109), 42-45.
- International Court of Justice (ICJ), North Sea Continental Shelf Cases (Germany v. Denmark; Germany v. Netherlands), Judgment of 20 February 1969.
- ITLOS, Bay of Bengal Case (Bangladesh/Myanmar), Case No. 16, Judgment of 14 March 2012.
- İnat, Kemal (2008). “Ortadoğu’da Barış Süreci ve Türkiye’nin Rolü.” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 93-115.
- Kedikli, Umut – Çağlayan, Önder. “Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi.” *Sosyal Bilimler Metinleri*.
- Kütükçü, M.A. – Kaya, İ.S. (2016). “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye’nin Hukuki Durumu.” *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1).
- Lahey Sözleşmesi (1907). “The Convention Relative to the Laying of Automatic Submarine Contact Mines.” 18 Ekim 1907.
- MİRA, Emrah Roni (2022). “Türkiye – Libya Arasında İmzalanan ‘Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası’nın Türk Dış Politikasına Etkisi.” *Anadolu Strateji Dergisi*, 4(1), 32.

- Morgenthau, Hans (1952). "Political Limitations of the United Nations." *The American Political Science Review*, 46(3), 577-590.
- Mutlu, Orçun (2019). "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme." *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*.
- OZAN, Emre (2020). "Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği." *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 160-161.
- Özkan, Gökhan (2022). "Gaza Marine Sahası ve Filistin'in Enerji Geleceği." *Ortadoğu Etütleri*.
- Şahin, K. (2024). Uluslararası hukuk bağlamında Filistin-İsrail anlaşmazlığı, Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplumun rolü. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5 (Filistin), 82-108. DOI: 10.58702/teyd.1557234.
- TAŞDEMİR, Fatma (2012). Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları (Rapor No: 2012-3). Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.
- Topal, Ahmet Hamdi (2010). "Uluslararası Hukuk Açısından İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Olayı." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 134-135
- TÜRKEŞ, İlkay (2012). "Doğu Akdeniz'de Uyuşmazlık Teşkil Eden Deniz Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğalgaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorununa Yansımaları ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler." *EURO Politika Dergisi*, 11, 93-94.
- Türkiye Cumhuriyeti (1982). 2674 sayılı Karasuları Kanunu, 20 Mayıs 1982, Resmî Gazete, Sayı: 17708.
- Uluslararası Adalet Divanı (1969). Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası (Almanya/Danimarka; Almanya/Hollanda), 20 Şubat 1969 tarihli karar, ICJ Reports 1969.
- Uluslararası Adalet Divanı (1991). 31 Temmuz 1989 Tarihli Tahkim Kararı Davası (Gine-Bissau/Senegal), 12 Kasım 1991 tarihli karar, ICJ Reports 1991, s. 53.
- Uluslararası Adalet Divanı (1993). Grönland ile Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Danimarka/Norveç), 14 Haziran 1993 tarihli karar, ICJ Reports 1993, s. 38.
- Uluslararası Adalet Divanı (2009). Karadeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Romanya/Ukrayna), 3 Şubat 2009 tarihli karar, ICJ Reports 2009, s. 61.
- Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) (1994). San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea.
- UN OCHA (2022–2024). Gaza Blockade and Maritime Incidents Reports.
- UN Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident (Palmer Raporu) (2011), September 2011.

- United Nations General Assembly (1948). Resolution 194 (III), Palestine – Progress Report of the United Nations Mediator, A/RES/194(III), 11 December 1948.
- United Nations Human Rights Council (2009). Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict (Goldstone Report), A/HRC/12/48, 15 September 2009.
- United Nations Security Council (1967). Resolution 242 (1967), The Situation in the Middle East, S/RES/242, 22 November 1967.
- USGS (United States Geological Survey) (2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, March 2010.
- Uzgel, İlhan (2009). “Filistin’de Direniş ve Diplomasi.” *Ortadoğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 10, ss. 12-20.
- Üren, Mustafa (2021). “Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya’nın Doğu Akdeniz Politikası.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, s. 864.
- YAYCI, Cihat (2020). “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması’nın Sonuç ve Etkileri.” *Kriter Dergisi*, 34
- YILMAZ, Eren Alper (2023). “Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü.” *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(48).
- YORULMAZ, Recep (2019). “Sıcak Gündem Doğu Akdeniz.” *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 10(88), 80-83.

3. Elektronik Kaynaklar

- A Haber. (2019, 21 Aralık). ABD’den Libya Açıklaması: Ulusal Mutabakat Hükümeti’ni Tanıyoruz, Yaşananlara Tarafsızız. Erişim: 20 Mayıs 2025, <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2019/12/21/abdden-libya-aciklamasi-ulusal-mutabakat-hukumeti-taniyoruz-yasananlara-tarafsiziz>
- Alterman, J. B., Conley, H. A., Malka, H., & Ruy, D. (2018). Restoring the Eastern Mediterranean as a U.S. Strategic Anchor [Elektronik Rapor]. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.csis.org/analysis/restoring-eastern-mediterranean-us-strategic-anchor>
- Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırma Enstitüsü. (2010, Mart). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean (Rapor No: 3014) [Elektronik Rapor]. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>

- Anlatılanın Ötesi. (2020, 25 Haziran). Filistin: Türkiye'yle Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Anlaşmasını Görüşmüyoruz. Erişim: 20 Mayıs 2025, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20200625/filistin-turkiyeyle-munhasir-ekonomik-bolge-meb-anlasmasini-gorusmuyoruz-1042322930.html>
- Bahriye Enstitüsü. (2017, 28 Temmuz). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu. Erişim: 15 Mart 2025, <https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi-sorunu/>
- BBC News Türkçe. (2021, 13 Temmuz). Yunanistan Ege Denizi'nde mültecileri Türkiye'ye doğru nasıl 'geri itiyor'? Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57824719>
- Berberakis, S. (2020, 8 Ağustos). Meis Adası: Doğu Akdeniz'in en küçük adalarından Meis, Türkiye-Yunanistan ilişkileri açısından neden önemli? BBC Türkçe. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53706622>
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS). (t.y.). Erişim: 13 Ağustos 2025, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. (t.y.). Madde 279-281. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_26.pdf
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. (t.y.). Madde 287. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_26.pdf
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1947, 29 Kasım). A/RES/181(II): Palestine – Partition Plan. Erişim: 13 Ağustos 2025, [https://undocs.org/en/A/RES/181\(II\)](https://undocs.org/en/A/RES/181(II))
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1948, 11 Aralık). Karar 194 (III), Filistin Mültecileri. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2016>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (2017, 18 Aralık). Status of Jerusalem, A/RES/72/240. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-181963/>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (2017, 21 Aralık). A/RES/ES-10/19: Kudüs'ün Statüsü. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://undocs.org/en/A/RES/ES-10/19>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (2017, 21 Aralık). S/RES/ES-10/19. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-181963/>
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. (1967, 22 Kasım). S/RES/242. Erişim: 13 Ağustos 2025, [https://undocs.org/en/S/RES/242\(1967\)](https://undocs.org/en/S/RES/242(1967))
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. (1973, 22 Ekim). S/RES/338. Erişim: 13 Ağustos 2025, [https://undocs.org/en/S/RES/338\(1973\)](https://undocs.org/en/S/RES/338(1973))

- Birleşmiş Milletler. (1982, 10 Aralık). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_26.pdf
- Birleşmiş Milletler. (2003, Aralık). Law of the Sea Bulletin No. 52, s. 104. Mısır ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Arasında İmzalanan 17 Şubat 2003 Tarihli Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Anlaşması'na İlişkin BM'ye Sunulan Harita. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin52e.pdf
- Birleşmiş Milletler. (t.y.). Filistin Sorununun Tarihi. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.un.org/unispal/history/>
- Diyabet İslam Ansiklopedisi. (t.y.). Filistin maddesi. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin>
- Enerji Günlüğü. (t.y.). Güney Kıbrıs Sularında İkinci Doğalgaz Keşfi. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.enerjigunlugu.net/guney-kibris-sularinda-ikinci-dogal-gaz-kesfi-47549h.htm>
- Euronews. (2019, 13 Aralık). AB: Türkiye-Libya Anlaşması Üçüncü Ülkelerin Egemenlik Haklarını İhlal Ediyor. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.haberler.com/ab-turkiye-libya-anlasmasi-ucuncu-ulkelerin-12713546-haberi/>
- Gürel, B. (2021, 24 Nisan). Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Hakkında Yunanistan'ın İddiaları. Hukuki Haber. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.hukukihaber.net/akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesine-iliskin-mutabakat-hakkinda-yunanistanin-iddialari>
- Haberler.com. (2019, 21 Aralık). ABD'den Türkiye-Libya Anlaşmasına Dair Açıklama: Endişe Duyuyoruz. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.haberler.com/dunya/abd-den-turkiye-libya-anlasmasi-na-dair-aciklama-12741151-haberi/>
- ICRC. (t.y.). San Remo Manual – International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://casebook.icrc.org/document/san-remo-manual-international-law-applicable-armed-conflicts-sea>
- İstihbarat ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi. (2023). İsrail-Lübnan Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması: Anlaşmaya Giden Süreç ve Hizbullah'ın Sürece Etkisinin Analizi. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://igam.org.tr/israil-lubnan-deniz-yetki-alanlari-sinirlendirme-anlasmasi-anlasmaya-giden-surec-ve-hizbullahin-surece-etkisinin-analizi/>
- Kotan, İ. (2024, 26 Kasım). Filistin'de Çözüm Libya Modelidir! Youth Think Tank. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://ytt.org.tr/filistinde-cozum-libya-modelidir/>
- Özev, M. H., & Kazimova, Z. (2023, 17 Aralık). Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikalarında Enerji Güvenliği Bağlamında EastMed Projesinin Yeri. s. 8. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://tasam.org/tr->

TR/Icerik/70253/rusyanin_dogu_akdeniz_politikalarinda_enerji_guvenligi_baglaminda_eastmed_projesinin_yeri

- Reuters. (2020). Egypt and Greece Sign Agreement On Exclusive Economic Zone. Erişim: 20 Ocak 2025, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-egyptian-fm-idUSKCN252216>
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV). (2022, 15 Şubat). Eastmed Projesinde Dönüm Noktasına Mı Geliniyor? Erişim: 20 Ocak 2025, <https://www.setav.org/perspektif-eastmed-projesinde-donum-noktasina-mi-geliniyor/>
- Sputnik. (2021, 23 Aralık). ExxonMobil ile Katar Petrolleri'nin Güney Kıbrıs Sondajına 'Türkiye'nin Gözü Üzerlerinde' Yorumu. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://sputniknews.com.tr/20211223/exxonmobil-ile-katar-petrollerinin-guney-kibris-sondajinaturkiyenin-gozu-uzerlerinde-yorumu-1052048675.html>
- Stratejik Düşünce Enstitüsü. (2019). Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler. Erişim: 20 Mayıs 2025, <https://www.sde.org.tr/yayinlar/sd-rapor-dogu-akdenizde-yukselen-gerilim-siyasi-askeri-ve-ekonomik-acidan-yapilmasi-gerekenler-yayin-10417>
- Şafak, E. (2020). Türkiye ile Libya Arasında İmzalanan Mutabakat Muhtırası'nın Geleceği ve Bölgeye Yansımaları. Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi, (2), s. 2. Erişim: 18 Eylül 2024, <https://dipam.org/wp-content/uploads/2020/10/Tu%CC%88rkiyeLibyaMoU.pdf>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2020). Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye - Libya Mutabakatı. Erişim: 20 Mayıs 2025, https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/1DOGU_AKDENIZ_DENKLEMINDE_STRATEJIK_ADIM.pdf
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın Oruç Reis'in Doğu Akdeniz'deki Araştırma Faaliyetine İlişkin Yaptığı Açıklama Hakkındaki Soruya Cevabı. Erişim: 20 Mayıs 2025, https://www.mfa.gov.tr/sc_-66_-yunanistan-disisleri-bakanligi-nin-oruc-reis--dogu-akdeniz-deki-arastirma-faaliyetine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020, 6 Ağustos). Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hakkında Basın Açıklaması, No: 165. Erişim: 20 Mayıs 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-izmlanmasi-hk.tr.mfa
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-deniz-yetki-alanlari.tr.mfa>
- T24 İnternet Gazetesi. (2019, 15 Temmuz). AB'den Türkiye'ye Dört Başlıkta Yaptırım. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://t24.com.tr/haber/ab-den-turkiye-ye-dort-baslikta-yaptirim,830761>

- TUDPAM. (2025, Ocak 27). Röportaj | Mavi Vatan Doktrini ve Suriye ile MEB Anlaşması: Türkiye'nin Stratejik Vizyonu. Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://tudpam.org/roportaj-mavi-vatan-doktrini-ve-suriye-ile-meb-anlasmasi-turkiyenin-stratejik-vizyonu/>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2012). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi. Erişim: 27 Haziran 2024, https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/1DOGU_AKDENIZ_DE_NKLEMINDE_STRATEJIK_ADIM.pdf
- Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (1989). Gine-Bissau - Senegal Sınırlandırma Davası. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.icj-cij.org/case/82>
- Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (1993, 14 Haziran). Grönland ile Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Danimarka/Norveç), ICJ Reports 1993, s. 38. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf>
- Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (2009, 3 Şubat). Karadeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Romanya/Ukrayna), ICJ Reports 2009, s. 61. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf>
- Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS). (2012). Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar), s. 29, par. 65. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/published/C16-J-14_mar_12.pdf
- Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS). (2012, 14 Mart). Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar). Erişim: 13 Ağustos 2025, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012.pdf
- United Nations Convention on the Law of the Sea. (2023). Egypt Legislation and Treaties. Erişim: 24 Ağustos 2023, <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/EGY.htm>
- United Nations Oceans and Law of the Sea. (2011). Decree No. 6433 Delineating the Boundaries of the Exclusive Economic Zone of Lebanon. Erişim: 20 Mayıs 2025, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf
- United Nations Oceans and Law of the Sea. (t.y.). Decree Concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as Amended by Presidential Decree of 17 February 1958. Erişim: 20 Mayıs 2025, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf

Wikipedia. (t.y.). Cyprus–Turkey maritime zones dispute. Erişim: 13 Ağustos 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Cyprus–Turkey_maritime_zones_dispute

Yalım, Ü. (2018, 23 Kasım). Doğu Akdeniz’de, Türk Kıta Sahanlığı ve Múnhasır Ekonomik Bölgesi Derhal İlan Edilmelidir! 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. Erişim: 13 Ağustos 2025, <https://21yyte.org/yunanistan/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir/26027>

